

**4 -12 YAŞ GRUBU ÖĞRENCİLERİNİN
RESİMLERİNDE FİGÜR KULLANIMI,
FİGÜRLERİN MEKAN VE ELEMANLAR
İÇİNDEKİ ÖZELLİKLERİ, RENK, LEKE
VE ÇİZGİSEL KULLANIMI BAKIMINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

**Nebahat ÖZTAŞ
(Yüksek Lisans Tezi)
Mayıs 2007**

**4 -12 YAŞ GRUBU ÖĞRENCİLERİNİN RESİMLERİNDE FİĞÜR
KULLANIMI, FİĞÜRLERİN MEKAN VE ELEMANLAR İÇİNDEKİ
ÖZELLİKLERİ, RENK, LEKE VE ÇİZGİSEL KULLANIMI BAKIMINDAN
DEĞERLENDİRİLMESİ**

Nebahat ÖZTAŞ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Güzel Sanatlar Eğitimi (Resim-İş Öğretmenliği) Anabilim Dalı

Danışman: Yrd. Doç. Metin İNCE

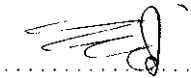
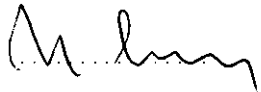

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Mayıs 2007

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Nebahat ÖZTAŞ'ın, "4-12 Yaş Grubu Öğrencilerinin Resimlerinde Figür Kullanımı, Figürlerin Mekan ve Elemanlar İçindeki Özellikleri, Renk, Leke ve Çizgisel Kullanımı Bakımından Değerlendirilmesi" başlıklı tezi 28.05.2007 tarihinde, aşağıda belirtilen jüri üyeleri tarafından Anadolu Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca Güzel Sanatlar Eğitimi Anabilim Dalı Resim İş Öğretmenliği yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

	Adı-Soyadı	İmza
Üye (Tez Danışmanı)	: Yard.Doç.Metin İNCE	
Üye	: Yard.Doç.Numan ASLAN	
Üye	: Yard.Doç.Sadettin AYGÜN	
		
		Prof.Dr. İlknur KEÇİK Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZÜ

4 -12 YAŞ GRUBU ÖĞRENCİLERİNİN RESİMLERİNDE FİGÜR KULLANIMI,
FİGÜRLERİN MEKAN VE ELEMANLARI İÇİNDEKİ ÖZELLİKLERİ, RENK, LEKE
VE ÇİZGİSEL KULLANIMI BAKIMINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

NEBAHAT ÖZTAŞ

Güzel Sanatlar Eğitimi (Resim-İş Öğretmenliği) Anabilim Dalı, Anadolu Üniversitesi,
Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Mayıs 2007
Danışman: Yard. Doç. Metin İNCE

Sanat eğitimi, insan özelliklerinin tümünü dikkate alan ve geliştiren bir yöntemdir. Bu yöntem bilinç, zeka ve yaratıcılık gibi tüm duyguların yönetimidir.

Çocuğun sanat eğitimine önem verildiğinde sonuç, insan ve toplum yararına, zeka gelişimi ve yaratıcılık olacaktır. Çünkü, sanat eğitimi öğrencilerin estetik duyarlılığını geliştiren, kendi güçlerini ve görsel gerçekleri tanımalarında önderlik eden, düşünme güçlerini artıran, sosyalleşmelerini ve yaratıcı bireylerin oluşmasını sağlayan bir eğitim sistemidir.

Çocukta sanat eğitimi gelişimi, bedensel ve zihinsel gelişimde olduğu gibi aşama aşama ilerler. Bu gelişim aşamaları, bedensel ve zihinsel gelişim aşamalarının sağladığı olanaklar çerçevesinde basitten karmaşığa, kolaydan zora doğru organik bir şekilde oluşur.

Bu çalışma ile yukarıdaki düşünceler ışığında çocuğu tanımak, yaşlara göre resimsel gelişimini görebilmek için 4 -12 yaş grubu öğrencilerinin resimlerinde figür kullanımı, figürlerin mekan ve elemanlar içindeki özellikleri (renk, leke ve çizgisel kullanımı) bakımından değerlendirmeye çalışılmıştır.

Araştırmada 2006–2007 Eğitim Öğretim Yılı’nda, Yalova il merkezindeki Milli Eğitim Bakanlığı’na bağlı dört ilköğretim okulunda 4 - 12 yaş grubu öğrencilerinin resimlerinde figür kullanımı, figürlerin mekan ve elemanlar içindeki özellikleri, renk, leke ve çizgisel kullanımı bakımından incelenerek, yaş gruplarına göre çocukların resimsel özelliklerinin bilinmesinin sanat eğitiminin her alanında verimliliği arttıracığını umuyorum.

ABSTRACT

EVALVATE IN FOR 4 –12 AGE GROUP STUDENTS' PICTURES THE USAGE OF FIGURES, THE SPECIALITIES OF FIGURES BETWEEN PLACES AND ELEMENTS, COLOUR, STAIN AND ELEMENTS, COLOUR, STAIN AND LINEARUSAGE

Nebahat ÖZTAŞ
Anadolu University
Institute of Educational Sciences
Department of Education of Art Sciences (Teaching Of Art)
Jun, 2007-05-28
Supervisor: Assoc. Prof. Metin İNCE

Art education is the method of caring and improving and all the specialities of all attitudes like conscious, intelligence and creativity.

When focused on child's art education, the result will be the use of human and society. Because art educations is a system of education that develop students aesthetic sensitivity, provide to indentify their own potency and pictorial realities and increase their mental potency and creativity.

Art education improvement in child progress step by step like in physical and mental improvement. These improvement degrees are formed organically from simple to complex easy to diffucult around physical and mental improvement degrees.

According to the though (ideas) below, the aim of this study is to try to evaluate the usage of figure in for 4 -12 age group students pictures in order to see the pictorial improvement from the point of view the figures features in the place and elements and the colour, stain and linear usage.

I hope that evalvate in for 4 -12 age group students' pictures the usage of figures, the specialities of figures between places and elements, colour, stain and linear usage which are rescarched in 2006-2007 school year in primary school which are related to Ministry of Education will be useful for art education.

ÖNSÖZ

Son yıllarda sanat eğitiminde büyük değişimler oluşmuştur. Eskiden sanat eğitimi dersleri çocuğa devredilen bir ders iken, şimdi onun fikir ve duygularını dışa aktarabildiği bir araç olmuştur. Bir zamanlar öğretmenler çocuğa nasıl resim çizileceğini gösterirken şimdi böyle bir şeyin ne denli yanlış olduğunu anlıyoruz. Artık çocuğa resmin nasıl çizileceğini değil, coşturucu konularla onu doğru bir yola aktarıp resmin yapılması sağlanıyor. Çocuk kendi özgür gidişine bırakılıp, hiçbir zaman resmin yapılışına karışılmıyor. Kendi kişisel ayrılıklarımız gibi her çocuğun da öz inancı, öz bir anlatım biçimi vardır. Birçok araştırma sonucu çocuğun öğrenme gücünün o andaki istek ve ilgisine sıkı sıkıya bağlı olduğunu göstermiştir. Doğru bir eğiticinin elinde sanat dersleri her çocuğun özgür ve yaratıcı olmasını sağlar.

Çocuğun resimsel gelişimi bedensel ve zihinsel gelişimiyle birlikte ilerlemektedir. Yaşlara göre resimsel gelişimin izlenmesi gereksiniminden yola çıkarak, bu araştırma yapılmıştır.

Araştırmanın başlamasında ve tamamlanmasında bana akademik olarak destek veren, yol gösteren, beni harekete geçiren değerli hocam; Yrd. Doç. Metin İNCE'ye teşekkür ederim. Ayrıca her zaman yanımda olan eşim Zafer'e bana gösterdiği güven ve desteğinden dolayı sonsuz teşekkürler. Bu araştırma sırasında çalışma imkanı sunan öğretmen arkadaşlarıma teşekkürü borç bilirim. Sebahat, Ayşegül ve Mustafa'ya sabrı için teşekkürler. Babam ve anneme hayatım boyunca bana verdikleri emek için teşekkür ederim.

ÖZGEÇMİŞ

Nebahat ÖZTAŞ

Resim Anasanat Dalı

Yüksek Lisans

Eğitim

Ls. 1992 Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Resim-İş Eğitimi Anasanat Dalı
Bölümü

İş

- 1999 Resim-iş Eğitimi Öğretmeni, Yalova Öğretmen Yusuf Ziya İlköğretim Okulu
1995 Resim-iş Eğitimi Öğretmeni, Yalova Şaban Temuge İlköğretim Okulu
1994 Resim-iş Eğitimi Öğretmeni, Yalova Rahmi Tokay İlköğretim Okulu
1993 Resim-iş Eğitimi Öğretmeni, Eskişehir Seyitgazi Lisesi
1992 Resim-iş Eğitimi Öğretmeni, Niğde 5 Şubat İlköğretim Okulu

Sergiler

- 1992 İstanbul Devlet Güzel Sanatlar Galerisi, Son Sınıf Öğrenci Sergisi
1992 Eskişehir Yunus Emre Devlet Güzel Sanatlar Galerisi, Son Sınıf Öğrenci
Sergisi
1991 Eskişehir Anadolu Üniversitesi Konservatuar Binası, Karma Özgün-Baskı
Sergisi
1990 Eskişehir Kültür Sarayı, Karma Sergisi
1990 Eskişehir Akbank Galerisi, Karma Sergisi

Kişisel Bilgiler

Doğum Yeri ve Yılı: Eskişehir, 02.12.1971, Cinsiyet: Bayan, Yabancı Dil: İngilizce

İÇİNDEKİLER

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iii
ÖZ.....	iv
ABSTRACT.....	v
ÖNSÖZ.....	vi
ÖZGEÇMİŞ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
RESİMLER LİSTESİ.....	xi
1.GİRİŞ.....	1
1.1.Problem.....	1
1.2.Amaç.....	3
1.3.Önem.....	4
1.4.Varsayımlar.....	4
1.5.Sınırlılıklar.....	5
1.6.Tanımlar.....	5
2.KAYNAK TARAMASI.....	6
2.1.Eğitim ve öğretim.....	6
2.2.Sanat Eğitimi.....	8
2.2.1.Sanat Eğitiminde ve Öğretim Süreçleri ve Yöntemsel Yaklaşımlar.....	11
2.2.1.1. Kopya Yöntemi	13
2.2.1.2. Genel Eğitime Hizmet Yöntemi.....	13
2.2.1.3. Bellek Eğitimi Yöntemi	13
2.2.1.4. Kolaydan Zora Yöntemi	14
2.2.1.5. Sanat Yoluyla Eğitim Yöntemi	14
2.2.1.6. Çocuk Sanatı Yöntemi	14
2.2.1.7. Etkin Sanat Eğitimi Yöntemi	14
2.2.2.Lowendfeld ve Sanat Eğitimi Gelişim Evreleri.....	15
2.2.2.1.Sanat Eğitimi Gelişim Özellikleri.....	17
2.2.2.1.1.Karalama Evresi.(2-4 yaş)	18
2.2.2.1.2.Şema Öncesi Dönem...(4-7 yaş).....	24
2.2.2.1.3.Şematik Devre...(7-9 yaş).....	27
2.2.2.1.4.Ergenlik Öncesi Evre...(Başkaldırma) (9-11 yaş)...29	
2.2.2.1.5.Gerçekçi Devri - Akılcı Evre...(11-13 yaş).....	30
2.2.2.1.6.Ergenlik Krizi...(13-18 yaş).....	31
2.3.Çocuk Resimleri	32
2.3.1.Çocuk Resimlerinin Özellikleri	32
2.3.1.1. Düzleme Özelliği	32
2.3.1.2. Tamlama Özelliği	33

2.3.1.3. Boy Sırala Özelliği	33
2.3.1.4. Saydamlık (Röntgen) Özelliği	33
2.3.2. Görsel Algı ve Gelişimi.....	33
2.3.2.1. Çizgi	33
2.3.2.2. Renk	34
2.3.3. Ruhsal Gelişim.....	35
2.3.4. Sanatsal ve Estetik Yönden Yaklaşımlar.....	37
2.3.5. Kavramsal Yaklaşım.....	39
2.3.5.1. Oyun Olarak Çizgi ve Resim.....	39
2.3.5.1.1. Fazla Enerji Kuramı.....	39
2.3.5.1.2. Alıştırma Öncesi Kuramı.....	39
2.3.5.1.3. Yenileme Kuramı.....	40
2.3.5.2. Projektif Yaklaşımlar.....	41
2.3.5.3. Sanatsal Yaklaşımlar.....	41
2.3.5.4. Sembolik Yaklaşımlar.....	43
2.4. Çocuk Resimlerinde Mekan.....	44
2.5. Literatürdeki Konu İle İlgili Çalışma Verileri.....	46
3. YÖNTEM.....	49
3.1. Araştırma Modeli.....	49
3.2. Evren ve Örneklem.....	49
3.3. Verilerin Toplanması.....	51
3.4. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması.....	51
3.4.1. Ölçütler.....	51
3.4.2. Alt Ölçütler.....	51
4. BULGULAR VE YORUMLAR.....	53
4.1. 4 -12 Yaş Grubu Öğrencilerinin Resimleri Figür Kullanımı, Figürlerin Mekan Ve Elemanlar İçindeki Özellikleri, Renk Kullanımı Bakımından “Dışarıda Oyun Oynayan Çocuklar “ Konulu Resimlerin Değerlendirilmesi	53
4.1.1. Çizgi Kullanımı Bakımdan (4-5-6 Yaş arası).....	55
4.1.2. Çizgi Kullanımı Açısından (7 Yaş).....	58
4.1.3. Çizgi Kullanımı Bakımından (8 Yaş).....	60
4.1.4. Çizgi Kullanımı Bakımından (9 Yaş).....	63
4.1.5. Çizgi Kullanımı Bakımından (10 Yaş).....	66
4.1.6. Çizgi Kullanımı Bakımından (11 Yaş).....	68
4.1.7. Çizgi Kullanımı Bakımından (12 Yaş).....	70
4.2. 4 -12 Yaş Grubu Öğrencilerinin Resimleri Figür Kullanımı, Figürlerin Mekan Ve Elemanlar İçindeki Özellikleri, Renk Kullanımı Bakımından “Dışarıda Oyun Oynayan Çocuklar “ Konulu Resimlerin Değerlendirilmesi	71
4.2.1. Renk Kullanımı Bakımından (4-5-6 Yaş Arası).....	72
4.2.2. Renk Kullanımı Bakımından (7 Yaş).....	73
4.2.3. Renk Kullanımı Bakımından (8 Yaş).....	75
4.2.4. Renk Kullanımı Bakımından (9 Yaş).....	76
4.2.5. Renk Kullanımı Bakımından (10 Yaş).....	77

4.2.6. Renk Kullanımı Bakımından (11 Yaş).....	78
4.2.7. Renk Kullanımı Bakımından (12 Yaş).....	79
4.3. 4 -12 Yaş Grubu Öğrencilerin Resimlerdeki Figür Kullanımı, Figürlerin Mekan Ve Elemanlar İçindeki Özellikleri, Renk Kullanımı Bakımından “Dışarıda Oyun Oynayan Çocuklar “Konulu Resimlerin Değerlendirilmesi.....	80
4.3.1. Leke Kullanımı Bakımından (4-5-6 Yaş Arası).....	82
4.3.2. Leke Kullanımı Bakımından (7 Yaş).....	84
4.3.3. Leke Kullanımı Bakımından (8 Yaş).....	86
4.3.4. Leke Kullanımı Bakımından (9 Yaş).....	87
4.3.5. Leke Kullanımı Bakımından (10 Yaş).....	89
4.3.6. Leke Değerler Bakımından (11 Yaş).....	90
4.3.7. Leke Kullanımı Bakımından (12 Yaş).....	92
4.4. 4 -12 Yaş Çocuk Resimlerinde Görülen Figürlerin Yaşlar Arası Gösterdikleri Oran İlişkisi.....	92
4.5. 4 -12 Yaş Çocuk Resimlerinde Görülen Figürlerin Yaşlar Arası Gösterdikleri Hareket özellikleri.....	94
4.6. 4 -12 Yaş Çocuk Resimlerinde Görülen Figürlerin Yaşlar Arası Gösterdikleri Mekan İlişkisi.....	96
4.7. 4 -12 Yaş Çocuk Resimlerinde Figür Mekan Gelişimi İle Zihinsel Gelişim Arasındaki İlişki.....	98
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	101
5.1.Sonuç.....	101
5.2.Öneriler.....	106
6. KAYNAKÇA.....	108

RESİMLER LİSTESİ

Resim 1.....(4 yaş).....	53
Resim 2.....(4 yaş).....	53
Resim 3.....(4 yaş).....	53
Resim 4.....(5 yaş).....	53
Resim 5.....(5 yaş).....	54
Resim 6.....(5 yaş).....	54
Resim 7.....(5 yaş).....	54
Resim 8.....(6 yaş).....	54
Resim 9.....(6 yaş).....	54
Resim 10.....(6 yaş).....	54
Resim 11.....(6 yaş).....	55
Resim 12.....(7 yaş).....	57
Resim 13.....(7 yaş).....	57
Resim 14.....(7 yaş).....	57
Resim 15.....(7 yaş).....	57
Resim 16.....(7 yaş).....	58
Resim 17.....(8 yaş).....	59
Resim 18.....(8 yaş).....	59
Resim 19.....(8 yaş).....	60
Resim 20.....(8 yaş).....	60
Resim 21.....(8 yaş).....	60
Resim 22.....(9 yaş).....	62
Resim 23.....(9 yaş).....	62
Resim 24.....(9 yaş).....	62
Resim 25.....(9 yaş).....	62
Resim 26.....(9 yaş).....	63
Resim 27.....(9 yaş).....	63
Resim 28.....(9 yaş).....	63
Resim 29.....(10 yaş).....	65
Resim 30.....(10 yaş).....	65
Resim 31.....(10 yaş).....	65
Resim 32.....(10 yaş).....	65
Resim 33.....(10 yaş).....	65
Resim 34.....(11 yaş).....	67
Resim 35.....(11 yaş).....	67
Resim 36.....(11 yaş).....	67
Resim 37.....(11 yaş).....	67
Resim 38.....(11 yaş).....	67
Resim 39.....(11 yaş).....	67
Resim 40.....(12 yaş).....	69
Resim 41.....(12 yaş).....	69
Resim 42.....(12 yaş).....	69
Resim 43.....(12 yaş).....	69
Resim 44.....(12 yaş).....	69

Resim 45.....(12 yaş).....	69
Resim 46.....(12 yaş).....	70
Resim 47.....(4 yaş).....	71
Resim 48.....(5 yaş).....	71
Resim 49.....(5 yaş).....	71
Resim 50.....(5 yaş).....	71
Resim 51.....(6 yaş).....	72
Resim 52.....(7 yaş).....	73
Resim 53.....(7 yaş).....	73
Resim 54.....(8 yaş).....	74
Resim 55.....(8 yaş).....	74
Resim 56.....(8 yaş).....	74
Resim 57.....(8 yaş).....	74
Resim 58.....(9 yaş).....	75
Resim 59.....(9 yaş).....	75
Resim 60.....(9 yaş).....	75
Resim 61.....(9 yaş).....	75
Resim 62.....(10 yaş).....	76
Resim 63.....(10 yaş).....	76
Resim 64.....(10 yaş).....	77
Resim 65.....(11 yaş).....	78
Resim 66.....(11 yaş).....	78
Resim 67.....(11 yaş).....	78
Resim 68.....(12 yaş).....	79
Resim 69.....(12 yaş).....	79
Resim 70.....(12 yaş).....	79
Resim 71.....(4 yaş).....	80
Resim 72.....(4 yaş).....	80
Resim 73.....(4 yaş).....	80
Resim 74.....(4 yaş).....	80
Resim 75.....(4 yaş).....	81
Resim 76.....(4 yaş).....	81
Resim 77.....(4 yaş).....	81
Resim 78.....(4 yaş).....	81
Resim 79.....(4 yaş).....	81
Resim 80.....(4 yaş).....	81
Resim 81.....(4 yaş).....	82
Resim 82.....(4 yaş).....	82
Resim 83.....(7 yaş).....	82
Resim 84.....(7 yaş).....	83
Resim 85.....(7 yaş).....	84
Resim 86.....(7 yaş).....	84
Resim 87.....(7 yaş).....	84
Resim 88.....(7 yaş).....	84
Resim 89.....(8 yaş).....	85
Resim 90.....(8 yaş).....	85
Resim 91.....(8 yaş).....	85
Resim 92.....(8 yaş).....	85

Resim 93.... (9 yaş).....	86
Resim 94....(9 yaş).....	86
Resim 95....(9 yaş).....	87
Resim 96....(9 yaş).....	87
Resim 97....(11 yaş).....	87
Resim 98....(11 yaş).....	87
Resim 99....(10 yaş).....	88
Resim 100...(10 yaş).....	88
Resim 101...(10 yaş).....	88
Resim 102...(10 yaş).....	88
Resim 103...(10 yaş).....	88
Resim 104...(11 yaş).....	89
Resim 105...(11 yaş).....	89
Resim 106...(11 yaş).....	89
Resim 107...(11 yaş).....	89
Resim 108...(11 yaş).....	90
Resim 109...(11 yaş).....	90
Resim 110...(12 yaş).....	91
Resim 111...(12 yaş).....	91
Resim 112...(12 yaş).....	91
Resim 113...(12 yaş).....	91
Resim 114...(12 yaş).....	91
Resim 115...(12 yaş).....	91

1. GİRİŞ

Eskiden okullarda sanat eğitimi, genel eğitime hizmet amacı güden yardımcı bir eğitim niteliği taşımaktaydı. Resim dersleri de, iyi çizim yapabilen teknik eleman yetiştirebilmek ve boş zamanları değerlendirme süreci olarak görülmekteydi.

Bugün sanat eğitiminde büyük gelişmeler görülmektedir. Günümüzde sanat eğitimi kişinin fikir ve duygularını, düşüncelerini dışa aktarabileceği bir araçtır. Çağdaş eğitim içinde sanat eğitimi, insanların dinlenmelerine katkı sağlayıcı amacının yanı sıra, bireye yeni anlatım olanakları kazandırmayı ve onların yaratıcı özelliklerini ortaya çıkarmayı temel amaç sayan nitelikler kazanmıştır.

Bugün sanat eğitimine gereken önemin verilmesinde gelişmiş toplumların yaratıcı bireylere duydukları gereksinimin artması etken olmuştur. Gelişmiş ülkelerin sanata verdiği önemle büyük kazançlar elde ettikleri, kendi yaşamları yanı sıra diğer ülkelerin de yaratıcı bireyler yetiştirmede katkıda buldukları kaçınılmaz bir gerçektir.

Çağdaş eğitimde sanat eğitiminin önemszenmesindeki nedenlerden biri de, bireyi kendisiyle karşılaştırması, yaratıcı cesareti ortaya çıkarması ve bireyin kendisini gerçekleştirebilmesine olanak tanınmasıdır. Sanat eğitimi, bireyin kendisini ve çevresini tanımasını, farklı anlatım olanakları kazanmasını ve yaratıcı özelliklerinin ortaya çıkmasını sağlamaktadır.

Sanat eğitimi, çocukların kişiliklerini destekleyerek yaratıcı güçleriyle özgürce anlatıma girmelerini sağlayacak, böylece çocuk, ileride kolayca insanlarla diyalog kurabilecek (sosyalleşebilecek) ve dolayısıyla toplumda insancıl ve uygar kişiler olarak karşımıza çıkabilecektir.

1.1. Problem

Çocuk resimlerine 1885 -1920 yılları arasında ilgi oldukça artmıştır. Önceleri birçok araştırmacı tarafından çocuk resminin onun zihnindeki imajın kopyası olduğu görüşü

savunuluyordu. Çocuk resmi, çocuğun duygu ve düşüncelerinin bir penceresi olarak kabul ediliyordu. Kersehteiner (1905), çok sayıdaki çocuk resimleri üzerinde araştırma yapmış ve çocukları sosyo-kültürel yapısına göre sınıflandırmıştır. Çocuk resimleri üzerinde yaptığı inceleme sonucunda yaşları da göz önünde bulundurarak üç temel kategoriye ulaşmıştır. Bunlar; şematik resim, görsel görüşe göre çizilen resim ve üç boyutlu mekanı temsil eden resimlerdir.

Rouma (1913), okul çocuklarının resimleri üzerinde yaptığı incelemeleri sonucunda insan figürünün çizilmesinde birbirinden on farklı evre belirlemiştir (San, 1979, s:72).

Lauguet, çocuk resimlerinin iç zihinsel modele dayandığını varsayıyordu. Lauguet ve sonra Piaget çocuk resimlerinin gerçekçilik niyetiyle çizildiği savını ileri sürdü. Resmi çizen çocuk, bir objenin tanımlanabilir ve gerçekçi bir temsilini oluşturmaya çalışmaktadır. Lauguet'in, beş gelişim evresinden oluşan sınıflandırması birleştirici özelliğinden ve Piaget'nin daha sonraki çalışmalarını etkilemesinden dolayı önem taşımaktadır.

Goodenough 1969'da çocuk resmiyle zeka ölçümü konulu kitabını yayınlamıştı. Bu çalışmayı izleyen Harris'in çalışmaları geleneksel yaklaşımının dışında, çocuk resmini, çocuğun zihinsel gelişimini değerlendirmek üzere kullanmayı hedefliyordu (San, 1979, s:72).

“Çocuk resmini araştırmalarında konu edinen Lowenfeld (1939), sanat yoluyla bireyin kendisini ifade etmesinin sağlıklı bir duygusal gelişme açısından temel önemi olduğunu savunmuştur. 1940'lardan sonra çocuk resimlerine karşı yeni bir ilgi doğmaya başlamıştır. Bu ilgi, çocukların, resimlerine duygularını ve güdülerini yansıtmaları varsayımından kaynaklanmaktadır. 1950'li yıllarda ise testlere olan ilginin artmasına paralel olarak çocuk çizimleriyle ilişkili araştırmalar artmıştır”(San, 1979, s:73) .

İletişim, çocuğun genel gelişimi için gereklidir. İletişimin en etkili ve önemli unsuru kuşkusuz çocuğun sanat eğitimidir. Genel sanat eğitimi içinde resim sanatı, insanın kendisini tanımasında, kanıtlamasında, doğadaki varlıkları algılamasında,

betimlemesinde diğ er sanat dallarından daha etkili olmuştur. Çocuğ un dünyasında resmin diğ er sanat etkinliklerinden daha özel bir yeri vardır. Ç ünkü çocuklar için gördükleri ve bildikleri şeyler hakkında düşünce ve duygularını sözcüklerle anlatmak zordur. Çocuklar sözcüklerle anlatamayacakları birçok şeyi resimleriyle ifade ederler. Resimlerinde simgelerden anlatımsal yapılara, mecaz diyeceğ imiz bir çeş it görsel iletişim figürlerine, anlam taşıyan ve bildiren işaretlere ulaştıkları gözlenebilmektedir. Çocuk bize resimleriyle adeta kendisinin bir parçasını yansıtmakta, olaylar hakkındaki duygu, düşünce ve görüşlerini dile getirmektedir. Çocuk için resim, dinamik bir faaliyet örneğ i ve yalın bir anlatım aracıdır. Dolayısıyla çocuk için kolay bir anlatım aracı olan sanatsal etkinlikler, biyolojik yapısı gereğ i sınırlı zihinsel ve sözel birikime sahip olan çocukların kendi iç dünyası ile çevresi arasında önemli bir iletişim aracı olarak karşımıza çıkar. Sanat eğ itiminin önemli bir diğ er özelliğ i de bireysel eğ itim olanağ ı sunmasıdır. Her öğrencinin birbirinden farklı olduğ u düşünülürse, uygulanan eğ itimin bireysel olmasının önemi daha iyi anlaşılabilir. Bu farklılıklar öğrenmeyi de etkilemektedir. Bireysel farklılıklar dışında bedensel ve zihinsel gelişim açısından öğrenciler arasındaki farklılıkların sanat eğ itimine yansımalarının tespiti için bu araştırmada; resim yoluyla çocuğ u tanımak, çocuğ un bedensel ve zihinsel gelişim aşamalarının sağladığı olanaklar çerçevesinde resimsel gelişimi görebilmek için “4 -12 yaş grubu öğrencilerinin resimlerinde figür kullanımı, figürlerin mekan ve elemanlar içindeki özellikleri, renk, leke ve çizgisel kullanımı bakımından değ erlendirilmesi” problem cümlesi olarak belirlenmiştir.

1.2. Amaç

Bu araştırmanın genel amacı, çocuğ un bedensel ve zihinsel gelişim aşamalarının sağladığı olanaklar çerçevesinde resimsel gelişimi görebilmek için 4 -12 yaş grubu öğrenci resimlerinde figür kullanımı, figürlerin mekan ve elemanlar içindeki özellikleri, renk, leke ve çizgisel kullanımı bakımından değ erlendirerek çocuğ u resim yoluyla tanımaktır.

Alt Amaçlar:

- a) 4 -12 Yaş grubu çocuk resimlerinde orantısal açıdan gelişim özellikleri nelerdir?
- b) 4 -12 Yaş grubu çocuk resimlerinde mekan açısından gelişim özellikleri nelerdir?
- c) 4 -12 Yaş grubu çocuk resimlerinde figür açısından gelişim özellikleri nelerdir?
- d) 4 -12 Yaş grubu çocuk resimlerinde derinlik ve perspektif açısından gelişim özellikleri nelerdir?
- e) 4 -12 Yaş grubu çocuk resimlerinde figür, mekan gelişimi ile zihinsel gelişim arasındaki ilişki nasıldır?
- f) Çocuğun vücut gelişimiyle yaratıcı gelişimi arasında bağ var mıdır?

1.3. Önem

Dört ilköğretim okulunda 4 -12 yaş grubu öğrencilerinin yaptığı yaklaşık 700 çocuk resminin incelendiği bu tez, resimlerle ilgili bireysel değerlendirmeleri içermektedir.

Bu tez ile çocuğun fiziksel gelişimi ile zihin gelişimi ve yaratıcılığı ile sıkı sıkıya bağlı olduğunu örneklerle tespit ederek, her çocuğun yaratıcı anlatımında değişik bir yönün bulunduğu gözlemlenerek aktarılmaya çalışılmaktadır.

Sanat eğitimi çocuğa küçük yaşlardan itibaren verilmelidir. Sanat eğitimi çocukların kişiliklerini destekleyerek yaratıcı güçleri ile özgürce anlatıma girmelerini sağlayacaktır.

Bu tez ile çocuğun küçük yaşlarda alacağı genel eğitimi içerisinde, sanat eğitimini, sanat eğitimcilerinin vermesinin önemli olduğu fikrini güçlendirilmektedir.

Çocuğun sanat eğitimi sürecinde, eğitimcinin ve ailenin çocuğa nasıl davranacağı, olgunlaşma yıllarında karşılaşılan sorunları eğitici yollarla nasıl hafifletileceği ve yaratıcı gücü koruyup sürekli geliştirilmesine ışık tutulması hedeflenmiştir.

1.4. Varsayımlar

Milli Eğitime bağlı tüm okullarda olduğu gibi, Öğretmen Yusuf Ziya İ.Ö.O, Cumhuriyet İ.Ö.O, 75. Yıl Ziya Gökalp İ.Ö.O, Zübeyde Hanım İ.Ö.Okullarında da I. kademe resim

derslerine sınıf öğretmenleri tarafından yürütülmekte idi. 2006–2007 Eğitim-Öğretim yılından itibaren dördüncü ve beşinci sınıf resim derslerini branş öğretmenleri vermektedir. Genelleme yapmak gerekirse İlköğretim I. kademedeki sanat eğitimi derslerinde genellikle Türkçe, Matematik, Fen ve Teknoloji ve Sosyal Bilgisi gibi dersler işlenmektedir. Yetiştirilemeyen müfredat konuları resim ve müzik derslerinde tamamlanma yoluna gidilmektedir.

Bu araştırmada ilköğretim I. kademe sınıflarında sanat eğitimine ayrılan ders saatlerinin uygulandığı, derslerin sanat eğitimi yöntem ve tekniklerine uygun olarak işlendiği varsayılmıştır.

1.5. Sınırlılıklar

Araştırmanın kapsamı Yalova ili, Öğretmen Yusuf Ziya İ.Ö.O, Cumhuriyet İ.Ö.O, 75.Yıl Ziya Gökalp İ.Ö.O, Zübeyde Hanım İ.Ö.Okullarında 4 -12 yaş gruplarındaki öğrencilerle sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

Eğitim: Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir.

Sanat Eğitimi: Sanat eğitimi bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla amaçlı olarak belirli estetik değişiklikler oluşturma sürecidir.

Çizgisel Gelişim: Gelişigüzel karalamalar yerini gelişim süreci içinde belirgin çizgilere ve sembolik anlatımlara bırakır.

Bedensel Gelişim: Büyük ve küçük kas gelişimine koşut olarak, kalem tutma eyleminden araç gereç eylemine doğru giderek artan bir gelişim gösterir.

Zihinsel Gelişim: Resimde düzen fikrinin ortaya çıkması demektir. Çocuğun resimlerinde denge ve uyum kendini gösterir.

2. KAYNAK TARAMASI

2.1. Eğitim ve Öğretim

Sanat eğitiminin anlamı ve diğer kavramsal türevlerine geçmeden önce birbiriyle ilişkili olan eğitim, öğretim kavramlarına değinmekte yarar vardır. Erdentuğ, eğitim hakkında şunları söyler:

“Eğitim kelime olarak ‘eğmek’ten gelir. Dilimize dil devriminden sonra girmiş olup Türkçe bir kelimedir. Arapça karşılığı terbiye etmektir. Oxford sözlüğüne göre, genç insanları yetiştirme süreci, aynı zamanda gizil güçlerin ortaya çıkarılması ve karakterin şekillendirilmesi olan eğitim, sosyal bilimcilere, özellikle antropologlara göre çok geniş bir süreç olup her tür öğrenimi içine alır. Örgütlenmiş ve örgütlenmemiş öğrenimi içine alan bu süreç kişinin kültürü kazanmasını, kişiliğinin oluşmasını ve onun sosyalleşmesini, diğer bir deyişle, onun kendi toplumunun bir üyesi olarak yaşama uyum sağlamasını öğretir” (Erdentuğ, 1981, s:5).

Eğitim günümüzde uygarlık çizgisi hangi düzeyde olursa olsun her toplumda süregelen bir süreçtir.

“Eğitim insanları saptanan amaçlara göre yetiştirme sürecidir. Bu süreçten geçen insanın kişiliği farklılaşır. Okullar eğitim sürecinin en önemli bölümünü oluşturur. Eğitim yalnızca okullarda yapılmaz. Okul dışında da kişileri bir mesleğe hazırlamak için kısa süreli eğitim veren kurumlar da vardır. Ayrıca eğitim, ailede, işyerinde, askerlik dönemlerinde, insanların oluşturduğu çeşitli gruplar içinde yer aldığı görülmektedir” (Artut, 1985, s:87).

Eğitimin değişik tanımlamaları yapılmıştır. Bunlar:

Eğitim; “Çocuk olsun, genç olsun, yaşlı olsun insanlarda sosyal yaşama ve çoğa uygun tutum ve davranış değişikliği sağlamaktır” (Kavcar, 1982, s:1).

Eğitim; “Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir”(Sönmez, 1994, s:41).

Birey açısından eğitimi “İnsanın kendisi ya da başka biri üzerinde, bilinçli olarak istendik davranış değişiklikleri yapmak üzere etkide bulunma sürecidir.” Şeklinde açıklayan Öncül, toplum açısından da eğitimi şöyle açıklar; “Bireyde değiştirilmesi amaçlanan davranışlar değer yargılarına göre olacağı için, eğitim süreci kültür katılımının aktarılması sürecidir. Bu süreç örgün ve yaygın eğitimle olur” (Öncül, 2000, s:391–392).

Serter ise eğitimi; “Bilginin sevgi ve ilgi ile kucaklandığı, düşünce ve tahayyül gücünün gelişip renk renk çiçekler açtığı, kişiliği bilgilenmeye paralel olarak geliştiği yaşamı boyunca bireye eşlik edecek olan kutsal bir süreç” olarak tanımlanmakla birlikte, buna bağlı olarak eğitimin temel işlevinin “bilgi edinmeyi sevdirmek, bilgilenmeyi yaşamın bir parçası haline getirmek ve bilgiye nasıl ulaşabileceğinin yollarını öğretmek” olduğunu söylemektedir. Öyleyse Serter’e göre eğitim; öğrenmenin öğretildeğii bir süreç, olarak tanımlanır (Serter, 1997, s:63,68,69).

Eğitim, bireyin doğal, toplumsal ve kültürel çevresi arasındaki iletişim ve etkileşimi daha düzenli, daha sağlıklı, daha etkili ve verimli hale getirmeye çalışır.

Yukarıdaki tanım ve açıklamalardan da görülebileceğii gibi eğitimin hedefini Öncül, şu şekilde açıklamaktadır: “Eğitim bireyde istendik davranış değişikliği olduğuna göre, bu davranış değişikliğini bilgi, beceri, tutum diğer bir ifadeyle düşünme biçimleri oluşturmaktadır” (Öncül, 2000, s:393).

Genel bir anlatımla eğitim; “İnsanın, çevresinde olan değişmeleri karşılayabilecek nitelikte insana yeni davranışlar kazandırma yükümlülüğü”dür (Başaran, 1978, s:13).

Serter, eğitimin amacını:

“Tek tip bir kişilik oluşturmak, benliği bastırarak bireye yapay kişilikler aşlamak olmadığını, aksine bireyin özgün kişiliğini fark edip, geliştirmesinde, yeteneklerinin ve zaaflarının farkına

varıp, onları yaşamına yön verecek biçimde değerlendirmesinde, düşünce yeteneğini geliştirmesinde ona yardımcı olmak” şeklinde ifade eder (Serter, 1997, s:63).

İnsan yaşamı bir süreç halinde devam ederken yeni kültürel yapılar ve yaşantılar ortaya çıkmaktadır. Her yeni yaşam kendine özgü yeni sorunlar üretir. Dolayısıyla her yeni soruna yeni çözümler önermek gerekmektedir. Bu nedenle günümüzün, daha önemlisi geleceğin sorunlarına çözüm üretebilecek, insan modellerini hedeflemek gerekmektedir. Yeni insan modelini karşılayacağı her sorun karşısında yeni çözümler üretebilecek, yaratıcı düşünsel göreve tavra sahip, özgür ve özgün bireyler olarak yetiştirmek gerekmektedir.

Türkiye’de çağdaş eğitim üzerine, yaratıcı çağdaş insan yetiştirmeyi hedefleyen kendi alanlarında uzman olan eğitim ve sanat eğitimcileri 1990–91 yıllarında çalışmalar yaptılar. Raporlarında çağdaş eğitimi; “Bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla amaçlı olarak belirli değişiklikler oluşturma sürecidir” şeklinde tanımlı yapılmıştır (MEB. Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, 1991, s:5).

2.2. Sanat Eğitimi

Birçok sanat ve eğitim bilimi araştırmacısı, eğitimin çağdaş bir yapıda olması için, bilim eğitimi, teknik ve sanat eğitimi olmak üzere üç temel alanda yapılması gerektiğini savunmaktadır. Ayrıca birinin diğerine göre öncelikli veya eksikliği kabul edilemeyeceği de vurgulanmaktadır. Dolayısıyla sanat eğitimi çağdaş eğitim için vazgeçilmez bir gerekliliktir.

“Çağdaş eğitimde, bilim eğitimi, teknik eğitim ve sanat eğitiminden biri ya da ikisi için öbüründen ya da öbürlerinden vazgeçilemez” (M.E.B Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, 1991, s:5).

Eğitimi, Ertürk’e göre; bireyin davranışlarında, kendi yaşantısı yoluyla kasıtlı olarak istedik değişme meydana getirme sürecidir, şeklinde tanımlamıştık.

Sanat eğitimi kavramı yukarıda vermiş olduğumuz “eğitim” tanımına koşul olarak genelde şöyle tanımlanmaktadır. Sanat eğitimi; bireyin davranışlarında kendi yaşantısı yoluyla amaçlı olarak belirli estetik değişiklikler oluşturma sürecidir.

Çağdaş anlamda sanat eğitimi; insan yaşamını ve insan yaşamına etki eden her şeyle ilgilenmekte, onlarda kendisiyle ilişkilendirilecek bir şeyler bulmakta, kısacası insan yaşamını biçimleme dersi olmaktadır. Bu biçimlemenin içeriği, insana ve insanlığa büyük katkılarda bulunan sanat eğitiminin yararları konusunda Hidayet Telli, özetle şunları söylemektedir:

1. “Sanat eğitimi, çağdaş yaşama ve özgür düşünme yolunu açıyor.
2. Sanat eğitimi, insanın kişiliğini ortaya çıkarıyor. Toplum düzeninde en yüce varlık insandır. İnsanın özgürleşmesinde, sanat etkinlikleri yararlı bir araçtır.
3. Sanat eğitimi, toplumun refaha ulaşmasında büyük etken oluyor. Günümüz toplumu, bir yığın toplumdur. Toplumun refaha ulaşması için yığınların eğitilmesi gerekir.
4. Sanat eğitimi, yaşama biçim veriyor.
5. Sanat eğitimi, dünya barışının güvencesi oluyor. İnsanın birbiriyle anlaşmasında, kültür ve estetik beğenin önemli payı olduğu görülmektedir.
6. Sanat eğitimi, insanın özgürlük ve bağımsızlık duygularını doyuma ulaştırıyor.
7. Sanat eğitimi, insana geniş bir açı içinde düşünme yeteneği kazandırır” (Telli, 1990, s:19) .

Sanat eğitiminin bu kadar güzel içerik ve hedefi olmasına rağmen 2006–2007 öğretim yılında okullarımızda bir ders saati olarak uygulanmaktadır. Uygulama biçimine ilişkin birtakım saptamalar yapılmıştır:

1. Her çocuğun yaratıcı gücü vardır. Sanat eğitimi herkes için gereklidir.
2. Sanat eğitiminde bireysel farklılıklar göz önünde tutulmalıdır.
3. Sanat eğitimi çocuğa göre olmalıdır. Özetle çocuğun yaş grubuna göre yani onun bedensel ve zihinsel gelişimi ile orantılı olmalıdır.
4. Sanat eğitimi, diğer derslerin uygulama alanı olarak düşünülmemelidir.
5. Sanat eğitimi, ustalık ve beceri kazandırmak şeklinde değil, estetik duyarlılığın eğitilmesi biçiminde anlaşılmalıdır.
6. Sanat eğitimi dersi iki ve üç boyutlu çalışmaları kapsamalıdır.
7. Sanat eğitimi dersi kuru ve kuramsal bilgiler yerine işe ve yaratıcılığa dayandırılmalıdır.
8. Sanat eğitimi derslerinde gerekli ilgi ortamı yaratılmalıdır.
9. Çevre olanakları göz önünde tutulmalıdır.

10. Fırsat eğitimine yer verilmelidir.

11. Çocuğun yaptığı işler bir bütün olarak değerlendirilmelidir (San, 1984, s:190-193).

Son yirmi yılda sanat eğitiminde büyük değişimler olmuştur. Sanat, çocuğun fikir ve duygularını dışa aktarabildiği bir araç olarak görülmektedir. Eskiden çocuğa nasıl resim çizileceğini gösterirken şimdi bunların ne kadar yanlış olduğu anlaşılmıştır. Artık çocuğa resmin nasıl çizildiğini değil, coşturucu konularla onu doğru bir yola aktarıp resmin yapılması sağlanıyor. Çocuk kendi özgür gidişine bırakılıp, resmin yapılışına karışılmamaktadır. Çünkü kendi kişisel ayrılıklarımız gibi her çocuğun da öz inancı, öz bir anlatım biçimi vardır. Atalayer'e göre:

“Tekniğe hükmedecek, teknik ürünleri meta'yı insanileştirecek ‘yaratıcı bireylerin’ artistik yeteneklerini geliştirmede, zihin yetilerini keşfedip, yüceltmede en işlevsel, en üretken en evrensel yol, sanat eğitimi ve öğretimidir. Sanat eğitimi bir dildir. Estetik güzellik, insan tarafından yaratılır. Sanat değer, öge, olgu ve kuralları kavram olarak insan tarafından üretilmektedir. Yaratıcı insan, bu kavramları izdüşümlerle soyutlamakta nesnelere yükleyerek de onları somuta, estetik nesneye dönüştürmektedir” (Atalayer, 1994, s:61).

Sanat eğitimi, bireyi tüm ruhsal ve bedensel eğitimi bütünlüğü içinde estetik kaygı, düşünce ve görüşlerin geliştirilmesini, yetenek ve yaratıcılık gücünün oluşturulmasını, sanatsal değerlere hoşgörü ile yaklaşma çabasını esas alır (Artut, 2002, s:98).

Gökaydın'a göre sanat eğitimi bir organizasyon yöntemidir. “Görsel algılamaya dayalı birtakım teoriler önderliğinde çocuğun, madde, yani malzeme ile düşünceleri arasında çeşitli bağlantılar kurmaya, buluşlar yapmaya alıştıran bir yöntemdir, bu yöntem, çocuğun elinde gelecekte de bilinçli olarak kullanabileceği bir araç olacak ve kişisel bir biçim kazanacaktır. Sanat eğitimi, bir görsel organizasyon metodu olarak görülüp kullanılırsa, sonuç insan ve toplum yararına, zeka gelişimi ve yaratıcılık olacaktır... Sanat eğitimi, sezmenin, düşünmenin, araştırmanın, denemenin, çözümlemenin, sonuçlandırmanın ortak bir çabasıdır” (Gökaydın, 1990, s:11).

Geleceğimizi oluşturacak neslimizi esnek, özgür, araştırmacı ve yaratıcı bir ortamda tutmak gereklidir. Yaratıcılıkta zekanın payı büyüktür. Öyleyse yaratıcılığı ön planda tutan sanat eğitimi, bu nedenle önemle üzerinde durulması gereken bir eğitim yöntemidir. İnsanın özelliklerinin tümünü dikkate alan ve geliştiren bir yöntemdir. Bu yöntem bilincin, zekanın, yargılama ve usavurma güçlerinin dayalı olduğu tüm duyguların eğitimidir.

Çocuk duyularıyla dış dünya ile bağlantılar, ilişkiler kurar, içinde bulunduğu organik bir bütün oluşturur ve toplum içinde en etkin yerini alması için sanat eğitimine son derece önem verilmesi ile sağlanabilir. Amaç gelecekte Türk toplumuna nitelikli bireyler kazandırmaktır.

Sanat eğitimi, bir görsel organizasyon olarak görülüp öylece kullanılırsa, sonuç insan ve toplum yararına, zeka gelişimi ve yaratıcılık olacaktır. Estetik duyarlılığın varlığı ve yaratıcılık, toplumları gerilemekten korur. Bugün sanat eğitime önem verecek öğrencilerin estetik duyarlılığını geliştiren, kendi güçlerini ve önemli olacak görsel gerçekleri tanımalarında önderlik eden, düşünme güçlerini arttıran sosyal alışkanlıklarını ve yaratıcı bireylerin oluşmasını sağlayan bir eğitim sistemi karşımıza çıkacaktır. Yalnızca kuramsal bilgilere boğulmuş kişilerle değil, yaratıcı gücü gelişmiş çok yönlü düşünebilen vatandaşlık sorumluluğu ve dayanışma duygusu ile dolu, tüketici değil üretici bireyler yetiştirmek amaçtır. Bu da sanat eğitime verilen önemle gerçekleşecektir.

2.2.1. Sanat Eğitiminde Öğretim Süreçleri ve Yöntemsel Yaklaşımlar

Öğretim Süreci:

- 1) İşlenen konuyu önceki ve sonraki konularla ilişkilendirme,
- 2) Öğrenciyi güdüleyici hazırlık etkinliklerini sunma,
- 3) Konuyu öğrencilerin düzeyine uygun bir biçimde sunma,
- 4) Öğrencilerin yaşlarına, önceki öğrenme düzeylerine ve yeteneklerine uygun yöntem ve tekniklerden yararlanma,
- 5) Uygun araç-gereç ve materyal kullanma,
- 6) Zamanı etkili biçimde kullanma,
- 7) Öğrencilerle iletişimde bulunma ve uygun dönüt verme,
- 8) Öğrencilerin katılımını sağlayacak etkinlikler (bireysel, ikili, grup çalışması, gösteri, gezi, gözlem, deney, panel ve benzeri) uygulama,
- 9) Öğrencilerin öğrendiklerini yaşamlarıyla ilişkilendirecek fırsatlar yaratma,
- 10) Öğrencilerin düzeylerine uygun, konuyu ilgilerini çekecek ve düşüncelerini sağlayacak biçimde farklı sorular sorma,
- 11) Konuya ilişkin terimleri uygun biçimde sıralama ve iyi seçilmiş örneklerle sunma,
- 12) Öğrencilerin hedef davranışlarına ulaşma düzeyini değerlendirme (Özsoy, 2003, s:195).

Yöntemsel Yaklaşımlar:

Sanat eğitiminde uygulanan yöntemler, bazı görüşler etrafında toparlanarak gelişmiştir.

Bunlar:

- 1- Kopya Yöntemi,
- 2- Genel Eğitime Hizmet Yöntemi,
- 3- Bellek Eğitimi Yöntemi,
- 4- Kolaydan Zora Yöntemi,
- 5- Sanat Yoluyla Eğitim Yöntemi,
- 6- Çocuk Sanatı Yöntemi,
- 7- Etkin Sanat Eğitimi Yöntemi.

Sanat eğitiminin diğer eğitim dallarına göre ayrı yapısı birçok eğitimciyi, araştırmacıyı öğretmeni sürekli bir yöntem arayışı içinde bırakmıştır. Kuramsal boyuttaki arayışların uygulamaya değişik yansıması, durumu öğretmen açısından biraz daha güçleştirirken yöntembilimsel olarak sanat dersi sürekli bir yerleşmemişlik sergilemiştir. Bu durum öğretmene yöntem açısından görüşlerini rahatça uygulama olanağı vermişse de öğretimi sağlayan süreklilikte bir anlamda ortadan kalkmıştır.

Bu yerleşmişliğin bir başka değişle yöntemsizliğin farklı nedenlerini Kırıçoğlu, şöyle açıklar; Çocuğun kendine özgü dünyasının keşfine dayalı, “doğalcı görüşü”, çocuğun kendi kendine deneyerek geliştireceğine dayalı, “gelişimci eğitim” görüşünü sayabiliriz. “Sanat yolu ile eğitim” görüşüne öğretimden hiç söz edilmemesi de bu kuramın uygulamaya yansımasında belirsizliklerinin doğmasına neden olmuştur. Bu ve benzeri görüşler, öğretmenin özgürlük ortamı içinde kendiliğinden gerçekleşebileceği, dışarıdan eğitim anlamında her etkinin bu gelişimi ketleyeceğinde birleşir. Daha sonraki yıllarda bu öğretim biçimi giderek “bırakın yapsınlar” durumuna dönmüştür.

Öğretmenin bu arada işlevi araç-gereç sağlayarak öğrenciye yaratıcılık için özgür bir ortam hazırlamaktadır. Bu yöntemde programlar ya çocuğun gereksinimine göre düzenlenir ya da bu programlar kalıp olarak kısıtlayıcı görülerek reddedilir. Bugüne dek kullanılmış yöntemleri şöyle sıralayabiliriz:

2.2.1.1. Kopya Yöntemi

Okullaşmanın yeterli olmadığı zamanlarda kullanılan usta çırak ilişkisine dayanan bugün de zaman zaman kullanılan bu yöntem bir sanat eğitimi yöntemidir.

Öğrenciye verilen önceden belirlenmiş çalışmalar, karelere bölünerek yeniden yaptırılmasına dayanır. Bu yöntemle öğrencinin el göz ilişkisinin güçleneceği düşünülür. Öğrencinin el becerisini geliştirmek tek amaç olarak görülmektedir. Şimdi ise sanatçının çalışmalarını değişik açılardan tanınması için bu yöntem kullanılmaktadır.

2.2.1.2. Genel Eğitime Hizmet Yöntemi

Bu yöntemde kopya yönteminin amaçlarını savunan, el becerisi gerektiren işlere yardımcı olması düşünülerek öğrencilere belli modeller verilerek çizim gibi çalışmalar yaptırılır. Sanata yönelik amaç taşımaz. Bu şekilde çalıştırılarak öğrencilerin geometri, coğrafya, biyoloji gibi derslerde daha iyi çizim yapacağı düşüncesi taşır.

2.2.1.3. Bellek Eğitimi Yöntemi

19. yüzyıl başından itibaren Pestalozzi'nin görüşlerinden etkilenen, resim derslerinin gözü ve eli eğittiği inancına dayanan bir eğitim yöntemidir. Başlangıçta öğrenciye geometrik biçimlerle ölçme-çizme alıştırmaları yaptırılır. Bu eğitimi alan öğrenci nesnelere geometrik bir biçime dönüştürerek ölçülü çizimler gerçekleştirir. Daha sonra serbest çizimlere geçilir. Öğrenci belleğindeki biçimleri ve konuları çalışarak, başlangıçtaki katılıktan kurtulur.

2.2.1.4. Kolaydan Zora Yöntemi

Bu eğitim yöntemi resim teknikleri ve konuları çocuğun yaşına göre kolaydan zora doğru sıralayarak öğretmeyi amaçlar. Bu yöntem sanatsal yaratmanın çok boyutluğunu dışlayan, eğitimden çok öğretmeyi amaçlayan bir yöntemdir.

2.2.1.5. Sanat Yoluyla Eğitim Yöntemi

H. Read ve John Dewey'in düşüncelerine dayanan bir yöntemdir. Bu yönetime göre sanat yaratıcı bireylerin yetiştirilmesinde, özgür ve demokratik bir toplumun oluşturulması için bir araç olarak değerlendirilebilir. Sanat yaratma bir süreç ve deneydir. Her tamamlanmış sanatsal bir bütün olarak değerlendirilebilir. Bu nedenle sanat yapma olanağı verilen bir eğitim modeli sunulur.

2.2.1.6. Çocuk Sanatı Yöntemi

Franz Çizek'in çocukların özgür çalışmalarını savunan düşüncelerine dayanır. Bu yöntemde çocuklar, yetişkinlerin etkilerinden uzak tutulmalıdır. Lowenfeld'in düşünceleri de bu yaklaşım içinde değerlendirilir. Lowenfeld notla değerlendirmeyi uygun bulmaz. S. Freud'un düşüncelerine dayanan görüşe göre de çocuklar hiçbir baskıyla karşılaşmamalıdır. Onları yönlendirmek amacıyla engellemeler ileride ruhsal sıkıntılara yol açabilir.

2.2.1.7. Etkin Sanat Eğitimi Yöntemi

Öğrenci merkezli bir eğitim yöntemidir. Diğer alanlar için de bu yöntem önerilir. Dersler öğretmenin yol göstericiliğinde oyun, drama ve müziklerle ilginç hale getirilerek işlenmelidir. Çalışma sırasında öğrenciye karışmak yerine gerekli açıklamalar yapılmalıdır. Öğrenciler sorunları çözmek için araştırmaya yönlendirilmelidir. Çalışmalar bittikten sonra yazılı ya da sözlü eleştirilerle değerlendirme yapılmalıdır. Yaratıcılığa

olanak sağlayan, estetik beğeniyi geliştiren özelliği ile yaş durumuna göre öğrencilere çalışmalar yaptıran bir yöntem sentez olarak ileri sürülebilir (Karayağmurlar, 1985, s:51).

2.2.2. Lowenfeld ve Sanat Eğitimi Gelişim Evreleri

Lowenfeld, görsel sanatlar eğitiminin amacının öğrencilerin birer sanatçı olarak yetiştirilmesi olmadığını, onların yaratıcı güçlerini ortaya çıkarmak olduğunu savunmuştur. Frank Çizek, bunun doğal yasasına göre kendiliğinden çiçek açar gibi oluşabileceğini düşünür. Lowenfeld bu düşüncelerle yetişmiş, bu düşünceler ışığında “sanatsal yeteneğin çocuğun doğal büyüme ve gelişime koşut olarak ortaya çıktığına dayanan” gelişim kuramını oluşturmuştur. Lowenfeld kuramında bu doğal ve özgür büyümenin yanında çocuğun soru sorma yolu ile güdülenmesi gerektiğini savunmuştur. Öğretmenleri öğrencilere kendi düşüncelerini zorla kabul ettirmemeleri için uyararak, sorgulama yoluyla güdüleyici bir görev üslenmeleri gerektiğini vurgulamıştır. Özsoy, kitabında gelişimci kuramı açıklarken:

“Bu kuramın kökeninde İkinci Dünya Savaşı sırasında Nazilerin baskıcı davranışlarına karşı tepki yatmaktadır. Nitekim Lowenfeld de bu savaş sırasında Avusturalya’dan ABD’ye kaçan Yahudi asıllı göçmendir. Lowenfeld’in çalışması, 1950’lerden 1980’lere kadar, sanat eğitimi alanının şekillenmesinde tek başına en etkili güç olarak ortaya çıkmıştır. Amerika’daki yeni hayatı sırasında Lowenfeld Pennsylvania State Üniversitesinde görsel sanatlar eğitiminde geniş bir doktora programının başkanı olmuştur. Onun programından mezun olan birçok kişi ABD’nin diğer eyaletlerindeki kolej ve üniversitelerde lisansüstü programların kurucuları olarak görev almıştır ve gerek eyalet gerekse okul bölgelerinde önemli mevkilerde bulunmuştur. Creative and Mental Growth (yaratma ve zihinsel gelişim) adlı kitabı sanat eğitiminde klasik bir çalışma olarak yer almış ve diğer dillere çevrilmiştir. Bu eser Lowenfeld’in 1960 yılında ölümünden sonra da birçok kez basılmaya devam etmiştir (Özsoy, 2003, s:142).

Lowenfeld, gelişimci eğitimin kabul gördüğü Pestalozzi zamanından birçok sanat eğitimi görüşlerini bir araya getirmiş ve desteklemiştir. Lowenfeld yaratıcılığın gelişimine birinci derecede önem vermiştir. Lowenfeld kendi sanat etkinlikleri yoluyla kişilik uyumu kuramı ve yaratıcılığın gelişimine birinci derece önem vermiştir, fiziksel, toplumsal, yaratıcı ve zihinsel gibi yedi kişilik alanlarının ortaya çıkmasına yol açmıştır. Çocukların araştırmalarını ve yaratmalarını teşvik etmek için, çocuğun erken yaşlarından başlayarak ve materyallerinin zengin bir çeşidini içine alan sanat üretimi etkinliklerine oldukça önem vermiştir. Lowenfeld, katı öğretimden çok destekleyici ve güdüleyici öğretmen rolünün önemini vurgulamıştır. Lowenfeld

bu görüşleri çerçevesinde, yetişkinlere yönelik kavram ve görüşlerini çocuklara empoze etmekten kaçınılması ve çocukların doğal yaratıcı güçlerini geliştirmelerini teşvik etmeleri için öğretmenlere yetiştirmiş, rehberlik yapmıştır (Özsoy, 2003, s:143).

Bu yaklaşım, diğer ülkelerde de sanat eğitiminde etkili olmuştur. Nitekim Türkiye’de yaratıcılık anlayışı sanat öğretmeni yetiştiren kurumlarda ve okullarda yaygın şekilde kabul görmüştür. Bugünde bu anlayış, yani görsel sanat eğitiminde yaratıcılık ya da diğer bir deyişle özgür anlatım anlayışı ülkemizde halen etkili bir şekilde yerini korumaktadır.

Özgür anlatım anlayışı, 1960’lı yıllara kadar aşırı özgürlükçü birer eğitim sistemine dönüşmüştür. Bu anlayıştaki eğitimciler, öğrencileri çok az öğretimle özgür anlatıma yöneltmişlerdir. Bu uygulama zamanla her şeyin yapılabildiği bir ortama yer veren bir sanat eğitimi anlayışı olarak algılanmıştır. Ülkemizde de yaygın olan bu uygulamada öğretmeye yönelik hareket etme ve kişisel düşünme kaybolmuş, yerini giderek disiplinsiz ve sorunlu bir yapıya bırakmıştır. Eğitim süreci öğrencilerin, karmaşık dünyamızda üretici yurttaşlar olmalarına yardımcı olmak için tasarlanması gereklidir. Fakat çocukların henüz yetişkin olmadıklarını öğrenme etkinliklerine onların gelişme düzeylerinde olması gerektiğini hatırlamak önemlidir.

Lowendfeld’in görüşleri şöyle özetlenebilir:

- 1- Lowendfeld, çocuğun yaratıcı ve zihinsel gelişimi ile sanat arasında ilişki kurarak sanatı bu gelişimi sağlayıcı bir araç olarak görür. Sanatın hem yetişkinlerin yaşantısında hem de çocukların yaşantısındaki değerini bilmekle birlikte, Lowendfeld’in öncelikle ilgisi bir insan olarak çocuğun görmesi, düşünmesi ve duymasının gelişimidir. Bir başka deyişle çocuk önemlidir ve sanat araçtır.
- 2- Kişide yaratıcı ve sanatsal gelişim ile zihinsel tüm yetilerin gelişimi arasında birbirini etkileyen bir bağ vardır. Bu bağlamda, sanat etkinlikleriyle yaratıcılığın değiştirilmesi çocukta bütün zihinsel aktivitelerin gelişimine yardım eder.
- 3- Sanat etkinlikleri çocuğun bir bütün olarak gelişmesine katkısı yanında, onun öğrenmesinde ve kavram elde etmesinde çok yararlı bir alandır.
- 4- Sanat, çocuğun kendisini anlatmasına yardımcı bir araçtır.

5- Çocuklar ilk çizimlerden başlayarak belirli yaşlarda yine belirli grafik özellikler sergileyerek gelişirler.

6- Çocuklar plastik anlatımlarında iki ayrı tip özelliği gösterirler. Bunlar, görsel (visual) ve yapıcı tiplerdir. Sanat eğitimi derslerinde, çocukların bu özelliklerine göre eğitim ve değerlendirme yapılmalıdır. Sosyal bilimlerin birçok dalından da yararlanarak, sanat eğitimi daha bilimsel bir temele oturtulabilir.

Lowendfeld'in gelişim evreleri, gelişimin doğal bir sonucu oluşur. Zihin gelişimi, kimlik sorunu ve yaratıcılık bu gelişimin sağlıklı olmasıyla koşutluk gösterir. Bu resimler çocuğun toplumsal, zihinsel, bedensel, ruhsal, çizgisel, yaratıcı tüm yaşantısının göstergesidir. Dışarıdan herhangi bir etki bu gelişimin doğal akışını engeller.

Lowendfeld gelişim evrelerinde sıralama şöyledir;

- 1- Karalama evresi 2 -4 yaş arası
- 2- Şema öncesi evre 4 -7 yaş arası
- 3- Şematik evre 7 -9 yaş arası
- 4- Ergenlik öncesi 9 -11 yaş arası (başkaldırma)
- 5- Mantık çağı 11 -13 yaş arası
- 6- Ergenlik krizi 13-18 yaş arası

2.2.2.1. Sanat Eğitimi Gelişim Özellikleri

Resimsel gelişme, bedensel ve zihinsel gelişmede olduğu gibi aşama aşama ilerler. Bu gelişim aşamaları bedensel ve zihinsel gelişim aşamalarının sağladığı olanaklar çerçevesinde ve yönlendirmeler ile basitten karmaşığa, tümelden tikele, genelden özele, ayrıntıya, kolaydan zora doğru organik bir şekilde oluşur. Çocuklar bu aşamalardan bir bir geçerler. Fakat geçiş bazı çocuklar için hızlı bazı çocuklar için yavaş olabilir. Ayrıca geçişler her zaman doğum yaşına ve zeka yaşına tam karşılık gelmeyebilir. Böylece çizimsel yaş (düzey) olarak adlandırılabilen bir durum ortaya çıkar.

Yetişkinler sabırsız davranarak çocuğun üst aşamalarda gerçekleştirebilecek olduğu bir sonucu önceden beklememeli ve çocuğu zorlamamalıdır. Çünkü çocuk zorlanırsa

“başaramıyorum” duygusuna kapılarak cesareti, şevki kırılacak ve farkında olmadan yaratıcılığını geri plana iterek kopyaya, öykülenmeye gidecektir. Bu durum diğer eğitim alanlarında da geçerlidir.

Örneğin, dil gelişiminde de bedensel gelişmeye koşut olarak ya da bedensel gelişmenin verdiği olanaklar ölçüsünde bir gelişme olur. Çocuğun ağzından ilk önce sırasıyla “A,O,U” gibi kolay sesler çıkar. Bu sesler ağız, dudak ve içteki dilin büzülüp kıvrılması için zorlanmaya neden olmazlar. Sonraları dudak büzülmesi ve dil kıvraklığı gibi çeşitli ağız kaslarının kasılmasını gerektiren harflerin sesleri çıkar. Daha çok dil kıvraklığı gerektiren “R” sesi ise çoğu çocuk için en son çıkarılabilen sestir. Bunun nedeni, seslerin çıkarılabilmesi için gerekli koşullar olan yüz ve dil kaslarının sırasıyla ve zamanla gelişimlerini tamamlamalarıdır.

Çocuğun ilk resimsel eylemleri, herhangi bir şeyin üzerine bir “iz” bırakabildiğini keşfettiğinde başlar. Bu izler tüm dünyada “karalama” olarak adlandırılacaktır. Yine çocuk, çeşitli sesler çıkararak bir tür müziksel eylemede başlangıç yapar. Bunlar bir bakıma çocuğun yaratıcılığının da başlangıcını oluşturur. Özen kitabında:

“Kökene Rousseau’ya kadar dayanan Dewey’in görüşlerini ana temel alan Piaget’in bilişsel gelişim evreleri, doğal gelişimi temel alır. Lowenfeld’in gelişim evreleri, Piaget gelişim evreleriyle eşleştirerek savunduğu evrelerdir. Bilişsel yaklaşımcılar bireyin bellek, algı, duyu ve düşünme gibi uzsal bilgilenme sürecine önem verirler. Doğal gelişimci Piaget ve Lowenfeld ‘çocuklar bildiklerini yapar’ şeklinde savunurlar” (Özen, 2005, s:37).

2.2.2.1.1. Karalama Evresi (2-4 Yaş)

Çocuğun zihinsel ve bedensel gelişiminin verdiği olanaklar çerçevesinde resimsel gelişiminde görülen ilk özellik “karalama” adı verilen çizgileridir. Karalamalar çocuğun ilk çizimsel tipik deneyimi ve el-göz koordinasyonunun özel bir davranışsal şeklidir. Karalamada kullanılan kalem ya da diğer araçlar, başlangıçta çocuğun fiziksel hareketinin uzantısının bir parçası durumundadır. Kalem ve bıraktığı iz keşfedilip arasında bir bağlantı kurulduğunda bir dizi koşullu eylem başlar. Önceleri rastlantısal olan karalama giderek, sistemli bir aktivite durumuna gelir.

Karalamalar aynı zamanda doğaçlamalı bir ifade ve öykülenmedir. Çocukların karalamaya başlamalarında gerekli olan koşullardan en önemlisi bedensel yeterlidir. Gerekli kas olgunluğuna ulaşmadan çocuk kalemi tutup yönlendiremez, çizimler büyüklere göre oldukça kontrolsüzdür. Gelişim, kontrolsüz karalamalardan kontrollü karalamalara doğru gerçekleşecektir.

“Çocuk kontrollü karalamaya başladıktan sonra görsel kontrolden ve yaptığı işaretlerden haberdar olur. Bir başka deyişle bunları keşfetmeye başlar. Çocukların çoğu, bu tür karalamaları büyük bir coşku ile yaparlar; çünkü, onlar için görme ve hareketle ilgili gelişim arasındaki koordinasyon başarı açısından büyük önem taşır. Göz-el koordinasyonunun görüldüğü bu kontrollü karalamada çocuk yeni hareketlerinden, yeni uyarımları keşfetmeye, keşfettikçe de haz duymaya başlar” (Yavuzer, 1992, s:34).

“Karalamalarda kullanılan malzemeler; kurşun kalem veya pastel boya gibi kontrolsüz sert bastırmalara (çocuğun kol ve omuz kasları istenilen düzeyde gelişmediği için) dayanamayacak yapıdaysa sık sık malzemenin veya ucunun kırıldığı da görülebilecektir. Çocuk, eğer olanak verilir ve bol bol karalama deneyimi kazanırsa, malzemeyi tanıdıkça daha rahat ve cesur karalamalar yapacaktır. Böylece bedensel ve zihinsel gelişimi ile birlikte resimsel gelişimde de düzenli ve hızlı bir ilerleme görülecektir. Bu dönemde gelişmeler ay ay izlenebilir. Üstelik, bazı çocuklarda ilk zamanlar haftalık gelişim bile görülebilmektedir. Karalamaların başlangıç yaşı için Gesell, çocuk 18 aylıkken kendisine gösterilen kitap resimlerinde tanıdığı eşyayı seçebilmekte ve kağıt üzerine ilk karalamalarını da yapmaktadır” (San, 1997, s:94).

Kellogg, karalamaların doğal başlangıcını 1,5 - 2 yaş arası olarak kabul etmektedir. Erg'in yaptığı çalışmalarda 9 -10 aylık çocuklara kağıt, kalem ilişkisi çocuğa defalarca gösterilmiş ve kalem eline tutuşturulmuştur. 9 -10 aylık çocuklar bu tür zorlamalara karşı tepkisiz kalmış ve çizimsel bir sonuç alınamamıştır. Bu da göstermektedir ki resimsel gelişme fiziksel ve zihinsel gelişmenin verdiği olanaklar çerçevesinde olmakta ve belli bir olgunluğu beklemektedir. Eğer çocuklar gerekli fiziksel olgunluğa eriştiklerinde ilgilenilir ve yönlendirilirse çok erken yaşlarda çizimsel deneyimlere başlayabilirler. Ama tekrar tekrar vurgulamak gerekirse, yukarıda saptanan erken başlangıç çocuklar için doğal bir gelişim değil zorlama bir başlangıçtır. Bu nedenle genel gelişimin başlangıç noktasının belirlenmesinde pek fazla etken değildir. Fakat istenildiğinde ve

yönlendirildiğinde çocuk üzerinde ne gibi değişimler yapılabileceğinin göstermesi açısından ilginçtir.

Karalamaların başlangıcı için yapılan saptamalarda ay ay da olsa görülen bu farklılıkların nedeni büyüme ve gelişmede etken olan unsurlar kalıtım, beslenme, hastalıklar, hormonlar, coğrafi ve iklim koşullarıdır. Tüm bu özellikler büyüme ve gelişmeyi etkilemekte, buna koşut olarak da resimsel gelişme görülmektedir. Ancak resimsel gelişimin başlangıcının bu saydığımız etkenler dışında büyük oranda belirleyici olan bir başka etkende “eğitim” ve eğitim sürecindeki deneysel yaşantıdır.

Sonuç olarak karalama süreci her çocuk tarafından mutlaka yaşanmaktadır. Bunun kısa zamanda ve sorunsuz olarak aşılabilmesi için çocuğun çokça ve düzenli aralıklarla; ayrıca bir plan-program çerçevesinde malzeme deneyimini yaşaması gerekmektedir. Çocuğun resimsel malzeme ile olabildiğince geniş olanaklar çerçevesinde tanışması onun malzemeye daha egemen olmasına, deneysel yaşantıda daha öz güvenli ve rahat tavır geliştirmesine neden olacaktır. Böylece çocuğun gelişimsel aşamaları daha rahat ve hızlı geçmesi sağlanacaktır.

Karalama döneminde gelişim sürecine baktığımızda; önceleri merak ve keşif duygusu ile daha sonra hareket gereksiniminin bir sonucu olarak ve fiziksel olanaklar çerçevesinde yapılan karalamalar başlangıçta serbest, düz, zikzaklı ya da bir alan çevrelemeyen çizimler biçimindedir. Daha sonra gelişim yarı kontrollü olarak kabul edilerek bir alanı çerçevelemeye çalışan ama tam kontrollü olmayan bazen geometri olan çizimlerle devam eder. Düz karalamalar karalama evresinin sonlarına doğru giderek azalırken, simgesel benzerlikli biçimsel çizimler bunun tersine 2,5 - 3 yaşlarından itibaren giderek artar. Artık bu yaşlarda çocuk, büyükler gibi olmasa da omuz, kol ve parmak kaslarına daha fazla egemen ve çizimlerinde daha kontrollü olmaya başlamıştır. Çocuk bu gelişmelerle birlikte daha istemli çizimlere veya nesnel gerçekliğe simgesel olarak benzerlik gösteren çizimlere adım atmaktadır.

Karalamaların son aşamasında görülen çizimlerde dairesel bir çizim üzerine çapraz iki çizgiyle yapılan çizim Kellogg’a göre “mandala” (daire) olarak tanımlanmış, gelişim için

çok önemli bir saptama olarak açıklamış ve aynı zamanda çocuğun tüm simgesel ifadelerinin de başlangıcı olduğunu savunmuştur.

“Kendi gözlemlerim doğruysa mandala’lar soyut çalışmalardan (karalamalardan) biçimsel benzerliği olan çalışmalara giden sürecin en önemli anahtarıdır” (San, 1997, s:95).

Karalama evresinde çocuk, kağıdı belirli bir yön duygusuyla kullanmaz. Kağıdı, döndüre döndüre veya kağıdın etrafında kendisi dönerek kullanır. Çocuğun çizimlerini elimize aldığımızda kağıdın yukarı veya aşağı kısmı ya da sağ, solu belli değildir ve nasıl tutacağımızı bilemeyiz. Buna neden çocukta yön ve uzam duygusunun gelişmemiş olmasıdır.

“Çocuk, karalamalarını kağıdın bir yüzeyine yaparken ya da yaptıktan sonra sıkılırsa kağıdın arka yüzeyini kullanır. Bunun nedeni kendisine verilen kağıtların sayıca yetersizliği ve büyüklerin tasarruf amaçlı yönlendirmeleridir. Bir başka nedeni ise çocuğun kendi yaptığı resimsel eylemlerin bilincinde olmaması, sadece daha çok karalama yapma istediğidir. Öyleyse çocuklara bol malzeme sunmak gerekmektedir.” Gesell’in araştırmalarına göre; “bu dönemde çocuk bol renkli boya kalemi ister, kalemle çizdiğinde cisimlere benzer çizimleri daha belirgindir, fırça ile boyandığında ise fırça darbeleri artık çeşitli ve ritmikdir. Bazen bütün bir sayfayı tek bir renkle kaplayabilir ya da değişik renkleri büyük lekeler halinde kullanır. Çocuk resimle uğraşırken kendini yoğun bir biçimde verir, kâğıdını başkasıyla paylaşmaktan hoşlanmaz, bitirdiği resmine, aralarında pek bir benzerlik olmasa da bir ad takabilir, yaptığı işten mutluluk ve gurur duyar. Bu ad takma, çocuğun eseriyle ilgili olarak düşünmeye başladığının bir belirtisidir. Çocuk eserinin kendi deneyimleriyle ilişkisini kurma gereksiniminin bilincine varmıştır” (San, 1977, s:96).

Çocuk, karalamalarını yaparken bazen resim yaptığı kağıdın yüzeyinde kendini bir noktada sınırladığı görülür. Çocuk bu sınırlamadan zaman zaman kendini kurtarsa da ikinci bir noktada tekrar yakalanır. Belirlenmiş bir nokta üzerinde karalamalarını yoğunlaştırmasının arkasında, çocuğun gözünü o noktaya sabitlemesi ve elinin de gözünün takılı kaldığı noktaya gitmesi vardır. Malzemenin üst üste kullanılması sonucu boyada çamurlaşma görülür. Kilitlenme diyebileceğimiz bu durum kağıt üzerinde bir veya birkaç noktada da görülebilir. Bu kilitlenme bisiklet sürmeyi yeni öğrenen bir

çocuğun ya da araba kullanmayı yeni öğrenen birinin yolunun üzerindeki çukur veya tümseklere kilitlenerek bu çukur ya da tümseklerden kendisini kurtaramamasına benzetebiliriz. Bu kilitlenmenin nedeni deneyimsizlik sonucu oluşan bir korkaklık, ürkeklik ya da kendine olan öz güvensizliktir. Böyle durumlarda aile ya da öğretmenin çocuğun serbestçe, bolca karalama yapmasına olanak tanımalı, bu sorunu çözmesine yardımcı olmalıdır.

“Çocuğun karalama yapma veya diğer bir söylemle resim yapma isteğine neden olan etmenlerden birisi, duygu ve düşüncelerini aktarma niyeti ve onu bir iletişim dili veya bir aracı olarak kullanma isteğidir. İşte bu amaçla çocuk, karalamalarını adlandırır, onların neyi simgelediğini sözlü olarak açıklar. İlk çizimlerinde kalem-kâğıt ilişkisine olan merak duygusu ve keşif yapmaktan duyduğu haz vardır. Adlandırma ve iletişim amacı yoktur. Daha sonraları ise hem kendisinin yaptıklarını sorgulaması, hem de büyüklerin kendisine çizdikleri hakkında, çizdiklerinin neyi anlattığı ile ilgili sorular sormasıyla karalamalarını anlamlandırma ve adlandırma gereksinimi hisseder....Genelde çoğu çocuk, karalamalarını yaptıktan sonra adlandırdığı görülmektedir. Daha sonraki gelişiminde karalamasıyla neyi anlatmak istediğini önceden bildirmektedir” (San, 1977, s:114).

Ayrıca, çocuk çizmeye çalıştığı nesneyi bir bütün olarak algılayamaz ve karalamalarını adlandıramaz. Nesneyi parça parça ve dağınık olarak serpiştirip adlandırır. Örneğin kâğıdın bir ucundaki karalama araba olarak değerlendirilirken, diğer ucundaki başka bir karalama arabanın direksiyonu, tekerleği ya da egzoz dumanı olarak adlandırabilir. Aynı durum ilkel şema döneminde de görülür. Çocuk nesnelere parçalarını ayrı ayrı algılar ve ayrı ayrı biçimlemeye çabalar. Çizimin parçalarını birleştiremez, bazen gözleri ya da karnı vücut hatlarının dışında çizer. Çocuğun daha sonraki gelişim evresi olan şematik döneme geçtiğinde ise ayrı ayrı çizilen bu parçalar birleşir ve bir bütünü oluşturur.

Çocuklar karalama veya boyamalar yaparken genelde konuşurlar ya da konuşuyor gibi, şarkı söyler gibi sesler çıkarırlar. Konuşmalarının içeriğini ise genelde onu etkileyen nesne veya olayların imgeleri oluşturur. Bu imgeler, düzenli ve kurgulu olmadığı gibi çok değişkendir. Bu nedenle çocuk, karalamalarının adlandırmalarını bir düzen veya kompozisyon anlayışı içinde değil, gelişimi güzel; birbiriyle ilintisiz ve dış etkilenimle aklına geldiği gibi yapmaktadır. Bu adlandırmalar da çeşitli zaman dilimlerinin sonunda değişikliğe uğrar. Önceden çok sevdiği bir çizgi film kahramanı olarak adlandırdığı

çizgisini araba, kurabiye veya anne şeklinde birbiriyle ilintisiz olarak değiştirilebilir. Adlandırmadaki değişkenlik, karalama döneminin en belirgin ve en önemli özelliklerinden biridir. Adlandırmadaki değişkenliğin nedeni, çocuğun çizimlerinin ya da diğer bir deyişle karalamalarına verilen ad ile nesnel gerçeklik açısından simgesel bir benzerlik ilişkisi içinde olmamalarıdır. Karalama sadece adlandırmayı yapan çocuk tarafından bilinmekte, söylenmektedir. Çizen çocuk söylemediği sürece hiç kimse bu karalamaların ne olduğunu bilemeyecektir.

Karalama dönemi sonlarına doğru insan figürü çizmek için yapılan ilk girişimler oldukça basit ve eksiktir. Üç yaş çocuğu çok tipik olarak adam resmini bir kafa olarak çizer. Çünkü bu yaştaki çocuğun insan figüründe gördüğü en önemli kısım kafadır. Gözler, burun ve ağız genellikle yüze yerleştirilir.

3,5 yaşlarından sonra çocuklar çizimin ayrıntılarını birbiriyle bağlamaya başlarlar. Nitekim bu evredeki tipik insan figürü çizimi, başı gösteren bir daire (ya da baş ile gövdenin bir arada gösterilmesi) ve bacakları gösteren iki çizgiden oluşur. Dairenin içine bazı işaretler çizer, bu işaretler yüzün ayrıntılarını yani gözleri ve ağız gösterir. Bu iri baş figürler biçimsel açıdan yalındır.

4 yaş çocuğunun resimlerinde kollar ile bacakları temsil eden uzantıları kafaya ekleyerek çöp adamlar çizdiği görülür. Çocuğun kol ve bacakları kafaya eklenmesiyle kafa gövde gibi kullanılmaktadır. Bu nedendir ki kafayı oldukça büyük çizer. Aşağı doğru çizilmiş iki uzantı bacakları, yanlara doğru çizilmiş iki uzantı kolları oluşturduğu görülür. Çocuğun bu yaşlarda figür biçimlendirmesinde cinsiyet ayrımı yoktur. Hatta bu biçimlemeyi sadece insan çizimlerinde değil gerçek ya da hayal ürünü tüm canlılar için kullanıldığı görülmektedir. Örneğin balık, kuş, kedi, köpek resimlerinde kafa aynı zamanda beden olarak kullanılmaktadır. Çocuk için bu çizimin anlamı sadece önemli bir biçimleme yolunun keşfidir. Bu çizimler çocuğun ilk simgesel biçim denemeleri olmakla birlikte iletişimindeki önemli açılımını da gösterir. Şöyle ki çocuğun ilk yıllarında çocuk için en büyük iletişim yeri veya dış dünya ile ilişki kurma noktası baştır, daha doğrusu yüzdür. Yüzde çocuğun dikkatini çeken en önemli bölüm önce göz, sonra ağız, daha

sonra ise burun en son kulaklar gelir. Çocuktaki çizimsel gelişimde yüz üzerine elemanlar yaklaşık bu sıralama ile eklenmektedir.

2.2.2.1.2. Şema Öncesi Dönem (4 –7 Yaş)

Bu dönemde dairesel ve uzunlamasına çizgilerin biçimlenmeye başladığı görülür. Yaş ilerledikçe, dolayısıyla zihinsel ve bedensel gelişim ilerledikçe iribaş çizimi, anlatım için yetmeyecek, şekilleri tanımlamak için daha belirgin, daha anlaşılabilir çizimler yapılacaktır. Artık şekillerin ana hatları belirtilir. 5-6 yaşlarında çocuk kendi duygu ve düşüncelerini ortaya koyacak girişimlerde bulunur. En sevdiği konu insan figürüdür. İnsan figürünün tüm parçalarını (kol, bacak, gövde, baş, el, ayak, burun, kulak vb.) sınır çizgileriyle çizebilir. Yavuzer bu dönemi:

“5 yaş çocuklarının çoğunluğu bir kafa veya bir gövde çizerler. Kafada gözler, bir burun ve bir ağız olur, kollar ve bacaklar ise artık gövdeden çıkar...5 yaşındaki çocuk çizimlerinde genellikle yüzler önden görünümüleriyle çizilirler, ifadesizdirler. İlerleyen yaşla boyun, parmaklar, kulaklar ve gözbebekleri gibi özellikler eklenir. Tek boyutlu olan yüz, iki boyutluluk özelliğine sahip olur ve gövdenin çeşitli kısımları arasındaki oran değişir. Örneğin, 5 yaşındaki bir çocuk daha büyük bir çocuğa oranla genellikle daha büyük bir kafa çizer. Yaş ile birlikte kalem kontrolü de gelişir ve bu gelişim çizim kalitesini de etkiler” (Yavuzer, 1992).

4 yaşında çocuk kalem ya da fırçayı yetişkinler gibi tutar. Dikkatli ve titizlikle çalışır. Düşüncelerini etkili bir şekilde kağıda aktarır. Resimlerinde şekiller vardır, kabaca harfe benzeyen şeyler çizer. Çizimlerin büyüklükleri ve mekânla olan bağlantıları zayıftır. Kendisi için önemli olan bazı ayrıntıları büyük çizer.

Top oynayan çocuğu anlatan resimlerde ayaklar çocuk tarafından abartılarak büyük çizilmiştir. Dolayısıyla ayakların yapılan işteki önemi vurgulanmaktadır. 5 yaşlarında çocuklar keşiflerinin de yardımıyla daha realist olurlar. Bu yaş çocuklarının çoğu amaçlı resim yapar. Çocuk neyin resmini yapacağını önceden söyler. Çocuk 6 yaşına yaklaştıkça

resimlerinde oranlar daha gerçekçidir. Mekân içinde nesnelere yerleştirmesinde ilerleme kaydetmiştir. Ayrıntıların arttığı görülür. Önceleri sayfaya gelişi güzel dağılan figür ya da öğeler bir merkez çevresinde toplanmaya başlar. Yer çizgisi denilen çizgi üzerine daha anlamlı biçimde yerleştirildiği görülür.

“Lowenfeld bu gelişim aşamasında çocuğun yeni kavramlar peşinde olduğunu, dolayısıyla canlandırdığı simgelerinde durmadan değiştiğini ifade etmektedir. Bugün çizdiği insan figürü ile ertesini gün çizeceği insan figürü birbirinden ayrılır. Doğal olarak, bu yalnızca insan figürü için değil, aynı zamanda ev ve ağaç figürleri için de geçerlidir” (Yavuzer, 1992, s:45).

Çocuk algılamada kolaycılık, yalınlaştırma, sadeleştirme şeklinde bir yöntem ile objenin en geniş yüzeyini görmeyi, algılamayı ve çizmeyi tercih eder. Ayrıntıları gösterirken ise, nesnenin işlevselliğini gösteren özellik çocuk için güdeleyici hareket noktası oluşturur. Çocuk, resimlerinde bacayı tütmesiyle, kuşu uçmasıyla yani kanatlarını açmış şekilde, kapıyı kapı koluyla birlikte çizer.

Çocuk, nesnelere yerleştirirken bazı takıntılar yaşar. Görmediğini var eder ve yanılsamalar yaşar. Görselliği ve algılamaları çok iyi gelişmediğinden gördükleri ile düşündükleri, varsaydıkları, bildikleri arasında gider gelir. Bu durum resimlerine saydamlık olarak yansır. Çocuklar fiziksel görünümünü bildiği nesnelere gördüğü açıdan değil, o nesnenin biçimsel imgeleriyle çizer. Örneğin dikdörtgen olarak bildiği masayı imgelerine göre ifade ederek masayı farklı açılardan görünümünü çelişkili olarak çizmektedir.

“Gördüğünü değil, bildiğini yapma” anlayışıyla çizilmiş bir masa örneği

Lowenfeld’in savunduğu “çocuğun gördüğünü değil, bildiğini yapma” anlayışının diğer önemli etkisi de çocuğun resimlerinde görülecek olan saydamlık özelliğidir. Çocuk fiziksel olarak göremediği ama var olduğunu bildiği nesnelere görüyormuşçasına çizer. Bunun en çok görülen örneği de bina içlerine yerleştirilen ampul çizimleridir.

Şema öncesi evrede canlandırma isteği ile çocuk, obje kavram arasında ilişki kurma kaygısını yaşamaya başlar. Bu ona büyük bir doyum sağlar. Çocuk resim yaparken düşünme sürecinde somut bir kaygı taşır. Bu dönem anne-babanın çocuğu tanınması için önemlidir.

4 yaşlarında çocuklar oldukça tanınabilecek biçimler çizmeye başlar. Fakat kesin olarak ne olduğunu söylemek zordur. Çocuk 5 yaşlarına geldiğinde insanlar, evler ya da ağaçlar tanınmaya başlar. 6 yaşında ise biçimler konulu olmaya başlar.

Bu dönemde çocuğun resimlerinde kendi duyguları egemendir, resimler hayallerle doludur. İnsan figürü çizimleri şematiktir, çocuğun temel olarak gördüğü şeye indirgenmiştir. Vücut oranları gerçek dışıdır. Çizgisel perspektife hiç dikkat edilmemiştir.

Çocuk 4-5 yaşlarında renk tercihinde hiçbir ayırım yapmaz. Önceden kararlaştırmadan renkleri kullanır. 4-5 yaşlarından sonra parlak ve açık renkleri tercih eder. Yavaş yavaş daha bol renk kullanmaya başlar. Önceleri üç ana rengi kırmızı, sarı, mavi kullanır. Arkasından siyah, beyaz, turuncu, yeşil gibi renkleri de tercih eder.

Çocuğun yaptığı resimlerde nesne ile seçilen renkler arasında ilişki yoktur. Hangi renkler çocuğun hoşuna gidiyorsa o renklerle boyar. Örneğin, çocuk yaptığı insan figürünü kırmızıya, sarıya, yeşile boyayabilir. Doğal gelişim aşamaları içinde çocukların resimlerinde soğuk renk seçiminden sıcak renklere doğru gelişim göstermektedir. Bu yaşlarda çocuklar için renk kullanımı heyecanlı bir deneyimdir. Bu konuyu Yavuzer:

“Çocuğun seçtiği rengi eleştirmek, ya da filan nesne için falan rengi kullanmasını önermek onun kendini açıklama ve ifade özgürlüğünü engeller. Çocuğa renk ile olan ilişkilerini keşfetmesi için bol imkân sağlanmalıdır. Çünkü renk ile olan coşkusal bağlantısı ve rengin sayfa üzerindeki uyumlu düzenlenmesi arasındaki ilişkiyi çocuk, ancak sürekli sınamalarla elde eder” şeklinde açıklamıştır (Yavuzer, 1992, s:48).

Çocuk resimlerinde saydam ve düzleme özelliği görülür. Kırıçoğlu bu konuda:

“Çocuk bir nesnenin arkasında bulunan şekilleri sanki görüyormuş gibi çizer. Ev resmi çizerken duvarları saydam yapar. Ve insanlar, eşyalar dıştan görünür. Bu tür resimlere (röntgen) saydam resimler denir. Röntgen resimlerde çocuklar genellikle ev ya da okul çizerler. Evdeki detaylar kuş bakışı da olsa kendi evlerindeki düzeni yansıtır. Diğer bir özellik düzleme özelliğidir. Çocuk resme bir görüş noktasından değil de birçok noktadan bakıyormuş gibi çizer. Çocuk bu tür resimleri ya kendisi resmin etrafında dönerek ya da kâğıdı döndürerek çizer. Bazı parçaları diğerlerine göre daha abartılı çizer” der (Kırıçoğlu, 1991, s:90-91).

2.2.2.1.3. Şematik Devre (7-9 Yaş)

“ ‘Şema’ taslak anlamına gelen Latince bir kelimedir. Türk dil kurumu sözlüğüne göre; ‘Bir aletin, bir aracın veya bir biçimin ana çizgilerini gösteren çizim’ demektir. Kelime bu anlamıyla kabul görerek çoğu sanat eğitimcisi ve araştırmacısı tarafından kullanılmıştır. Lowenfeld, ‘şema’ ya da ‘şematik devre’ diye tanımlamıştır. Daha sonraki birçok araştırmacı ve yazar Lowenfeld’in adlandırmasını benimsemiştir” (San, 1977, s:97).

Şema çocuğun nesne ve olayları ifade etme kapasitesinin bir göstergesidir. Şematik çizim, nesnelerin önemli özelliklerinin ortaya konduğu, nesnenin bölümlerinin ayrıtıldığı bir düzeydir.

Şematik devre resimlerinde şekil ayrıntıdan arındırılarak oldukça basitleştirilmiş yalınlaştırılmıştır. Çocuğun algısı ve aktarımında nesnelerin en geniş yüzeyleri durağan olarak çizilmiştir. Şekiller tekrar tekrar kullanılarak taslak şekilleri ile temsil edilmiştir.

Resmin konu elemanları kendi içlerinde bölümlere ayrılmıştır. Bu bölümlemeler, genel bütün parçalara göre ve en dikkat çekici özelliğe göre olmaktadır. Bölümlemeler sınırları (kontur) çizilerek betimlenmektedir. Konturları çizilen alanların yüzeysel alanları kontur rengi ile aynı veya farklı renklerle düzlemleştirilerek (modle uygulanmadan ya da modle kaygısı duyulmadan) boyanmaktadır. Yavuzer, bu dönemi şöyle açıklar:

“7 yaşlarında başlayan ve şekil kavramının gerçekleştiği bu dönemdeki bazı çocukların şemaları oldukça zengin bir kavramken bazılarının ki de zayıf bir sembol olabilir. Şemalar arasındaki

farklılıklar pek çok nedene bağlıdır. Nasıl iki çocuk bireysel özellikleri açısından birbirinin aynı değilse şemalarda birbirinin benzeri değildir. Bu dönemde çocuk resimlerinde ki temsili şekilleri objelerle sınırladığında (bu ağaç-bu bir adam şeklinde) resimde oldukça net bir şema görebiliyoruz” der (Yavuzer, 1997, s:55).

7 yaşlarında çocuk, insan figürü çizimlerinde bazı sembolleri kullanmaya başlar ve beden parçalarını kendi aktif bilgisine dayanarak tanımlar. Çoğunlukla gövde yerine elbise çizilir. 7 yaş çocuğunun genel şeması bu parçaların çoğunu kapsar. Şemalar geometrik şekilleri de içerebilir. Üçgenler, kareler, daireler ya da düzensiz şekiller vücut şeması içinde kullanılır. Çocuk artık kendilerine özgü bir bakış açısına sahiptir.

Resimlerinde yer çizgisine karşılık birde gök çizgisi görülür. Genellikle kâğıdın üst tarafına gökyüzü için ayrı bir yatay çizgi çizilir. Bu çizgiyle yer çizgisi arasında kalan bölüm çocuk tarafından “hava” olarak adlandırılır.

Bu dönem çocukları resimlerini gördükleri gibi değil bildikleri gibi çizerler. Örneğin, baş yan görünümüyle çizildiği halde başa önden görülen iki göz konabilir. 8 yaş dönemine kadar, çocuk resimlerinde hareket yoktur. Koşan, oturan, yürüyen insanlar dik olarak ifade edilir. Çocuğun yaşı ilerlerken figür çizimlerinde hareketlilik de artar.

Çocuğun bilgisi onun dünya anlayışı ve ilgilerini açıklamaktadır. İşte resimlerde görülende budur. Çocuğun şemayı farklılaştırma arzusunun derecesi, şemanın kapsamının karakteristik özelliklerini bilme isteği, çocuğun araştırma isteğini gösterir (Kehnemuyi, 1995, s:30).

“Sanatın zihinsel canlılığına, ilgisini geliştirerek katkıda bulunduğu tartışılmaz. Çocuklar resimlerinde kendini ve çevresini anlatır. Henüz algısal açıdan renk-obje ilişkisinin oluşmamış olduğu görülen çocukların resimleri, uzakta duran bir objenin resminin daha küçük çizilmesi gerektiğinin farkında olan çocukların resimleri kadar gelişmemiştir. Öğretmenlerin bu gelişim düzeyinde bulunan çocuklara bir objeyi kendi gerçek renginde boyama konusunda baskı yapmaya ve perspektif kurallarını öğretmeye çalışmamalıdır. Çocuğun yaptığı resimlere eleştirici, düzeltici bir gözle değil, çocuğun gelişim düzeyi göz önüne alınarak bakılmalıdır” (Yavuzer, 1992, s:63).

Daha önce de belirttiğimiz gibi kolaydan zora, genelden ayrıntıya olan gelişim sürecinde resimsel gelişimin başlangıcı “karalama” olarak adlandırılan çizimler ile olur. Karalamaların adlandırılmasında nesne ile benzerliği biçimsel değil, zihinseldir. Sonra sembolik benzerlik ilişkisinin kurulmasıyla birlikte şematik anlatımlı dönem başlar. Çocuk daha çok benzetme kaygısıyla birlikte şematik anlatımdan ayrılmaya başlar. Çocukta benzetmenin ve nesne-uzam ilişkisiyle birlikte gerçekleştiği yansıtma kaygılarının artması; zihinsel ve fiziksel yeterliliklerinin gelişmesi sonucu gerçekliği yakalamada daha çok başarı görülür. Lowenfeld, bu dönemi ergenlik öncesi evre olarak adlandırır.

2.2.2.1.4. Ergenlik Öncesi Evre (Başkaldırma) (9–11 Yaş)

Bu çağlarda çocuk gerçekle ilgilenmeye başlar. Gerçek denilince doğayı taklit etme anlamına gelmez, çünkü çocuk bunu bir görüş anlayışı olarak ele almaktadır. Bu çok önemli yıllarda öğretmenin her an onun fotoğrafa bağlı bir benzetmeye yönelmesini durdurması gerekir. Sanat eseri bir biçime aynen benzemez; aksine o biçimin bizde bıraktığı izlenimi yansıtır.

Çocuk sosyal özgürlüğünün bilincine yavaş yavaş varmaktadır. Aynı cinsten arkadaşlarla gruplaşmalar başlar. Kızlar erkeklerden, erkekler kızlardan nefret ederler. Kızlar giyimi, erkeklerde savaş ve şiddet oyunlarını seçerler. Tüm bu kaynaşmalar çocuğun sanatında belirir. Mekan ve perspektif artık kendini gösterir. Yer çizgisi yukarı çıkar, toprak kendi rengine boyanır. Değişik yüzeylerde biçimler üst üste gelir.

“Geometrik çizgiler anlatımlarını yetersiz kıldığı için bu tür çizgiyi artık uygulamaz olurlar. Resimde giyim onlar için çok önem taşır. Bu yönde daha gerçekçi olma eğilimindedirler; ayrıntılara girerler kolayca. Figürler hareketsiz ve katı olmakla beraber vücudun her parçasının anlamı vardır. Örneğin bu parçaların bir tanesi bütünden ayrılırsa ayrı sonuca varılır. Demek ki bu yaştaki çocuk gerçeğe yönelen bir eğilim içinde yapmaktadır sanatını. Renk alanında çocuk, görüşe dayanan bir anlayış içinde nesnelere renkleri arasında bir bağlantı kurarken, öğretmeni ona çoğu kez renk bilgisi vermeye koyulur. Çocuğun renkle olan ilişkilerine onun içtenliğine bırakarak olgunlaştırmak öğreticinin tutacağı en doğru yol olsa gerek. Tepkiler ne denli duygusal olursa ortaya çıkan deneysel anlayış da o denli güçlü ve köklüdür” (Kehnemuyi, 1995, s:28).

Bu dönemde çocuk, çevresi ve çevresini oluşturan nesnelere ile ilişkisini keşfetme gereksinimi içindedir; ne çizeceğini uzun uzun düşünür, yaptığını beğenmez, cesaretini yitirip güzel çizemeyeceği kaygısına kapılır. 11 yaşlarındaki çocuk henüz perspektif, ışık ve gölge kurallarını tam öğrenmemiş, üçüncü boyutu yaratma becerisine sahip olamamıştır. Yaşadığı çevre, gittiği okul ve içinde yaşadığı kültür çocuğu bu konuda yönlendiren etmenlerdir. Resim tekniklerini öğrenmek ve daha fazla bilgi sahibi olmak bu dönem çocuklarının araştırma ve deneme yapma konusundaki cesaretlerinin kırılmasına neden olabilir.

Bu evrede çocuklara sanattaki belirli tekniklerin öğretimi çocukların kendi başlarına araştırma ve denemelerine engel olabilir. Onların fiziksel ve sanatsal becerilerinin gelişimi için yapabileceğimiz şey, ortamı ve malzemeleri onlar için hazırlamak ve yeterli düzeyde teşvik ve destek göstermektir. Çünkü bu dönem çocukların teşvik, özendirme, cesaret ve güdülenmeye gereksinimlerinin yoğun olduğu bir dönemdir. Çocuğun renk ilişkisini onun içtenliğine bırakmak, bu dönemde tutulacak en doğru yoldur. San bu evrede çocuklardaki değişikliği şöyle yorumlar:

“Bu evrede çocuklar ne çizeceklerini uzun uzun düşünürler, yaptıklarını beğenmezler, olması gerektiği biçimde yapmadıklarını sanıp cesaretlerini yitirirler. Çocuğun bu yıllarda kendini anlatma gücüne olan güveni sık sık sarsılır. Kısaca yaratıcı etkinliklerinde beceriksiz ve şaşkıncıdır. Fiziksel, zihinsel ve duygusal büyüme sonucu, artık daha önceki yıllarda kullandıkları üslup onları doyurmaz” (San, 1979).

2.2.2.1.5. Gerçekçi Devri – Akılcı Evre (11–13 Yaş)

Gerçekçi denilen bu evrede ergenlik sorunları ortaya çıkmaya başlar. Bu dönemde eğitimcilerin çocukların bireysel farklılıklarını göz önünde bulundurarak hoş görülme yaklaşımları, onların ergenliğe geçişini kuşkusuz kolaylaştıracaktır.

“Yaratıcılığın bilinçli olarak tekrar kazanılmaya başlandığı bu dönemde, çocuklar soyut düşünmeye yönelirler. Bireysel çalışma yerine grup çalışmasını yeğleyen çocukların estetik sezgileri yoğundur” (Gürtuna, 2003, s:88).

Sanat eğitimcisi çocuklara resim bilgileri verirken kolaydan zora, yakından uzağa doğru olmasına dikkat etmelidir. Bu dönem çocukları nesnelerin ve figürlerin boyutlarına, oran-orantıya, renklere, perspektife, cins ayırımına dikkat ederler. Gerçeğe uygun şekilde yapmaya çalışırlar. Bu dönemde modelden desen çalışması yapabilirler. Aslında çocuk bu dönemde çevresindeki olayları çizimlerine yansıtır.

“Perspektif önemli bir sorun olarak, karşısına çıkmıştır çocuğun. Nesnelerin uzaklık, yakınlık ve boşluktaki yerlerini nasıl resimleyeceğini düşünen çocuğun bu yöndeki eğitimine dikkatle yaklaşmak gerekir. Eğitici optik oyunlara bağlı bilgileri perspektif yolu ile üç boyutlu göstermeye çalışmanın ya da matematiksel bilgiler vermenin hiçbir yararı olmayacaktır” (Kırıçoğlu, 1991, s:96).

“Çocuk bu dönemde kendisinin ve arkadaşlarının resimlerine karşı eleştirel bir gözle bakar ve bu eleştiri, eğitimine koşut sanatsal değerler çerçevesindedir. Resimsel sorunları araştırma yöntemi ile çözmeye çalışan çocuk, çok boyutlu bir öğrenim sürecindedir. Küçük kas gelişimini tamamlayan bu yaş dilimi çocukları ya da gençleri, hatasız cam kesebileceklerinden vitray çalışmaları yapabilirler. Tahta oyma, seramik ve mozaikle uğraşmak onları ruhsal olarak rahatlatarak, ergenliğe geçiş sürecinden kaynaklanan duygusal sarsılmaları, sanatsal yaratımları sayesinde daha kolayca aşacaklardır. Çizgi, desen, renk ve dokudan oluşan kompozisyon ve estetik soruları, çocuğun kişiliği ile bağlı olduğu için teknik yönden açıklamaya çalışmak zararlı olabilir. Kompozisyon, eğitmenin verdiği kurallarla değil, gencin bireysel coşkusu, sınırsız düşünme gücü ve içtenliği ile kendiliğinden oluşmalıdır. Bireysel ilişkilerin ve duygusal yaklaşımlarında devreye girdiği yaşamında, sorumluluklarının bilincinde olan çocuk, sanatın bütün kurallarını öğrenme dönemine girdiklerinden okul dışı etkinliği olarak her türlü sanat kursuna rahatlıkla katılabilirler. Ebru, tezhip, hat, minyatür, heykel, gravür ve yağlı boya çalışmalarını okul dışındaki dil sanat kursunda alacakları kuramsal ve uygulamalı derslerle başarabilirler. Batı ve doğu sanatının tanıtılması ve sevdirmesi gereken bu dönemde çocuklardan grup oluşturularak, ön ve arka plan fikrine uyan kolaj çalışmaları ve büyük boyutlu duvar resimleri yaptırmak olumlu sonuçlar verecektir” (Gürtuna, 2003, s:89,90).

2.2.2.1.6. Ergenlik Krizi (13–18 Yaş)

“Dünya olaylarını, çevresinde olup biteni, yalnız somut değil soyut düşünceleri toplayıp biriktirip kavramlaştırıp öğrenir. Hem kendi çalışmalarına, hem de başkalarının yapıtlarına karşı eleştirel davranışı gelişir. Kişisel ve toplumsal değerlere ilgileri artar” (Kılıç, 2002, s:64).

“Resimsel birçok sorun artık öğrenilerek çözülür ve çözülmelidir. Örneğin renk sorunu renklerin birbiriyle ilişkisindeki etkileşim, renk karışımları, rengin duygusal ve anlatımsal etkileri araştırılarak öğrenilir. Okul çağından ve ilk ergenlik çağında resimde kaybolan bütünlük tekrar kazanılır” (Kırıçoğlu, 1991, s:102).

“Lowenfeld, bu resimlerin çocuğun toplumsal, ussal, bedensel, ruhsal, çizgisel ve yaratıcı tüm yaşantısının göstergesi olduğu düşüncesindedir”(Kırıçoğlu, 1991, s:61).

Çocuk resmi üzerinde yapılmış pek çok çalışma insan figürünün en gözde konu olduğunu göstermekte, evler ve hayvanlar da diğer popüler konular arasındadır.

“Uzmanlar ilgi ve deneyimlerini ifade eden resimler üretmenin çocuğu tatmin ettiği görüşünde birleşmektedirler. Pek çok araştırma konu seçiminde cinsiyet farklılıklarının da etkili olduğunu kanıtlamıştır. ‘Bir adam çiz’ testiyle yapılmış çalışmalarda, çocukların genelde kendi cinsindeki figürleri tercih ettikleri ortaya konmuştur (Machover, 1949; Koppitz, 1968; Papadakis,1989). Kendi cinsiyetinden figürlerin çizimi çocuğun kendi cinsel kimliğini kazanmış olmasıyla açıklanmıştır” (Dönmez, 2002, s:44).

2.3. Çocuk Resimleri

2.3.1. Çocuk Resimlerinin Özellikleri

Aynı yaştaki çocuklar, benzer sosyal çevrede yaşamaları, benzer gelişim özellikleri göstermeleri, benzer araç gereçlerle karşılaşmaları; çocukların resimlerinde de dönemsel ortak biçim özellikleri göstermelerine neden olmaktadır. Erken çocukluk dediğimiz dönemde görülen özellikler ve benzerlikler düzleme, tamamlama, boy sıralaması ve saydamlıktır.

2.3.1.1. Düzleme Özelliği

Çocuklarda zihinsel yönde henüz gelişmemiş “boşluk” (mekan) kavram gelişiminin en alt evresidir. Görsel algılamada arka plan (fon) dediğimiz bu sanatsal öge gelişimi, daha sonrada nesnelerin altına çizilen yer çizgisi biçiminde, ondan sonra da örtme ve perspektif çizme doğru bir sıralama oluşturacaktır.

Düzleme 5–7 yaş grubu çocuklarının resimlerinde görülebilen bir özelliktir. Özellikle çocuk resimleri hakkında bilgisi olmayanlarda bir gülümsemeye neden olan bu özellik; çocukların, aynı çalışmada değişik görüş açılarından yaptıkları resimlerdir.

2.3.1.2. Tamlama Özelliği

İçten dışa doğru gelişim özelliğiyle ilişik olan bu özellik, çocuğun kendini, resmini yaptığı nesnenin ortasında görüp yaptığı çizimlerdir. Tamlama, resmi yapılan nesnenin bilinen tüm özelliklerinin yansıtılmaya çalışılmasıdır. Bu özellik düzleme özelliği ile çoğu kez örtüşür.

2.3.1.3. Boy Sıralama Özelliği

Anaokulu çocuklarının resimlerinde belirginleşen bu özellik, psikanalistlerce çok önemli bir veri olarak görülmektedir. Çocuğun resmini yaptığı nesne ile olan duygusal ilişkileri resme yansır. Kendisi için önemli olan nesne veya figür kağıdın ortasına diğerlerinden daha büyük betimlenmesidir. Bir çiçek evden daha büyük çizilebildiği gibi, annenin büyük, babanın ise kenarda daha küçük çizildiği görülebilir.

2.3.1.4. Saydamlık (Röntgen) Özelliği

Bütünün anlatılma çabasıdır. Evin, okulun, odanın, insan ya da hayvanın içindekilerinin resimde gösterilmesidir. Bu tür çizimler üçüncü boyutun gösterilmesine ilişkin üretilen çözümlerdir.

2.3.2. Görsel Algı ve Gelişimi

2.3.2.1. Çizgi

Çocuğun çizgileri onun algılarının verileridir. Çocukta çizgi genel olarak 1,5–2 yaşları arası karalamalarla başlar. Bu çizgiler görsel amaçlara dayanmaz. Sadece devinim amaçlı çabalarıdır. Çizgiler zamanla daireye dönüşür.

İki yaş sonlarında çocuğun karalamalarında eğik ve yuvarlaklar görülmeye başlar. Bu karalamaların görünüşte insana benzeyen hiçbir benzerliği olmamasına rağmen çocuk, çizdiklerine anne ve baba gibi isimler verir.

3–4 yaş civarı çocukların resimlerinde nesnelere şema karakterindedir. Bu dönemde çocuk çevresinde gördükleri nesnelere çizmeye, parçaları bir araya getirmeye çalışır. İnsan resminde başı, bir yuvarlak şeklinde, kolları yatay bacakları dikey çubuklarla ifade etmektedir. Çocuk resimlerinde sembolik anlatım döneminden sonra zamanla yerini içsel gerçekliğe bırakır. Tüm parçaları göstermeye çalışır, saydamdır.

9–11 yaş civarında içsel gerçeklikten görsel gerçekliğe geçiş yapar. Nesnelere parçalarını kavramaya başlar ve konunun ilginç yönlerini yakalamaya, çizmeye çabalar.

2.3.2.2. Renk

Çocuklarda renk gelişimi ise, 4–5 yaşlarında renkleri önceden kararlaştırmadan kullanmakla başlar. Karalama döneminde renge önem vermez. Parlak ve canlı, coşkulu renkleri tercih eder. Çocuk resimlerinde canlandırdığı nesne ile seçtiği renk arasında realist ilişki görülmez.

“Sevdiği yakınlarını, örneğin annesini çizen çocuk en çok sevdiği renkleri kullanmaktadır. Lawler and Lawler (1969), 4 yaş grubu yuva çocuklarının mutlu bir insan resmi yaparken sarı rengi kullandığını, hüznü bir hikâye anlatıldığında kahverengi boya kullandığını gözlemlemiştir. Bazı çocuklar resimlerini tek renk kullanarak boyamak ister. Çocuklar önceleri renkleri nesne ile ilgisi olmayan dekoratif ve süsleyici amaçlı kullanır. Çünkü çocuğun amacı güzel yapmaktır” (Yavuzer, 1992, s:48).

Renklendirilmede realist yaklaşım, duyularını nesnelere niteliklerine uygun olan renkleri kullanma çabası da gösterir. Örneğin ağacın gölgesini kahverengi yapraklarını yeşil boyamaktadır. Çocuktaki realist yaklaşım nesnelere doğadaki renklerini bulmak şeklinde

olmayabilir. Çünkü çocuğun algıladığı gerçek önemlidir. Çocuk genellikle etkiyi sezgileriyle resme taşır.

Uzmanlar yaptıkları açıklamalarda kırmızı rengi kullanan çocukların daha hırçın ve iddiacı olduklarını açıklamışlardır. Aynı zamanda uzmanlar sıcak renkleri seçen çocukların daha uyumlu, sevecen, soğuk renkleri tercih eden çocukların çekingen, iddiacı, uyumsuz davranış sergileyen çocuklar olduğunu savunmaktadırlar.

2.3.3. Ruhsal Gelişim

Birçok araştırmacının çocuk resimlerine çocuğun çok yönlü gelişimi olduğu yönündeki yaklaşımlarının temelinde, çocuğun büyüklerinkinden farklı, kendi başına nitelikli bir yapıya sahip olduğu görüşü yatar. Rausseau'de:

“18.yüzyılda çocuk ile yetişkin arasındaki niteliksel ayrıma çekilen dikkatler biranda erken çocukluk döneminin doğal, özgür ve yaratıcı gücünü gündeme getirir”der. Bu yaklaşım doğrultusunda: “Çocuk resmi kendine özgü kalitesi ile çocuğun doğal yaşantısının bir ürünü, insanın sanatsal anlatımının ilkel bir biçimidir. O yıllarda bu resimlerde sanatsal bir değer aranmaması ancak yinede çocuk resimlerindeki garip ama hoş bir şeylerin varlığı yadsınamaz” şeklinde vurgulanır (Genç, 1970, s:60).

Daha sonrada çocuk resimlerinin oluşumunun ardında yatan çocuğun kendine özgü mantığı araştırılır. İnsan figürü çizen çocuk, insanda iki ayak olduğunu bildiğine göre, iki ayağı görmese bile resimlerinde iki ayağı da çizecektir.

“Çocuk, resimlerini kendine özgü mantığı doğrultusunda gerçekleştirir. Çocuk gördüğünü değil, bildiğini yapar. Corrado Ricci'ye göre görsel algının çocuğa yardımcı olmadığını söyler (Britseh-1926). İlk kez bu resimlerin bir gelişme süreci izlediğine dikkat çeker. Bu gelişme sürecinin öğrenme ile ilgisi yoktur. Organizmanın doğal bir sürecidir ve çocuğun doğal büyümesine koşut olarak kendiliğinden gelişir. Bu nedenle çocuk resimlerinin her türlü etkiden uzak yapılmış olmaları onların değerlerini bir kat daha artırır. Bu görüş doğrultusunda çocuklardaki gelişime yönelik yapılmak istenen öğretim reddedilir. Bu öğretimin çocuğun doğal gelişimini engelleyeceği de düşünülür. Çocuk resimlerine ilk yıllardaki romantik yaklaşım giderek yerini gözlem ve incelemeye dayanan görüşlere bırakır. Bu resimlerde çocuğun zihinsel,

ruhsal gelişimi yanında kişiliğinin, en önemlisi yaratıcılığının izleri aranır. Bu davranışlarda en önemli etken çocuğun kendi yaşantıları ve deneyimleridir” (Genç, 1970, s:61).

Dewey Progressive Education (1920) göre; çocuk çevresiyle doğrudan kazandığı deneyimleri görsel anlamda bir sanat biçimine dönüştürdüğünde, yaratıcı anlamda da gelişir.

Çocuk resimleri, çocuğun çok yönlü gelişmelerini gösteren belge özelliği taşır. Aynı zamanda zihinsel boyutta gelişimini de gösterir. Başka bir deyişle kavram elde etme.

“Çocuk resimleri onların zeka gelişimleri ve kavram kurmalarıyla ilgilidir. Belirli nesne grupları içinde ayrılıklarını, karakteristiklerini gösterebilir ve bunu resimlerinde gösterirse, bu o nesneye ait, ne düzeyde bir kavram elde ettiğinin de göstergesi sayılır. Bu bağlamda çocuk resimleri, çocuğun zeka düzeyini de belirlemiş olur. Çocuk resimlerini açıklamada anahtar sözcük olarak kullandığımız ‘yaratıcılık’, ‘özgür deneyim’, ‘kendini anlatma’ terimleri ortaya çıkmıştır. Çocuk resimleri yaratıcı, estetik, zihinsel, toplumsal, bedensel tüm gelişimlerin itici gücü aynı zamanda göstergesi olmuştur. Çocuk çevreyle olan bütün ilişkilerini, yaşantısını resimlerinde anlatır. Kendi kendini anlatma içerden dışarıya doğru gelişen, dışardan etki olmadan geliştiğinde ise yaratıcılığın çocuk için en özgün örneğini veren bir olgudur” (Genç, 1990, s:62). Aynı zamanda Genç, Görsel Algılama kitabında:

“Sanat yoluyla eğitim kuramında ise çocuk resmi doğrudan deneyime dayandığı için zihinsel soyutlamaya bir fırsattır. Bu sava göre çocuk yalnızca nesnelere dayanır. Duyuları aracılığı ile çevresiyle kurduğu doğrudan ilişki çocuğun öğrenmesinin temelidir. Başka sanat formlarıyla birlikte çocuk resimde bu durumdan-zihne doğru gelişmenin en vazgeçilmez sayacıdır. Çocuğun çok yönlü gelişiminde, çocuğun iç dünyasının bilinmesi, iç çatışmaların su yüzüne çıkartılması önemli bir etkidir. Denilebilir ki çocuk resimleri bu yönüyle çocuğun tanınmasında gelişmesinde, ruh sağaltımının anlaşılmasında araçsal bir işlev kazanır. Geniş kapsamlı sanat eğitimi görüşünde, sanat terapi ile sanat eğitiminin zaman zaman birbirinin işlevlerini üstlendikleri görülür. Bu belirsiz sınırlar içinde çocuk resimleri bir yandan dışavurum ve kendini anlatma aracı olurken, bir yandan da ruh sağaltımının hizmetinde iç çatışmaların, uyumsuzlukların tanı aracı olmuştur” (Genç, 1990, s:72).

Özetle çocuk resimlerine ruhsal ve gelişimsel boyuttaki yaklaşımlarda yer alan görüşler, bu resimleri:

- 1- “Çocuğun nesnel dünya ile kurduğu ilişkinin ve o çevreyi değiştirme yolundaki yaratıcı eylemin bir göstergesi sayarlar.
- 2- Bu resimleri organizmanın doğal gereği sayan yaklaşımda çocuk büyürken çizgilerinin de gelişeceği varsayılır. Çocuğun büyüklerden ayrı niteliksel yapısının gelişip serpilmesinde resimleri sonsuz bir kaynak oluşturur.
- 3- Çocuğun çizgileri onun tüm yaşantısının bir göstergesidir. Onun çok yönlü gelişimini bu resimlerde görmek olasıdır.
- 4- Çocuk resimleri düzenleyici, bütünleyici bir işleve sahiptir. Çocuğun iç dünyası ile dış dünya arasındaki uyum sorununda bu resimler bir boşalma aracı, aynı zamanda bir tanı belgesidir.
- 5- Resim yapmak için duyuşsal, algısal, zihinsel boyutlarda işlem yapan çocuğun resim çalışmaları zihinsel gelişmeye fırsat oluşturur. Soyut düşünmeye giden yolu açar. Bu yolla öğrenmesi güçlenir.
- 6- On yaşına kadar çocuk resimleri bu yaş çocuklarının zeka düzeylerini belirlemede bir ölçüdür” (Genç, 1990, s:63).

Demek ki çocuk resimlerine ruh bilimsel ve gelişimsel yaklaşımların temelinde, çocuğun çok yönlü gelişimi yatar.

2.3.4. Sanatsal ve Estetik Yönden Yaklaşımlar

Önceleri çocuk resimleri yetişkin resimleri ile karşılaştırılırdı. Çocuk resimlerinde sanatsal ölçü, yetişkin resimleri özelliklerini yakalamasıyla ilintili idi. Bu düşünce doğrultusunda eğitim verilirdi. Daha sonra bu kanı değişmiştir.

B. Rahmi Eyüboğlu'nun da bahsettiği gibi çocuk resimlerindeki değer, estetik açıdan sanatın ilk, özgün ve yalın şeklidir. Estetik gücün kaynağı ise yalınlık ve saflıktır. O yıllarda çocuk resimlerine ilgi öylesine artmış ki sanatçılara ilham kaynağı oluşturur. O yıllardaki araştırmacılar, sanatçının eserlerindeki çocuksu imgelerle, çocukluk dönemi resimleri aynı düzeyde tutmuşlardır.

Artık çocuk resmi yetişkin sanatından bağımsız bir sanattır. Yetişkin sanatına bir basamak oluşturmaz. Çocuk resimlerinin kendine özgü estetik bir düzeyi vardır ki bu estetik düzey dışarıdan bir etki sonucu değil, kendi kendine oluşmaktadır.

Çocuk resimlerine sanatsallık açısından yaklaşan araştırmacılar iki soruda birbirinden ayrılırlar. Birinci soru, çocuk resimlerinin büyüklerin sanatına bir çekirdek oluşturup, oluşturmadığıdır. İkinci soru ise, çocuk belli bir yaşa geldiğinde (8–10) çocukluk sanatının yok olup olmayacağıdır. Çocuk resmini sanat olarak tanımlayan yaklaşımçılar, çocukta coşkun ve niteliğin genç çocukluk döneminde bittiği görüşünü benimser. Bu yetinin tekrar kazanılması için kişinin her şeye yeniden başlaması gerektiğini, çocuk resimleri kendine özgü bir sanat olduğunu yetişkinlerin sanatına çekirdek oluşturmadığını savunur.

Özetle çocuk resimlerine sanatsal ve estetik yönden yaklaşanlar:

1- Çocuk resimlerinde, ilkelde ve halk sanatında sanatın ve estetiğin yalın, saf kökenini aramışlardır. Bunu en çok 5-7 yaş çocukların resimlerinde bulduklarını söyleyen araştırmacılar ve gözlemciler çocuk resimleri ile kimi modern sanatçıların kullandığı çocuksu imgeleri karşılaştırarak bu sonuca varmışlardır.

2- “Öz oluşum süreci soy gelişim sürecini açıklar” savından hareket eden kimi araştırmacılar, karalamalardan doğayı yansıtmaya kadar çocuğun yaşadığı çizgisel gelişim evrelerini, Batıda Mağara resminden Rönesans’a kadar sanatın değişim sürecini açıklayıcı temel olarak almışlardır.

3- Sanat organizmanın psiko-biyolojik bir ürünüdür. Bu ürünün oluşmasında çocuğun, sanatçının, sıradan insanın zamana, yere ve yaşa bakılmaksızın sergiledikleri davranışlar, kişiyi zihinsel ve ruhsal yönden bütünler. Bu bağlamda çocuk resminin, yetişkin sanatından bir farkı yoktur. Ancak çocuk resmi sanatçınınınine göre daha az ayrımlanmışlık sergiler.

4- Çocuk resimleri yetişkinlerinkinden çok ayrı bir oluşumdur. Yetişkinlerinkinden çok ayrı niteliktedir. Bu nedenle çocuk resmi yetişkin sanatından bağımsız bir sanattır. Çocuk resmine bu değişik yaklaşımlar içinde, bir grup bu resimleri yetişkinlerin sanatından bağımsız bir sanat formu olarak görürken, bir öteki grup sanatın ilk, katıksız ve yalın formu olarak tanımlar.

2.3.5. Kavramsal Yaklaşım

Çocuğun dünyasında resmin diğer sanat etkinliklerinden daha özel bir yeri vardır. Geleneksel görüşlerin bir kısmı, çocukların çizimlerini zihinsel kavramlarla açıklarken bir kısmı da, güdülere ve duygulara ifade eden yönü üzerine durmaktadırlar. Öyleyse çocuk resimlerine kavramsal açıdan bakan görüşlere değinelim: Çocuk resimlerini inceleyen çalışmalar başlıca 4 farklı yaklaşım doğrultusunda ele almıştır: 1. Oyun olarak çizgi ve resim (gelişimsel yaklaşım) 2. Klinik–Projektif yaklaşım, 3. Sanatsal yaklaşım, 4. Sembolik yaklaşım alanı olarak ele almaktadır.

2.3.5.1. Oyun Olarak Çizgi ve Resim

Bu görüşte çocuklar çizimi bir oyun aracı olarak görmektedirler. Çocuğun neden çizdiği sorusuna, oyunu açıklayan kuramları kullanarak açıklamaya çalışmıştır. Bu kuramlardan bazıları şunlardır:

2.3.5.1.1. Fazla Enerji Kuramı

Oyunu, fazla enerjinin dışarı atmanın bir yolu olduğu görüşü öne çıkar. Aktif olmak insanın doğasında olduğunu diğer canlılara göre insanın aktifliğinin temelinde aklın olduğu dikkati çeker. İnsandaki bu aktif özellik fiziksel özellik ve aklıyla gerçekleşir. İnsanın bu enerjiyi çeşitli yollarla deşarj etmesi gerekir. Enerji birikiminin boşaltılmadığı durumlarda kişi saldırgan durumlar sergiler. Fazla enerjinin boşaltılması en eğlenceli şekliyle oyunla gerçekleşir.

2.3.5.1.2. Alıştırma Öncesi Kuramı

Gross (1901)'a göre oyunun çocuğa ileri ergenlik dönemlerinde faydalı olacak becerileri uygulama fırsatı ve yeteneklerini geliştirme olanağı verdiğini savunur.

Çocuğun sanat çalışmalarının çocukların geleceğinde çok önemli olacak bazı yeteneklerini kullanmalarını ve gelişmelerini sağlayan bir faaliyettir.

2.3.5.1.3. Yenilenme Kuramı

Bu kuramda oyunun, atalarımız açısından önem taşıyan içgüdüsel etkinliklerin provası olduğu ileri sürülür.

Hall'a göre oyun, çağdaş toplumda sorun yaratabilecek ilkel güdülere (örneğin saldırganlık), dışavurum yolu sağladığı için önemlidir. Piaget çizimi sembolik oyun ve zihinsel imgelerle açıklar. Ona göre çizimler zihinsel imgenin kağıt üzerine yansımaları olarak görülmektedir. Çocuk çok az anlayabildiği, kontrolünün dışında sosyal ve fiziksel dünyaya uyum sağlama zorunluluğu ile karşı karşıyadır. Piaget'e göre uyum sağlama çevreyle olan ilişkilerin özümlemesiyle oluşur. Çocuğun duygusal ve zihinsel dengesi için, dıştan o kadar büyük bir kısıtlama getirmeyen, bunun yanında özümleme olanakları sağlayan bir etkinlik alanının bulunması gereklidir. Oyun, özümlemeyi içeren belli başlı etkinliktir. Rouma, insan figürünün resmedilmesini temel olarak almış ve bu konuda ortaya çıkan gelişim evrelerini şöyle tanımlamıştır. Çocuklar ilk başlangıç döneminde;

- Çocuk elleriyle aracı kontrol eder.
- Çocuk çizdiği anlamsız, ilintisiz çizimleri isimlendirmeye başlar.
- Çocuk çizmek istediği nesnelere ne olduğunu çizim işlemi sırasında söyler.
- Rastlantısal olarak ortaya çıkan çizimlerle gerçek nesnelere benzerlik görür.

İnsan figürünün resimsel gelişimi şu şekilde gerçekleşir:

- İlk resimleme çabaları başlangıç dönemindeki gibidir.
- İri baş dönemi (kafanın beden gibi kullanılması) geçiş dönemi
- Önden görünüşüyle bütün bir insan figürünün resmedilmesi, geçiş dönemi
- Önden görülen yüz ile yandan görülen yüz arasındaki geçiş dönemi
- Profil

Rouma'nın bu araştırması ile çocuk resimlerinde bilimsel bir süreç olduğu anlaşılmış ve bu sürecin devrelere ayrılmasıyla önemli bir katkı yapmıştır. Çocuk resimlerine gelişimci bir yaklaşımla açıklayan Cyrill Burt göre çizim bir çeşit bireysel dışavurum; ayrıca

konuşma ve yazmanın yetersiz olduğunda işe yarar bir eylemdir. Lauquet, çocuk resimleri aracılığıyla onlarda işlenebilecek gelişim evrelerinden bahseder. Çocuk resimlerinin bir iç zihinsel modele dayandığını varsaymıştır. Lauquet daha sonra Piaget, çocuk resimlerinin aslında gerçekçilik niyetiyle çizildiği savını öne sürerler. Resmi çizen çocuk herhangi bir nesnenin tanımlanabilir ve gerçekçi bir temsilini ortaya çıkartmaya çalışmaktadır. Çocuk resmine gelişimsel bir yaklaşımla ele alan çalışmaların bir katkısı da bilinmeyi anlayabilmek için genel geçerini ne olduğunun saptanmış olmasıdır. Öte yandan gelişimsel süreçlerin tanımlanmış olmasıyla birlikte bu resimler zeka testlerinde de temel ölçütlerden biri olarak ele alınmaya başlanmıştır.

2.3.5.2. Projektif Yaklaşımlar

Çocuklara insan figürü çizdirerek, yaş ve deneyimle birlikte gelişen zekânın ölçülebileceği savını ortaya atan Goodenough, çocuk resimlerine duyulan ilginin yeni bir boyut kazanmasını sağlamıştır. Bu yeni boyut, çocukların resimlerine duygularını ve güdülerini yansıttıkları varsayımından kaynaklanır. Çocuğun resimlerinde, edinilen kavramların dışı vurulduğu düşüncesi ortaya çıkar.

“Bilinçaltı, cinsel doyum, saldırganlık ve yıkıcılık gibi güdülerin kaynağıdır. Bilinç altında yatan duygular, resimlerde gizlenmiş bir biçimde de olsa ifade edilir. Öyleyse resim tehlikeli olabilecek ve bastırılmış olarak tanımlanabilecek duyguların dışı vurulabildiği bir güvenlik sübabı görevi yapar. Resim sayesinde bastırılan duyguların artırılabilmesini ileri süren bu düşünce, sanat yolu ile tedavinin ardında yatan mantıksal temeli oluşturmaktadır” (Yavuzer, 1992, s:26-27).

2.3.5.3. Sanatsal Yaklaşımlar

19. Yüzyılın sonundan itibaren bazı eğitimciler, sanatsal ifadelerin, çocuğun gelişimi ve eğitiminde çok önemli bir rol oynadığına inanmaya başlar. Aynı zamanlarda çocuk resimlerinin sanat olarak tanımlanıp tamamlanamayacağı, yetişkin sanatı ile ne türden ilintilere sahip olduğu, büyüklerin sanatına bir çekirdek oluşturup oluşturmadığı gibi sorular tartışılıyordu.

“Çocuk resmini sanatın, saf ve yalın kökeni olarak ele alan yaklaşım, çocuk resimleri ile bazı modern sanatçıların resimlerini eş değerde görmeye kadar gidiyordu. Önceleri çocuk resimleri yetişkinlerin standardına göre değerlendirilirken, sonraları ise büyüklerin resimleri çocukların standardı temel alınarak değerlendirilmeye başlandı. Hatta Picasso, Klee ve Debuffet’ın Resimlerindeki çocuksu simgelerin bu benzetme içinde ele alındığı bile olmuştur. Fakat Klee bu yargıları kabul etmeyerek kendi yaratılarının kaynağı ile çocuk resimlerinin kaynağını ayrı kategorilerde görmüştür” (Kırıçoğlu, 1991, s:64).

Çocuk resimlerini sanatsal bir yaklaşımla ele alan önemli araştırmacılardan biri olan Victor Lowenfeld de çocuk sanatı ile yetişkin sanatı arasındaki ayrıma dikkat çekmiştir. Lowendfeld’e göre çocuk için sanatın anlamı yetişkinlerinkinden çok farklıdır. Çocuk için sanat, en başta bir ifade biçimidir. Hiçbir çocuk diğerine benzemez ve her çocuk büyüdükçe kendi çevresini anlamada, algılama ve yorumlamada farklılık gösterir. Yetişkin ise hangi düzeyde olursa olsun sanatı bir estetik ve maddi güzellik alanı olarak ele almaktadır.

Bu noktada Rodolf Arnheim ve onun takipçilerinden olan Rhoda Kellogg’dur. Arnheim daha çok sanatın görsel algı ve görsel düşünce ile ilişkisini inceler. Ona göre çizdiklerimiz bir kopya değil orjinalin bazı özelliklerini yansıtarak onunla benzeşen bir eşdeğerdir. Bu eşdeğeri oluşturan parçalar orjinalin ana çatısından çıkarılır, böylece orjinali nasıl algıladığımız ortaya koyulur. Örneğin insan figürünün ana çatısı dikey bir eksen ile verilebilir; işte çocuğun çizimlerinde anlatmaya çalıştığı bu dikeyliktir. Öte yandan insan figüründeki yatay çizgiler çocuk tarafından ihmal edilebilir olduğu görülür. İnsan figüründeki kol ve bacaklar yön ve biçim açısından birbirine çok benzer. Bu görsel düşüncenin başarısına, aynı formun birkaç amaç için kullanılabileceğinin keşfedilmiş olduğuna işarettir. Arnheim’e göre çizilen objenin parçaları ve bu parçaların yerleştirilmesinde önemli olan, ana çatıya uygun düşme kaygısıyla düzen ve denge arayışıdır. Kellogg’da Arnheim’in düşüncelerini paylaşarak, çocuğun hangi gelişim döneminde olursa olsun bilimsel düzene dikkat ettiğini vurgulamaktadır.

“Özetle çocuk resimlerini sanatsal bir yaklaşımla ele alan bu araştırmaların en belirgin ortak görüşü çocuğun duygusal, algısal ve entelektüel deneyimlerini çizdiklerine yansıtmakta olduğuna işaret etmesidir. Hem Lowenfeld hem de Arnheim ve Kellogg bir yandan erişkin sanatçı ile çocuk arasındaki ayrıma dikkat çekmekte, bir yanda da sanatçıyı sanatçı yapan

düşünsel, duygusal ve algısal sürecinin çocukta da varolduğunu vurgulamaktadır. Çocuğun yaratıları sanat olarak ele alınabilmişse de yetişkinlerin sanatından bağımsız olduğu açıkça ortaya konmuştur. Örneğin: Herbert Read, bu konuda başlıca ayrımın bir olgunluk farkından ileri geldiğini öne sürmektedir. Ona göre bir başka fark ise, kassal güç ile süreçler arasındaki bağlantı ve işbirliği açısından kendini gösterir. Bunu teknik beceri ya da teknik ustalık olarak tanımlamak olasıdır. Küçük çocuk için önemli olan güzellik ve çirkinlik değildir. Onun dünyasında estetik kaygıdan çok tüketilen çaba ve edinilen zevk önemlidir. Her ne kadar yaratma davranışı bakımından sanatçıya benziyorsa da ondan düşünce ve teknik açıdan tamamen ayrılmakta olduğu unutulmamalıdır” (San, 1977, s:137).

2.3.5.4. Sembolik Yaklaşımlar

19. Yüzyılın sonlarında başlayıp günümüze kadar hız kazanarak çeşitlenen araştırmalar göstermiştir ki çocuk resimlerini ayrıntılı bir biçimde incelemeye değer kılan birden fazla neden vardır. Estetik nedenler; çocuk resimleri tüm doğallığıyla cezbedici, sevimli ve içten olmasından dolayı ilginçtir. Eğitimle ilgili nedenler; sanat eğitiminin sadece görselliğe dayalı, düşünce ile ilgili yetilerin gelişiminde değil, anlatımla ilgili yetilerin geliştirilmesinde de yararı vardır. Klinik nedenler; çocuğun çizdikleri kişilik gelişimin değerlendirilmesinde psikolojik sorunların saptanmasında kullanılacak değerli veriler ortaya koymaktadır. Belki de en önemlisi, çizimlerin kendini ifade etmede özellikle anlatımsal engellerle karşılaşan çocuğun birincil aracı olduğunun artık biliniyor olmasıdır.

“Çocuk resimlerini inceleyen çalışmaların yanıtını aradığı sorulardan biride çocuğun niye resmettiğidir. Goodman ve Sully gibi bazı araştırmacılar, çocuğun çizimlerinde objenin kendisini değil sembolik yansıtmasını resmetmekte olduğunu ileri sürmüşlerdir. Çocuk yan yana çizdiği iki dairenin birini “baş” diğerini “vücut” diye tanımlarken aslında birbirine benzeyen bu şekillere iki ayrı anlam yüklemektedir. Aynı şekilde, Arnheim’a göre çizim nesnelere görüntüsünü aktarmak değil, görsel ve duygusal deneyimleri birlikte ifade eden bir sembol üretmek demektir. Kellogg, Selfe ve Gardner gibi araştırmacılar da birbirine benzer savlar ileri sürerek, çizimin amacını ve görsel, duygusal deyimlerin çocuğu tatmin edecek bir biçimde sembolize edilmesi olduğunu vurgulamışlardır” (Yavuzer, 1992, s:30).

Lowenfeld için ise kendini sanatla ifade etmenin sağladığı tatmin, resim yapmanın en önemli sebebidir.

2.4. Çocuk Resimlerinde Mekan

4–7 Yaş arası çocuklarda resim ve düşünüş arasında ilişki kurma çabası vardır. Sürekli arama sonucu oluşan simge biçimleri durmaksızın değişir. Bu dönem çocuk resimlerine baktığımızda duygusallıktan öteye hiçbir mekan anlayışı görülmemektedir. Örneğin çocuk “bu bir masa, bir kapı, bir pencere, sandalye”, “bu benim bebeğim” gibi yalnız coşkuya dayanan bir ilişki kurmaktadır.

7–9 yaş arasında çocuk, boşluktaki tüm varlık ve nesnelerin birbirleriyle bağlantı içinde olduğu sonucuna varmıştır. Bu bilinç ve buluşla “yer çizgisi” adındaki simgeyi düşünür. Artık çocuk kendini bir çevrenin parçası olarak görmekte, yapacağı her şeyi buna bağlamaktadır. Böylece çocuk toplumsal anlayışa ilk adımını atmış oluyor diyebiliriz.

Başlangıçta çocuk ne uzaklığı ne oturtacağı resmin temelini, sağını solunu göz önünde bulundurmaz. Bu eksiklikle Piaget ve İnhelter (1969) çocukta mekan kavramının gelişimi ile ilgili araştırma sonuçlarına uymaktadır.

“Genelde araştırmacılar ilk dönem karalamalarından çocuğun herhangi bir şeyi temsil etmek niyetiyle yapmadığında birleşirler. Hem Lauquet hem de Piaget, çocuğun ilk dönem karalamalarını yalnızca oyun ve araştırma olarak görmüşlerdir. Arnheim (1956) da benzer bir görüşü benimseyerek bu ilk karalamaların ‘temsiller’ değil büyük bir ölçüde motor ilkelerin ağır bastığı ‘sunuş’lar olduğu ileri sürmüştür” (Yavuzer, 2000, s:13).

Resimlerde yer çizgisine karşılık birde gök çizgisi görülür. Kağıdın üst tarafına çizilen yatay bir çizgi şeklinde gösterilir. Bu çizgiyle yer çizgisi arasında kalan yer çocuk tarafından hava diye adlandırılır. Önceleri bu iki çizgi arasında kalan figürler, çiçekler, ağaçlar, uçakların büyüklükleri hemen hemen aynıdır. Daha sonraki aşamada ise mekan daha belirginleşir, bir çeşit perspektif doğar. Yavuzer’e Göre;

“Okul öncesi çocuğunun resimlerinde yer ve gök çizgilerini kullanmaya başlaması, onda, kavram ve form arasındaki ilişkilerin erkence oluşmasının bir belirtisidir. Başka bir deyişle, bu

durum çocuğun kendi imajı ile yer arasındaki bağlantıyı kavrayabilecek olgunlukta olduğunu gösterir. Bu dönemde yer çizgisi bazen üzerinde bir şeylerin durduğu yeri, bazen de yeryüzünü temsil etmek için çizmektedir. Yer çizgisinden sonra yukarılara bir çizgi daha çizmesi yeryüzü ile gökyüzünü ayırt etme çabasıdır. Bu ikinci çizgiden sonra çizilen uçakların bulunduğu yükseklikten daha da yukarılara doğru yükseltme arzusunun işaretidir” (Yavuzer, 2000, s:13).

Bu dönemde çocuğun kendini yer çizgisi üzerine çizmesi ile kendini diğer insanlarla ilişkili olarak görmeye başladığını anlıyoruz. Sanat çocuğun tüm gelişiminin bir göstergesidir. Zihinsel açıdan yaşlılarına oranla daha çok gelişmiş olan bir çocuk, genelde fiziksel açılardan da gelişmiş durumdadır.

Henüz algısal açıdan renk-obje ilişkisinin oluşmamış olduğu görülen çocukların resimleri, uzakta duran bir objenin resminin daha küçük çizilmesi gerektiğinin farkında olan çocukların resimleri kadar gelişmemiştir. Böyle bir durumda öğretmenlerin bu gelişim düzeyinde bulunan çocuklara mutlaka her objeyi kendi gerçek rengine boyama konusunda baskı yapması ve perspektif kurallarını öğretmesi anlamına gelmemektedir. Çocuğun çalışmalarına eleştirici, düzeltici bir gözle değil, çocuğun gelişim düzeyi göz önüne alınarak bakılmalıdır.

Bu yaş düzeyi sürecinde en büyük başarı mekansal ilişkilerde belirli bir düzen oluşudur. Çocuk artık bu dönemde, bir ağaç, bir insan, bir araba figürünü birbiriyle ilişki kurmadan düşünmektedir. Artık çocuk, ben toprak üzerindeyim otomobilde toprak üzerinde, çimen toprakta yetişiyor hepimiz toprak üzerindeyiz biçiminde düşünmektedir.

9–11 yaş arasında çocuk gerçekle ilgilenmeye başlar. Gerçek denilen doğayı taklit anlamına gelmez. Çünkü çocuk bunu görüş anlayışı olarak ele almaktadır. Öğretmen bu yıllarda çocuğun her an fotoğrafa bağlı bir benzetmeye yönelmesini durdurması gerekir. Sanat eseri bir biçime aynen benzemez. Biçimin bizde bıraktığı izlenimi yansıtır. Çocuk bu dönemde özgürlüğünün bilincine yavaş yavaş varmaktadır. Aynı cinsten arkadaşlarla gruplaşmalar başlamaktadır. Geometrik çizgilerden uzaklaşır. Sanatını gerçeğe yönelen bir eğilim içinde yapmaktadır.

Bu yaş grubu çocukların resimlerinde, değişik yüzeyler, biçimler üst üste gelir. Kesişmeler yer alır. Figür ve diğer öğeler arasındaki ilişki düzenleme bakımından kurallara uymaya başlamasıyla birlikte mekan ve perspektif artık kendini gösterir. Yer çizgisi yukarıya çıkar. Çocukların fiziksel ve sanatsal becerilerinin gelişimi için ortamın ve malzemelerin onlar için hazırlanması ve yeterli düzeyde teşvik destek gerekmektedir.

11–13 yaş arası bunalımın bir habercisidir. Ergenliğin başlangıcına rastlayan bu dönemde çocukların giderek doğal çevrelerinden haberdar olurlar. Zengin bir yaratma gücü vardır. Bu dönemde çocuk yakın çevresinde gördüğü objelerin orantılarını, boyutlarını, derinliklerini çizgilerine yansıtmaya çalışır.

Bu dönemde çocuk perspektifi önemli bir sorun olarak ortaya koyar. Eşyaların uzaklık ve yakınlığını boşluktaki yerlerini ve biçimlerini nasıl resimlendireceğini düşünen çocuğun bu yöndeki eğitimine özenle eğilmek gerekir. Öğretmen optik oyunlara bağlı bilgileri perspektif yolu ile üç boyutlu görüntü ile göstermeye çalışmamalı, matematiksel bilgiler vermekten kaçınmalıdır. Ön ve arka plan fikrine uyan kolaj resimleri yardımı ile ve kolektif bir çalışma uygulayarak büyük boyutlu duvar resimleri yaptırmak yararlı sonuçlar verir.

2.5. Literatürde figür-mekan kullanımı ile ilgili çalışma verileri:

Aydın Derya'nın 7-12 Yaş Grubu Arası Çocuklarının Resimlerinde Kullandıkları Benzer Çizimler Hakkındaki Tez Çalışması

Bu araştırma ile 7-12 yaş döneminde bulunan yani ilköğretim çağındaki çocukların, resimlerinde kullandıkları bazı benzer biçimlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu yaş dönemindeki çocuklardan toplanılan resimler, benzer biçimlerin saptanması için incelenmiştir. Biçimler kullanım sıklığına göre başlıklar halinde sunulmuş; bu başlıklar altında 7-12 yaş dönemindeki çocukların resimleri değerlendirilmiştir. Bu araştırmaya göre :

Çocukların Karalama Dönemi'yle birlikte benzer biçimler kullandıkları görülmüştür. Çocukların resimlerindeki bu durumun bir yaşa ve bir dereceye kadar çocuğun

gelişiminin bir parçası, hatta normal gelişiminin de göstergesi olduğu görülmüştür. 7-12 yaş döneminde çocukların, insan, ev, ağaç, güneş, bazı hayvanlar, bulut ve gökyüzü, dağlar ve akarsu gibi biçimleri sıklıkla uyguladıkları saptanmıştır. 7-9 yaş döneminde, bu biçimlerdeki özgünlüğün, 9-12 yaş döneminin özellikle sonlarına doğru yitirilerek, yerini monotonluk derecesinde bir benzerliğe bıraktığı saptanmıştır (Derya, Aydın).

M. Burçin Kerman'ın 4-10 Yaş Grubu Çocuklarının Basit Figür Çizim Gelişimindeki Bilişsel Karşılaştırmalar Hakkındaki Tez Çalışması

Karmiloff-Smith'in RR modelini temel alan bu araştırmada, çocukların "gerçek" ev ve insan çizimleri ile "olmayan" ev ve insan çizimleri değerlendirilmiş, yaş ve sosyo-ekonomik düzeye göre çocukların çizimlerdeki başarı oranları saptanmış, çizim prosedürü öğelerin çizim sırası göz önüne alınarak incelenmiş ve farklılıklar saptanmaya çalışılmıştır.

Araştırma kapsamındaki çocukların büyük çoğunluğu "gerçek" ev insan çizimlerinde başarılı olmuşlardır..Karmiloff-Smith'in araştırmasında 4-10 yaş grubu çocukların tümü gerçek ev ve insan çiziminde başarılı olmuş iken, bu araştırmada bu oran %96.6 olarak bulunmuştur. "Olmayan" ev ve insan çizimindeki başarı oranları ise "gerçek" eve ve insan çizimlerine göre oldukça düşüktür. Tüm grubun ancak %67.8'i bu çizimlerde başarılıdır. Çocukların ev ve insan figür çizimlerinde öğeleri hangi sırada çizdikleri de Karmiloff-Smith'in RR modeli için büyük önem taşımaktadır.4 -7 yaş grubundaki çocuklar "gerçek" ve "olmayan" ev/insan figür çizimlerinde öğeleri büyük oranda aynı sırada çizmişlerdir. (M.Burçin Kerman)

Nesrin Dönmez'in Resimsel Gelişim Aşamalarına Göre Anasınıfı Çocuk Resimlerinin Fon-Figür Özelliklerinin Yorumlanması Hakkındaki Tez Çalışması

Yaptığı figürleri bir çeşit yer çizgisi üzerine yerleştirir; vücutlar yumurta biçiminde, yüzler ise birer dairedir. Çocuk yaptığı işten son derece güven duymaktadır. Bir objenin içinde veya arkasında bulunan ve görünmemesi gereken şeyleri sanki görüyormuş gibi çizer. Örneğin bir evi önden çizerken aynı zamanda içine insanları oturtur. Böylece evi

saydamlaştırır. Çocuklar yaşça büyüdükçe çizimleri de gerçekçi olmaya başlar. Çocukların çizimlerinde, çocuğun var olduğunu bildiği ama normalde göremediği figürler hala bulunur. Bunun sonucunda saydam resim ortaya çıkar. Çocuğun resim yeteneğinin en sadeden en güç anlatımlara kadar gidişini izlerken insanoğlunun sanattaki şaşırtıcı gelişimini görmüş oluruz. (Nesrin Dönmez)

Ayşe Demir'in 3-7 Yaş Eğitim Alan Normal Öğrencilerle, Zeka Yaşı 3-7 Yaş Eğitilebilir Öğrencilerin Resimlerinin Renk, Leke, Çizgi Kullanımı Bakımından Karşılaştırılması Hakkındaki Tez Çalışması

Zihinsel yetersizliği bulunan eğitilebilir düzeydeki öğrencilerin serbest konulu çalışmalarında manzara resimlerinin ağırlıklı olduğu, yani ev ve ağaç simgelerinin bulunduğu kompozisyonların yer aldığı görülüyor. İlköğretim öğrencilerinin resimlerinde bunun tersi olarak insan figürleri ağırlıklı olarak resmedilmiştir. Bütün resimlerde her öğrencinin kendine özgü ifadesi, boyama şekli ve çizimlerinde rahatça görülür. Resimlerinden rahatlıkları ve kendilerine olan güvenleri fark edilir. İlköğretim öğrencileri çocukça dünyalarını açıkça ortaya çıkarmaktan korkmazken zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin duygularını ve hayallerini ifade edemedikleri görülür. Kendilerini ifade etmeleri gereken çalışmaları korku ile yaptıkları, resimlerinden anlaşılabilir. Resim dersi onların kendilerini tanımaları ve tanıtılmaları için bir araçtır. Yaş gruplarına göre resimlerin tamamına bakıldığında eğitilebilir çocuklar ve normal eğitim alan öğrencilerin resimlerinde benzerliklerin, farklılıklardan daha fazla olduğu görülmektedir. Pastel boyayı, kağıdı kullanma özellikleri bakımından da gruplar arasında farklılıklar görülmemiştir. Kullanılan görsel öğelerden renk, leke ve çizgi kullanımı bakımından özel eğitim gerektiren eğitilebilir zekaya sahip öğrencilerin resimleri ile normal eğitim alan öğrencilerin resimleri yakın özellikler taşımaktadır. Özel eğitim gerektiren öğrencilerin geçmişteki olumsuz yaşantıları, çevrenin etkisi, fiziksel koşulları derse karşı tutumlarını olumsuz etkilemektedir. Görsel öğelerin kullanımındaki farklılıklar da bu olumsuzlukların yol açtığı güven eksikliğinden kaynaklanmaktadır. (Ayşe Demir)

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, araştırmada kullanılan verilerin toplanması, verilerin çözümü ve yorumuna yer verilecektir.

3.1. Araştırma Modeli:

4 -12 yaş grubu öğrencilerinin resimlerinde figür kullanımı, figürlerin mekan ve elemanlar içindeki özellikleri, renk, leke ve çizgisel kullanımı bakımından değerlendirilmesinin yapıldığı bu araştırmada tarama modeli uygulanmıştır.

“Tarama modelleri geçmişte ya da halen var olan durumu var olduğu şekli ile betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Taramada araştırma modellerinden genel tarama modeli kullanılmıştır. Genel tarama modeli, çok sayıda elemandan oluşan bir evrende evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde yapılan tarama düzenlemeleridir” (Karasal, 2002, s:77-79).

3.2. Evren ve Örnekleme:

Araştırmanın evreni, 2006-2007 eğitim öğretim yılında Yalova ilinde bulunan dört ilköğretim okulunda bulunan 4 -12 yaş grubu çocukların resimlerinde figür kullanımı, figürlerin mekan ve elemanlar içindeki özellikleri renk, leke ve çizgisel kullanımı bakımından değerlendirilmesidir. Öğrenciler, resimleri ve şubeler rastgele seçilmiştir.

Araştırmanın örnekleme, Yalova ilinde Öğretmen Yusuf Ziya İlköğretim Okulu, Cumhuriyet İlköğretim Okulu, 75.Yıl Ziya Gökalp İlköğretim Okulu ve Zübeyde Hanım İlköğretim Okullarında bulunan, 4 -12 yaş grubu öğrenciler oluşturmaktadır. Bu okullarda her sınıf için bir şubede araştırma için resim çalışması yaptırılmıştır. Bu araştırmada yer alan öğrencilerin resimleri rastgele seçilmiştir.

Bu tezin uygulama temelini oluşturan çocuk resimlerinin sayısı, seçilen okullar, sınıflar aşağıdaki şekilde oluşturulmuştur.

KÜME	ÖRNEKLEMİ OLUŞTURACAK SINIFLAR VE ÖĞRENCİ SAYISI
Ö.YUSUF ZİYA İ.Ö.O	Anasınıfı 20
	I. Kademe 1. Sınıf 35
	I. Kademe 2. Sınıf 35
	I. Kademe 3. Sınıf 38
	I. Kademe 4. Sınıf 35
	I. Kademe 5. Sınıf 42
	II. Kademe 6. Sınıf 44
CUMHURİYET İ.Ö.O	Anasınıfı 15
	I. Kademe 1.Sınıf 30
	I. Kademe 2.Sınıf 32
	I. Kademe 3.Sınıf 35
	I. Kademe 4.Sınıf 35
	I. Kademe 5.Sınıf 38
	II .Kademe 6.Sınıf 40
75. YIL ZİYA GÖKALP İ.Ö.O	Anasınıfı 20
	I. Kademe 1.Sınıf 29
	I. Kademe 2.Sınıf 30
	I. Kademe 3.Sınıf 28
	I. Kademe 4.Sınıf 29
	I. Kademe 5.Sınıf 30
	II .Kademe 6.Sınıf 30
ZÜBEYDE HANIM İ.Ö.O	Anasınıfı 20
	I. Kademe 1.Sınıf 29
	I. Kademe 2.Sınıf 30
	I. Kademe 3.Sınıf 33
	I. Kademe 4.Sınıf 35
	I. Kademe 5.Sınıf 38
	II. Kademe 6.Sınıf 41
TOPLAM ÖĞRENCİ SAYISI	896

Tablo 1. Örnek Büyüklüğü

3.3. Verilerin Toplanması

Adı anılan okullardaki öğrencilerin yapmış oldukları resimler altı haftalık süre içerisinde gerçekleştirilmiştir. Bütün çalışmaların sonunda toplam 700 adet resim, araştırmanın verilerini oluşturmaktadır.

3.4. Verilerin Çözümü ve Yorumlanması

İlköğretim okullarında 4 -12 yaş grubu öğrencilerin, “dışarıda oyun oynayan çocuklar” konulu resimlerinin değerlendirme ölçütleri aşağıda yer almaktadır. Bu kısımda çocukların resimlerinde figür kullanımı, figürlerin mekan ve elemanlar içindeki özellikleri, renk, leke ve çizgisel kullanımı bakımından gelişimi ele alınmıştır.

3.4.1. Ölçütler:

Çizgi kullanımı bakımından

Renk kullanımı bakımından

Leke değerleri kullanımı bakımından

3.4.2. Alt Ölçütler:

Çizgi kullanımı bakımından değerlendirilmesi;

- Düz, dikey, yatay, eğik, kırık, oval, yay, dalgalı çizgi çeşitlerinin kullanımı
- Çizgi ile biçim oluşturabilme
- Sık ve seyrek çizgilerin kullanımı
- Çizgide ton değerlerinin kullanımı
- Çizgide hareketliliğin kullanımı

Renk kullanımı bakımından değerlendirilmesi;

- Hangi renklerin kullanıldığı
- Uyumlu renklerin kullanılıp kullanılmadığı
- Kontrast renklerin kullanımı
- Ana ve ara renklerin kullanımı
- Sıcak, soğuk renklerin kullanımı

Leke değerleri kullanımı bakımından değerlendirilmesi;

- Açık-koyu leke değerlerinin kullanılıp kullanılmadığı aranacak

4. BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde uygulama yapılan resimlerden elde edilen veriler sonucunda oluşan araştırmanın bulguları yer almaktadır.

Konu belirlenerek yapılan resimler tek tek incelenmiş (daha önce bu konuda yapılan araştırmalara dayalı olarak) 4 -12 yaş grubu öğrencilerin resimlerinde figür kullanımı, figürlerin mekan ve elemanlar arasındaki özellikleri, renk, leke, çizgisel; orantısal, hareket, uzam, perspektif kullanımı bakımından değerlendirilmiştir.

4.1. 4-12 Yaş Grubu Öğrencilerinin Resimlerinde Figür Kullanımı, Figürlerin Mekan ve Elemanlar İçindeki Özellikleri, Çizgi Kullanımı Bakımından “Dışarıda Oyun Oynayan Çocuklar” Konulu Resimlerin Değerlendirilmesi:

Resim:1

(4 Yaş)

Resim:2

(4 Yaş)

Resim:3

(4 Yaş)

Resim:4

(5 Yaş)

Resim:5

(5 Yaş)

Resim:6

(5 Yaş)

Resim:7

(5 Yaş)

Resim:8

(6 Yaş)

Resim:9

(6 Yaş)

Resim:10

(6 Yaş)

Resim:11

(6 Yaş)

4.1.1. Çizgi Kullanımı Bakımından (4-5-6 Yaş Arası):

Resim 1’de dört yaşındaki bir çocuğun resmi görülmektedir. Baş belirmiş, başın üzerinde daire şeklinde gözler yerleştirilmekte, saçlar çizgi ile betimlendiği görülmektedir. Başa bağlantılı bacaklar ve bir kol gözlenmektedir. Figürlerden çok figürlerin etrafına serpilmiş (S,C,O,2,6,3,8) gibi harfler ve rakamlar, ayrıca köşeli şekiller dikkati çekmektedir.

Resim 2’de dik, yatay, eğik, oval çizgilerle figür betimlenmekte, baş, gözler, eller, ayaklar daire şeklinde; saçlar, kollar, bacaklar ve parmaklar hacimsiz çizgi ile ifade edildiği görülmektedir. Dolayısıyla figürü meydana getiren parçalar gövde haricinde oluşturulduğu gözlenmekte. Bacaklar başı oluşturan daireden çıkarılmış, kollar bacaklara bağlanmıştır. Bacakların uzun tutulmasıyla, bacaklara gövde görevi de yüklendiği görülmektedir. Resim 3’te dört yaşında bir çocuğun resmi görülmektedir. Baş, başın üzerinde saçlar, gözler, hatta gözbebekleri görülmektedir. Soldaki figürde, gövdeyi oluşturmak için denemeler, alıştırılmalar yaptığı gözlenmektedir. Resim 4’te figürler iki boyutlu betimlenmeye çalışılmıştır. Baş ile gövde arasında boyun bağlantısı görülmemektedir. Gövdeden çıkan ayaklar, kollardan çıkan parmaklar dikkati çekmektedir. Dört yaşındaki bu çocuğun, kağıdı değişik yönlerde tutarak resim yaptığı görülmektedir. Resim 5’de çizgisel ifadenin fazla olduğu, sık çizgi ve çizgide ton değerlerinin kullanılmadığı görülmektedir. Baş, gözleri ve topu çizmek için kullanılan daireler hareketliliği sağlamaktadır. Kolları, ayakları ve parmakları betimlerken kullanılan dik, yatay ve eğik çizgilerin resimde sağa sola kaçışları oluşturduğu

görülmektedir. Bu resimde çizgide ton değerinin kullanılmadığı görülmektedir. Figürü oluştururken baş ve ayaklar iki boyutlu çizilmiş kollar ve parmaklar sadece çizgiyle ifade edildiği gözlenmektedir. Beş yaşındaki bir çocuğun yaptığı resim 6'da, çocuğun ifadesine göre, havaya attığı oyuncaklarını tutmaya çalışan iki figür olduğunu görmekteyiz. Bu resimde çizgiler diğer resimlere oranla biraz daha hareketli. Bu hareketlilik ise yay çizgilerin tekrarı ve yoğunluğu ile elde edilmiştir. Baş ve gözleri oluşturan daireler hareketi arttırmıştır. Bulutların yay çizgilerin tekrarı ile oluşturulduğu bu resimde dik, yay, eğik, oval, kırık, düz çizgilerin başarıyla kullanıldığı görülmektedir. Resim 7'de beş yaş grubu çocuğunun yaptığı çalışma görülmektedir. Soldaki figürde boyun haricinde vücut elemanlarının tamamlandığı, hatta kulakların da çizildiği görülmektedir. Sağdaki figürde baş ve gövdeyi boyunla bağlamak için denemeler yapıldığı gözlenmektedir. Resim 8'de parmak boya ile insan figürü betimlenmektedir. Vücudun tüm elemanları (kol, bacaklar, gövde, baş, ağız ve saçlar) düz, yatay, eğik, dik ve oval çizgi çeşitleri kullanılarak oluşturulmaktadır. Parmak boyası ile yapılan bu resimde sık çizgi ve çizgide ton değerleri kullanılmadığı görülmektedir. Çocuk, resminde tek bir figür çizmesi ve figürü en basit şekilde betimlemesinden, parmak boya ile yeni tanıştığı ve tekniği tanıma hevesinde olduğu anlaşılmaktadır.

Resim 9'da baş ve başı oluşturan organları, hatta saçları görmekteyiz. Kulaklar küpeleriyle betimlenmekte. Gövde, bacaklar ve kollar çizgi ile ifade edilmekte; elbiseyi saydamlaştırarak, kol elbisenin içinden görünüyormuş gibi çizilmiştir. Altı yaşındaki bu çocuğun resmine baktığımızda kulakları büyük çizerek küpelerini göstermek istediği akla gelmektedir. Kağıdın beşte bir oranında doluluk gözlenmektedir. Çizgi ağırlıklı bu resimde dik, yatay, eğik, oval, kırık, yay gibi tüm çizgi çeşitleri vardır. Çizgisel ifadenin ağırlıkta olduğu resim 10'da ev, sokak lambası, insan figürleri, ufuk çizgisi, top, çalı gibi objeler çizgi ile ifade edildiği görülmektedir. Bu resimde de dik, yay, eğik, oval, kırık, düz çizgi çeşitleri kullanılmasına rağmen, resmin genelinde durağan bir etki gözlenmektedir. Resimde üçgen, kare, dikdörtgen, daire gibi geometrik şekilleri irili ufaklı büyüklüklerde başarıyla çizilebildiği görülmektedir. Figürlerde kollar, bacaklar ve gövdeler sadece çizgi ile ifade edilirken; ağaçlar, bulutlar, kuş, güneş ve figürlerin başlarında ikinci boyutu yakalamaya çalışıldığı gözlenmektedir. Resim 11'de, çizgi biçimlerin konturlarını oluşturmada kullanıldığı görülmektedir. Yer çizgisini betimlemek

için eşit aralıklı, kısa çizgilerle oluşturulan çimenler, eşit aralıklı çizgiler çizebildiğini göstermektedir. Bütün çizgi çeşitleri kullanılmasına rağmen resim durağan bir etki içindedir.

4-5-6 yaş arası grubu çocukların resimlerini genel olarak değerlendirdiğimizde; dik, yatay, eğik, kırık, oval, yay gibi çizgi çeşitlerini rahatlıkla çizebildikleri görülmektedir. Çizgi ile biçim oluşturabilmekte, çizgide ton değerleri renk farklılıkları ile oluşturulmakta, bedensel ve zihinsel gelişim süreci içinde vücudun tüm elemanlarını denemeler, araştırmalar yaparak betimlemeye çalıştıkları gözlenmektedir. Yer çizgisi bu yaş grubu çocukların resimlerinde görülmekte, gökyüzünü ise güneş, bulutlar ve kuşlarla ifade edilmektedir.

Resim:12

(7 Yaş)

Resim:13

(7 Yaş)

Resim:14

(7 Yaş)

Resim:15

(7 Yaş)

Resim:16

(7 Yaş)

4.1.2. Çizgi Kullanımı Bakımından (7 Yaş)

Resim12’de dik, yan, eğik, oval, kırık, yay çizgilerin başarıyla kullanıldığı, ağaç, tavşan, çiçek, insan figürü, top, çimenlerin çizgi ile ifade edildiğini görmekteyiz. Çimenleri simgeleyen kırık çizgilerin tekrarı da ton değerleri vermemektedir. Kağıdın ön tarafında yer alan figürler ve nesnelere koyu tonlarla çizilmesi; arka bölümde güneş ve bulutların daha açık tonlarla çizilmesi bize yakınlık-uzaklık hissini vermektedir. Kompozisyonu oluşturan figürler ve nesnelere yer çizgisinin yukarılarında betimlendiği görülmektedir. Resim 13’te ev, ağaç, kelebek ve figürler iki boyutludur. Dağları ve dumanı betimleyen yay çizgilerinde hacim etkisi görülmemektedir. Resimde üçgen, kare, dikdörtgen, daire gibi geometrik şekillerle oluşturulan figürler gözlenmekle beraber; ipi betimleyen kısa yay çizgi ile dağlardaki büyük yay çizgiler zıtlıkları vermektedir. Yer çizgisi olarak kağıdın alt kenarı kullanılan resim 14’te arkadaki dağlar ve bulutlarla derinlik hissi verilmiştir. Ağaçların figürlere oranla kendi aralarında küçüklü büyüklü çizilmesi, derinlik hissini kuvvetlendirmektedir. Çizgisel ifadenin ağırlıkta olduğu bu resimde, kağıdın büyük bir bölümü boş bırakılmıştır. Kağıdın doluluk oranını 1/5 olarak söyleyebiliriz. Çizginin, figürlerin ve objelerin kenarlarının belirlenmesinde kullanıldığı görülen resim 15’te yer çizgisi olarak yine kağıdın alt kenarı kullanılmıştır. Gökyüzünü betimlemek için sadece güneş ve bulutların resme katıldığı görülmektedir. Geometrik şekilleri bu resimde çok fazla görebiliriz. Figürlerde etekler üçgen, gövde dikdörtgen, baş ve güneş daire, ağaç oval, saksı silindir olarak çizilmiştir. Geometrik şekillerle inşa edilen

bu resimde kağıdın %80'nin boş bırakıldığı gözlenmektedir. Resim 16'da figürler ve çiçekler yer çizgisi üzerine yerleştirilmiş olup, çizgisel ifadenin ağırlıkta olduğu gözlenmektedir. Sağ ve soldaki figürler tamamlanmadan bırakıldığı, resmin üst tarafında yazı alıştırmaları yapıldığı gözlenmektedir. Ortadaki figürün elbisesinin çiçeklerle süslediği ve biçimlerin iki boyutlu çizilebildiği görülmektedir.

7 yaş grubu öğrencilerin resimlerine genel olarak baktığımızda; önceki yaş grubu çocuklarının resimlerinde renkli kalemler, pastel boya kullanıldığı görülmekteydi. Fakat bu yaş grubu çocukların resimlerinde genellikle, kurşun kalem kullanıldığı gözlenmektedir. Öğretmenin birinci sınıfta yazı çalışmalarına ağırlık vermesi, çocuğun düzgün yazı yazma kaygısı resimlerine yansır. Bu nedenle resim kağıdı üzerinde bile yazı çalışması yaptığı görülür. Çocuğun kaleme hakim olma çabası, kalemi hep bastırarak kullanmasına neden olmakta, dolayısıyla çizgide ton değerleri oluşmamaktadır. Resimde, tüm çizgi çeşitleri kullanılmakta, çizgi ile biçim oluşturulduğu gözlenmektedir. Dağlar ise çizgi şeklinde belirlemektedir.

Resim:17

(8 Yaş)

Resim:18

(8 Yaş)

Resim:19

(8 Yaş)

Resim:20

(8 Yaş)

Resim:21

(8 Yaş)

4.1.3. Çizgi Kullanımı Bakımından (8 Yaş)

Resim 17’de çizgi konu elemanlarının konturlarında görmekteyiz. Konu elemanları kağıdın ortasına doğru yerleştirilerek, uzamın betimlemesini zenginleştirdiği gözlenmektedir. Çocuğun bu resimde birçok çiçek çizdiği, hepsinin papatyaya formunda olduğu, renkli renkli boyanarak farklı türde çiçekler yapmaya çalıştığı görülmektedir. Bu durum ise çizim dilinin henüz gelişmediğini göstermektedir. Çocuk için önemli olan eleman, bu resimde büyük çizilmiştir; yere çizilen sek sek oyun alanı resmin arkalarına yerleştirilmesine rağmen, büyük çizildiği görülmektedir. Basket potası önde olmasına rağmen, küçük çizildiği; öndeki ağaçlar, arkada çizilen figürlerle aynı boyda çizildiği izlenmektedir. Ağaçların kendi aralarında perspektif uygulandığı görülmektedir. Aynı şeyi dere için söylemek çok zor, çünkü dere başından sonuna dek aynı kalınlıktadır. Derenin çiziminde, dağlara doğru biraz daralma görülse de bu daralma önde de yapıldığı

için bilinçli çizilmediği görülmektedir. Bu resimde geometrik şekilleri fazlaca görebiliriz. Resim 18’de yer çizgisi üzerine figürler ve çiçekler yan yana sıralanmış, gökyüzünü doldurmak ve zenginleştirmek için kelebekler serpiştirilmiştir. Yer çizgisinin kalınlaştığı gözlenmekte ve çizgi, konu elemanlarının konturlarının çiziminde görülmektedir. Resim 19’da figürler kağıdın ortalarına yerleştirilerek kompozisyon daha zenginleştirilmiştir. Çizgisel biçimlerin oluşturulabildiği, çizgilerde ton değerlerinin kullanıldığı, çizgilerin hacimli çizildiği görülmektedir. Yer çizgisi kullanılmış, üzerine dört tane figür ve çam ağacı çizilmiş olup, figürler kağıdın ortalarına doğru yerleştirilmiştir. Bu figürler, öndeki figürlerden daha küçük çizilerek perspektif algısını hissettirmektedir. Çam ağacında, renkli çizilen kontur çizgisinde ton değerleri oluşturulduğu görülmektedir. Çocuğun, çam ağacının formunu oluşturan simetrik zik zak çizgileri zorlanmadan çizilebildiği görülmektedir. Resim 20’de yer çizgisi üzerine dört figürden üç tanesi yer çizgisi üzerine yerleştirilmiş, sağdan ikinci figürün ise yer çizgisine değmemesi, figürün havada olup, ip atladığını anlatmak içindir. Çocuk, yer çizgisine değen hatta yer çizgisi üzerinde başlayan sek sek oyun alanı dahil her şey yer yüzünde, yer çizgisine değmeyenler ise havada olduğunu ifade etmektedir. Gökyüzü ifadesini kuşlar, bulutlar çizerek güçlendirdiği gözlenmektedir. Konu elemanları geometrik şekillerle oluşturulmuş, hatta figür çizimlerinin köşeli olduğunu görmekteyiz. Resim 21’de de köşeli çizgiler yoğunlukta olup geometrik şekillerle inşa gözlenmektedir. Özellikle figürlerde, vücudu oluşturan parçaların çiziminde, yüz ve başın yapısının köşeli çizildiği görülmektedir. Derenin ve ağaçların sınırları kağıdın dışına taşırması dikkat çekici olup, saklama özelliği görülmektedir. Bu resimde dalgalı, dik, yatay, eğik, yay, kırık çizgiler gibi tüm çizgi şekilleri görülmektedir. Dalgalı çizgi kullanarak oluşturulan yolda, dalgalı çizginin simetrik çizildiği fakat simetrik çizimlerde zorlandığı görülmektedir. Konu elemanlarının kağıdın her tarafına dağıtıldığı böylece kompozisyonun zenginleştirildiği gözlenmektedir. Basket potası ve basketbol oynayan çocuklar, diğer figürlere oranla küçük çizilmesine rağmen, aynı sırada (kağıdın ortalarında) ip atlayan figürler çok daha büyük çizildiği görülmektedir.

8 yaş grubu öğrencilerin resimlerine genel olarak baktığımızda; çizgi, konu elemanlarının konturlarında kullanılmakta, yer çizgisinin kalınlaştığı gözlenmektedir. Çizgilerde ton farklılığı görülmüştür. En dikkat çekici özellik, figürlerde vücudu oluşturan parçaların

köşeli çizilmesidir. Vücutun, geometrik şekillerle inşa ettiği gözlenmektedir. Tüm çizgi çeşitleri görülmektedir.

Resim:22

(9 Yaş)

Resim:23

(9 Yaş)

Resim:24

(9 Yaş)

Resim:25

(9 Yaş)

Resim:26

(9 Yaş)

Resim:27

(9 Yaş)

Resim:28

(9 Yaş)

4.1.4. Çizgi Kullanımı Bakımından (9 Yaş)

Resim 22'de ev, bina, kuş kelebeğin en büyük yüzeyinden, iki boyutlu şekilde çizildiği gözlenir. Evin çatısında üçüncü boyut betimlenmeye çalışılmış fakat çok çelişkili çizildiği görülmektedir. Çünkü evin yan duvarında bu özelliği unuttuğu gözlenmektedir. Konuya uygun çizebilmek için ağaç ve evleri de resme katarak kompozisyonu zenginleştirdiği, fakat tam ortada yol çizimiyle resmi ikiye böldüğü gözlenmektedir. Resim 23'de ev, bina ve araba tek bir yönden genelde en geniş yüzeyden görüntülendiği gözlenmektedir. En ön plandaki çalıların kağıdın dışına taşırıldığı gözlenmektedir. Yandan çizilmiş figürler dikkati çekmekte, ortada ip atlayan çocuğun çok hareketli çizildiği gözlenmektedir. Yatay ve dik çizgilerin çiziminde çok başarılı olduğu

gözlenmektedir. Resim 24'te kağıdın alt kenarı yer çizgisi olarak kullanıldığı ikinci bir yer çizgisi kısa bir çizgi ile ifade edildiği gözlenmektedir. Resim kağıdının 5/3'nün doldurulduğu; evler, ağaçlar ve figürlerin aynı boyutlarda çizildiği görülmektedir. Objelerin ve figürlerin konturları belirgin olan resim 25'de merdiveni oluşturan kırık çizgilerde dik çizgileri çizmekte zorlandığı düşünülebilir. Yer çizgisi olarak kağıdın alt kenarı kullanılmakta, evin yan çizgisi görülmemektedir. Evin çatısında üçüncü boyutu betimleme kaygısı taşımaya rağmen evin duvar çizgilerinde bu özellik görülmemektedir. Evin duvarları saydamlaştırılarak evin içindeki koltuklar ve sehpa çizilerek anlatımın zenginleştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Resim 26'da figürler ve ev arasındaki orantı gerçeğe yakın çizilmeye çalışılırken, basket potası, sokak lambası ile figürler arasındaki oran hakkında aynı şeyi söylemek mümkün değil. Evin çiziminde büyüklü küçüklü kare, dikdörtgen, üçgenler bulunmakta, fakat figürlerde çizgilerin daha yumuşadığı gözlenmektedir. Resim 27'de yatay çizgiler, dik çizgiler, eğik, yay ve kırık çizgiler sıkça görülmekte, halı betimlemesinde çizgi sıklığı ile koyu tonları, çizgi tekrarı ile dekoratif yüzeyler oluşturularak farklı görünümde yüzeyler elde edilebildiği gözlenmektedir. Evin içinde evcilik oynayan çocukları, evin duvarlarını saydamlaştırarak bize göstermektedir. Resim 28'de figürler yer çizgisi üzerinde sıralanmış. Gökyüzünü betimlemek için ise güneşi, bulutları ve "M" şeklinde kuşlar sürüsü görülmektedir. Kağıtta doluluk oranı oldukça az hatta kağıdı doldurmak için kuş çizimini abarttığı gözlenmektedir.

9 yaş grubu öğrencilerin resimlerine genel olarak baktığımızda; resimlerde ikinci bir yer çizgisi oluşturup, bir grup figür, ev, araba, ağaç yerleştirdiği gözlenmiştir. Resim kağıdının doluluk oranı, bazı resimlerde beşte üç veya beşte iki şeklinde, bazı resimlerde de kağıdın tamamının sık ve seyrek çizgilerle doldurulduğu görülmektedir. Bu resimlerde çizgilerin, biçimlerin konturlarında kullandığı görülmektedir. Saydamlık özelliği görülmekte, sık ve seyrek çizgiler çizilebilmektedir. Vücudun üçgen, kare, dikdörtgen, silindir gibi geometrik şekillerle inşa edildiği görülmüştür.

Resim:29

(10 Yaş)

Resim:30

(10 Yaş)

Resim:31

(10 Yaş)

Resim:32

(10 Yaş)

Resim:33

(10 Yaş)

4.1.5. Çizgi Kullanımı Bakımından (10 Yaş)

Resim 29'da tüm çizgi çeşitleri başarıyla kullanılmış, çizgi ve ton değerleri görülmektedir. Salıncağın çizgileri koyu ton değerinde etki yapmaktadır. Figürler ve objelerin konturlarını belirlemek için çizgiler kullanıldığı gözlenmektedir. Figürlerin inşasında geometriden uzaklaşıp daha yumuşak hatlarda çizimler yapıldığı görülmektedir. Resim 30'da çizgiler, figürlerin ve objelerin konturlarını belirgin hale getirmek için kullanılmış, iki boyutlu çizimler görülmektedir. Bu resimde yer çizgisi çizilmese de sanki konu elemanları üç tane yer çizgisi üzerine yerleştirilmiş gibi sıra sıra dizildiği görülmektedir. Çimenlerin üzerinde oturan figürler hatta arkası dönük figür çizimi görülmektedir. Resim 31'de farklı tür ağaçları çizebildiği gözlenmektedir. Değişik türde çiçek formları görülmektedir. Konu elemanları şematik olarak çizildiği görülmektedir. Figürler, ağaçlar şematik özelliklerde çizilen resim 32'de ufuk çizgisiyle gökyüzü ve yeryüzü birbirinden ayrılmaktadır. Koyu kontur çizgileri figürleri iyice hareketsiz göstermekte; uzaktaki objeler ve figürler küçük çizilerek derinlik duygusu yarattığı gözlenmektedir. Resim 33'de yer çizgisi sayısının çoğaldığı, hatta her objenin, her figürün altına yer çizgisi çizerek yüzeyi anlatmaya çalıştığı görülmektedir. Açıklı koyulu çizgi tonları görülebilmektedir. Dağlarda renklerle oluşturulan kalın çizgiler gölge etkisi oluşturduğu gözlenmektedir.

10 yaş grubu öğrencilerin resimlerine genel olarak baktığımızda; çizgide ton değerleri görüldü. Figürlerin, objelerin konturlarını belirlemek için kullanılan kalın ve koyu kontur çizgileri, figürleri hareketsiz göstermektedir. Figürlerin inşasında geometriden uzaklaşıp daha yumuşak hatlarda çizimler yapıldığı görülmektedir. Yer çizgisinin, üçe, dörde çıktığı hatta her objenin ve figürün altına çizildiği görülmektedir. Farklı ağaç tür formlarının çizilebildiği görülmektedir. Dağlarda pastel boyayı yan kullanarak çizilen kalın çizgiler, gözde gölge etkisi bıraktığı görülmektedir. Ufuk çizgisiyle gökyüzü ve yeryüzü birbirinden ayrılmaktadır.

Resim:34

(11 Yaş)

Resim:35

(11 Yaş)

Resim:36

(11 Yaş)

Resim:37

(11 Yaş)

Resim:38

(11 Yaş)

Resim:39

(11 Yaş)

4.1.6. Çizgi Kullanımı Bakımından (11 Yaş)

Resim 34'de çizgi, biçimlerin sınırlarını belirlemek için kullanılmış olup, çizgilerde ton değerlerine rastlanmadığı görülmektedir. Resim 35'de yine çizgi biçimleri nesnelere sınırlarını belirlemek için kullanılmış, ancak sek sek alanının çizimi olsun, figürlerin kontur çizgileri, uçurtma ipi ve atlama ipi olsun hepsi farklı ton değerlerinde çizildiği görülmektedir. Resim 36'da evler kağıdın dışına taşırılarak kağıdın dışında devam ediyormuş etkisi verdiği görülmektedir. Konu elemanları kağıdın her tarafına dağıtılarak kompozisyon zenginleştirilmekte evlerin birbirine olan oranı düşünülerek uzaklık yakınlık ifadesi verilmekte ve derinlik etkisi kazandırmakta olduğu gözlenmektedir. Bu resmin en can alıcı bölümü ise atlama ipinin yay şeklinde değil dalgalı ve ip yere düşerken betimlenerek hareketi arttırmasıdır. Resim 37'de çizgi figürlerin sınırlarını belirlemek için kullanılmış; çizgi ton değerleri gözlenmektedir. Resim 38'de derenin uzaklaştıkça daralması, uzaktaki figürlerin küçük çizilmesi ile perspektif sağlanmakta. Dondurma dolabının hacimli çizildiği, boya ile derenin aktığını gösteren çizgilerle resme hareket verildiği gözlenmektedir. Resmin siyah beyaz fotokopisine bakıldığında konu elemanları kendi içinde ve kendi aralarında çizgide ton değerleri oluşturduğu görülmektedir. Bu resimde çizgi değerleri olsun renkle oluşturulan çizgi değerleri olsun çok olumlu bir etki bıraktığı görülmektedir. Resim 39'da iki tane yer çizgisi görülmekte; birincisi kağıdın alt kenarı kullanılmış olup üzerine figürler ve objeler yerleştirildiği görülmekte, ikincisi ise top oynayan çocukların ve evin üzerine yerleştirildiği çizgidir. Ancak ikinci yer çizgisi resmi tam ortadan ikiye böldüğü görülmekte. Ufuk çizgisiyle yeryüzü ve gökyüzü birbirinden ayrılmıştır.

11 yaş grubu öğrencilerin resimlerine genel olarak baktığımızda; çizgi, biçimlerinin sınırlarını belirlemek için kullanılmakta ve konu elemanları kendi içinde ve kendi aralarında çizgide ton değerleri oluşturmaktadır. Önceki yaş grubu öğrencilerin resimlerinde atlama ipi genelde yukarıda ve yay şeklinde çizilirken, bu yaş grubu çocukların resimlerinde ip, dalgalı çizgi kullanıldığı ve ip yere düşerken betimlenerek hareketin arttırıldığı görülmektedir. Bazı objelerin çizimlerinde üç boyutlu çizim çabaları, denemeleri görülmektedir.

Resim:40

(12 Yaş)

Resim:41

(12 Yaş)

Resim:42

(12 Yaş)

Resim:43

(12 Yaş)

Resim:44

(12 Yaş)

Resim:45

(12 Yaş)

Resim:46

(12 Yaş)

4.1.7. Çizgi Kullanımı Bakımından (12 Yaş)

Resim 40'da kağıdın iki kenarlarına simetrik ağaçlar yerleştirilmiş, kompozisyonda konu elemanları ortaya yerleştirildiği görülmektedir. Alana yukarıdan bakıyormuş gibi resmedildiği gözlenmektedir. Çizgilerde ton değerleri görülmekte, öndeki figürler ve objeler arkadaki nesnelere oranla büyük çizildiği görülmektedir. Tüm çizgi çeşitlerinin görülebildiği resim 41'de çizgi, biçimlerin sınırlarını belirlemek için kullanıldığı görülmektedir. Öndeki ev, ağaçlar, figürler büyük; dağın eteğindeki ev, ağaçlar ve figürler küçük çizilmiştir. Ayrıca derenin dağlara doğru gittikçe daralarak çizilmesi perspektif kuralına uygun çizmeye çalıştığını göstermektedir. Anlatım çok zengin, ağaçlı çiçekli bahçeler, çiftlikler, yama gibi tarlalar... Resim 42 çok etkili bir resim. Dik, yatay, dalgalı, yay, kırık, eğik tüm çizgi çeşitlerini görebilmekteyiz. Figürlerin elbiselerinde ve atlama ipinde dalgalı çizgi tercih edilerek hareketin arttırıldığı; saçlarda ve ipte kırık çizgiler kullanılarak bu hareketliliği şiddetlendirdiği görülmektedir. Elbiselerdeki dalgalı çizgilerin, arka fonda ağaçlarda tekrarı ile bütünlüğün sağlandığı gözlenmektedir. Çizgi ton değerleri oldukça çarpıcıdır. Duvar çiziminde üçüncü boyutu betimlemeye çalıştığı görülmektedir. Resim 43'de de bahçenin duvarlarında üçüncü boyutu betimleme kaygısı taşıdığı hatta soldaki çöp kutusunun betimlemesinde de aynı durum söz konusudur. Çizgi, figürlerin ve nesnelere konturlarında görülmektedir. Resim 44'de evin yan duvarında perspektif kurallarına uygun çizmeye çalışmakta, pencerenin çiziminde ise oldukça zorlandığı görülmektedir. Resim 45'de çizgiler, figürlerin, dağların ve bulutların

konturlarını belirginleştirmek için kullanılmakta; figürlerin ve ipin gölgesi gözlenmektedir. Ortadaki figürde çelişkili bir gölgelendirme yapıldığı görülmektedir. Kontur çizgileri çok koyu ve kalın, ayrıca her tarafta aynı değerde kullanıldığı gözlenmektedir. Resim 46'da çizgide ton değerine rastlanmakta, çizgi, figürlerin ve objelerin konturlarını belirginleştirmek için kullanıldığı görülmektedir. Genelde iki boyutlu çizimler görülürken salıncağı betimlerken çizgi düzeyinde bıraktığı gözlenmektedir.

12 yaş grubu öğrencilerin resimlerine genel olarak baktığımızda; bütün çizgi çeşitleri ve çizgide ton değerleri görülmekte, simetrik çizgi çizebilmekte, üç boyutlu resimler yapabilmektedir.

4.2. 4-12 Yaş Grubu Öğrencilerinin Resimlerinde Figür Kullanımı, Figürlerin Mekan ve Elemanlar İçindeki Özellikleri, Renk Kullanımı Bakımından “Dışarıda Oyun Oynayan Çocuklar” Konulu Resimlerin Değerlendirilmesi:

Resim:47

(4 Yaş)

Resim:48

(5 Yaş)

Resim:49

(5 Yaş)

Resim:50

(5 Yaş)

Resim:51

(6 Yaş)

4.2.1. Renk Kullanımı Bakımından (4-5-6 Yaş Arası)

Resim 47’de ana renkler kullanılmakta, 5/2 oranında doluluk görülmektedir. Resim 48’de çocuğun ifadesine göre yeşilin açık tonu ile çizilen çocuk, çimenlerde hopluyor. Çocuğun çimenlerin üzerinde olduğunu vurgulamak için, figürü çimenlerle aynı renkte boyadığı görülmektedir. Yine çocuğun ifadesine göre soldaki figür çimenlere doğru gitmektedir. Çocuk figürü ve yolu kırmızı konturla çevreleyerek anlatımını renklerle ilişkilendirdiği, ifade kazandırdığı görülmektedir. Mavi rengin açık- koyu tonları, yeşil rengin buna katkısı, ayrıca yeşil rengin açık koyu tonları kompozisyonu zenginleştirmektedir. Soğuk renklerin çoğunlukta kullanıldığı bu resimde sarı, turuncu, kırmızı ve yeşilin açık tonunun etkisiyle resme ışık kazandırıldığı görülmektedir. Sıcak- soğuk zıtlığı yanı sıra güneşin sarıya ve bulutların mora boyanması zıt renklerin de rahatça kullanıldığını göstermektedir.

Resim 49’da kontrast renkler rahatlıkla kullanılmaktadır. Resim 50’de yatay konumda betimlenen figürün bacakları mavi renkte boyanmış, figürün tamamının turuncu kontur ile çevrelendiği gözlenmektedir. Mavi rengin ve turuncu kontur çizgisinin oluşturduğu kontrastlık sayesinde mavi rengin daha parlak hale getirildiği gözlenmektedir. Figürdeki mavi turuncu kontrastlığı sayesinde yer çizgisini oluşturan mavi renge oranla daha parlak görüldüğü böylece dikkati figüre yönlendirdiği gözlenmektedir. Aynı figürde baş ve gövdesinin boyanmasında kullanılan sarının ve turuncunun uyumu göze çarpmaktadır. Soldaki figürde bacakları farklı boyamıştır. Bu figürde kırmızı, kahverengi ve turuncunun uyumu gözlenmektedir. Mavi ve kahverenginin yer çizgisindeki tekrarının kompozisyona

bütünlük kattığını görmekteyiz. Soğuk renkler sıcak renklere oranla daha az yer kaplamaktadır. Bu oran, yani birbirinin diğerine göre daha az oranda kullanılması bu resimde renksel açıdan önemli bir özelliği sergilemiştir. Resim 51’de kontrast renklerin yan yana kullanıldığı görülmektedir.

4-5-6 yaş arası grubu öğrencilerin resimlerine genel olarak baktığımızda; 4 yaş çocuğunun, ana renkleri bir arada kullanabildiği görülmektedir. 5 yaş çocuğu, kontrast renkleri yan yana kullanmakta, böylece renklerin parlaklıklarının arttığı gözlenmektedir. Renklerin açık-koyu ton değerlerini görebilmekteyiz. Sıcak ve soğuk renkler kullanmaktadır. 6 yaş çocuğu, renkleri, biçimleri oluştururken hem kontur çizimlerinde hem de boyamalarında sıcak-soğuk renkleri rahatlıkla kullanabildiği görülmüştür.

Resim:52

(7 Yaş)

Resim:53

(7 Yaş)

4.2.2. Renk Kullanımı Bakımından (7 Yaş)

Sıcak renklerin ağırlıkta olduğu Resim 52’de sarı, turuncu, kırmızı, yeşil, mavi, mor ve siyah renkleri görmekteyiz. Sarı, mor, kırmızı, yeşil, mavi, turuncu kontrastlıkları resmi parlak göstermekte, canlandırmaktadır. Resimde tam bir renk cümbüşü yaşanmaktadır. Renkli top ya da balonlar diye düşündüğümüz süslemeler, resimde küçük alanları oluşturmaktadır. Resmin sol tarafında yeşil, kırmızı, mor renklerin yan yana kullanılması resimde armoni sağlamaktadır. Resim 53’de yer çizgisi yeşil ve kırmızının kontrastlığı ile

kalın çizgi şeklinde boyanmıştır. Böylece resim ikiye bölünse bile resimde hareket unsuru gözlenmektedir. Resimde sıcak ve soğuk renkler birbiriyle orantılıdır. Çocuk, fonu renklendirirken önde sıcak yeşiller kullanıp, gökyüzünü ise mavi ile renklendirerek yakınlık-uzaklık ilişkisini vermeyi başarmıştır. Elbisenin kırmızısı ile yeryüzündeki yeşilin üst üste gelmesiyle oluşan koyu tonları görmekteyiz.

7 yaş grubu öğrencilerin resimlerine genel olarak baktığımızda; sıcak-soğuk renkleri ve kontrast renkleri yan yana kullanarak parlaklığın arttığı ve tüm yüzeyin renklerle doldurulduğu gözlenmektedir.

Resim:54

(8 Yaş)

Resim:55

(8 Yaş)

Resim:56

(8 Yaş)

Resim:57

(8 Yaş)

4.2.3. Renk Kullanımı Bakımından (8 Yaş)

Resim 54'de soldaki figürde turuncu ve mavi rengin kontrastlığı gözlenmektedir. Yer çizgisini ve gökyüzünü betimlemek için renklendirdiği, figürleri boyadığı, resmin 5/2'sinin renklerle doldurulduğu gözlenmektedir. Resim 55'de parlak renkler tercih edildiği görülmektedir. Sarı, kırmızı, yeşil, mor ve mavi olmak üzere beş renk kullanılmıştır. Mavinin ve yeşilin tonları ile resim zenginleştirilmiştir. Resim 56 ve 57'de kontrast renkler rahatlıkla kullanıldığı görülmektedir.

8 yaş grubu öğrencilerin resimlerine genel olarak baktığımızda; resim kağıdı çoğunlukla renklerle doldurulmakta, kontrast renkler rahatlıkla yan yana kullanılabilen, sıcak-soğuk renklerin bir arada kullanıldığı görülmektedir.

Resim:58

(9 Yaş)

Resim:59

(9 Yaş)

Resim:60

(9 Yaş)

Resim:61

(9 Yaş)

4.2.4. Renk Kullanımı Bakımından: (9 Yaş)

Resim 58'de toprak, kendi rengine boyandığı, kağıdın tamamı renklerle doldurulduğu görülmektedir. Resim 59'de sıcak renklerin ağırlıkta olduğu gözlenmekte, sarı, turuncu, kırmızı, mavi, kahverengi olmak üzere resimde 5 renk kullanıldığı gözlenmektedir. Resim 60'da soldaki figürde mavi ve turuncu, ortadaki figürde kırmızı ve yeşil kontrastlığı resme canlılık katmaktadır. Sol üstte yeşil ve kırmızının kontrastlığı görülmektedir. Kontrastlık sadece figürlerle değil, diğer konu elemanlarında da uygulandığı gözlenmektedir. Resimde mavi rengin açık- koyu değerleri ile kullanılması renk sayısının arttırmaya çalıştığı görülmektedir. Beş rengin ve siyahın tonlarının kullanıldığı gözlenmektedir. Kağıdın tamamı boyanmıştır. Resim 61'de genellikle soğuk renkler ağırlıkta olup, yüzeyin 5/2 sinin renklendirildiği görülmektedir.

9 yaş grubu öğrencilerin resimlerine genel olarak baktığımızda; tüm yüzey renklerle doldurulmakta, toprağın kendi rengine boyandığı görülmektedir. Resimlerde genellikle beş renk kullanılmakta, ancak renklerin açık-koyu değerleri kullanılmasıyla renk sayısının arttığı görülmektedir.

Resim:62

(10 Yaş)

Resim:63

(10 Yaş)

Resim:64

(10 Yaş)

4.2.5. Renk Kullanımı Bakımından (10 Yaş)

Resim 62’de canlı parlak renkler tercih edildiği ve resmin tamamının boyandığı gözlenmektedir. Mavi ve turuncu ile boyanan figür, kağıdın sağ alt köşesinde olmasına rağmen hemen dikkati çekmektedir. Ayrıca büyük boyutlarda çizilen ortadaki figürde, mavi ve turuncu kontrastlığı resme canlılık katmaktadır. Çocuk, saçları dilediği renkte boyamış olmasına rağmen ağaçta, dağlarda ve bulutlarda daha realist yaklaşımda olduğu görülmektedir. Resim 63’de renk sayısında artış görülmektedir. Bu artış aslında renklerin ara değerlerinin oluşturduğu etkiden doğduğu gözlenmektedir. Yeryüzünün gri ve yeşil tonlarda boyandığı görülmektedir. Resim 64’de toprağın kendi rengine, dağların kahverengi gökyüzünün mavi renge boyandığı görülmektedir. Kağıdın tamamı renklendirilmiştir.

10 yaş grubu öğrencilerin resimlerine genel olarak baktığımızda; bu yaş grubu öğrencilerinin resimlerinde çoğunlukla tüm yüzey boyanmaktadır. Toprak, dağlar, gökyüzü kendi rengine boyanarak realist bir yaklaşım izlenmektedir. Kontrast renkler kullanılmakta, renk kullanımında artış görülmekte, fakat bu artışın, renklerin ara değerlerinin oluşturduğu etkiden kaynaklandığı gözlenmektedir.

Resim:65

(11 Yaş)

Resim:66

(11 Yaş)

Resim:67

(11 Yaş)

4.2.6. Renk Kullanımı Bakımından (11 Yaş)

Resim 65’de toprak kendi rengine boyanmış gökyüzü ve ağaç kendi rengine uygun boyanmıştır. Fonda ve ağaçlarda kullanılan yeşil hep aynı değerde kullanılmış olup, renkte ton değerleri görülmemektedir. Resim 66’da toprak gri ton üzerine dalga dalga sürülen maviler ve pembeler hissedilmekte, böylece hoş bir fon elde edildiği gözlenmektedir. Ayrıca gökyüzünün mavi renge, bulutların ise pembe renge boyandığı bu sayede resim daha renkli görülmektedir. Yeşil çalılar üzerine sürülen mavinin, resme derinlik verdiği gözlenmektedir. Yeşilin ve mavinin çok kullanıldığı resim 67’de bu renklerin içinde turuncu ve kırmızının kullanılması resme canlılık katmaktadır. Resmin tamamının boyandığı, boşluk bırakılmadığı gözlenmektedir.

Resim:68

(12 Yaş)

Resim:69

(12 Yaş)

Resim:70

(12 Yaş)

4.2.7. Renk Kullanımı Bakımından (12 Yaş)

Resim 68'de figürlerin, evlerin boyanmasında kontrast renkler kullanılmıştır. Soldaki figürde kırmızının ve yeşilin, sağdaki figürde turuncunun ve mavinin oluşturduğu kontrastlık resme canlılık katmaktadır. Ayrıca sağ üstteki mavi ve turuncu renk bu evin hemen önündeki diğer evin yeşil ve kırmızı renge boyanması resmi canlandırmıştır. Resim 69'da fonu oluşturmak için mavi rengin üzerine, pembe kullanıldığı; renkleri üst üste sürerek yeni denemeler yapıldığı gözlenmektedir. Bu araştırmanın, figürleri, dağları ve ağaçları boyarken yapılmadığı görülmektedir. Dağlar ve ağacın gövdeleri kahverengine, ağacın yaprakları yeşile, gökyüzü maviye boyanarak gerçeğe uygun boyama uygulandığı gözlenmektedir. Elbiselerin rengarenk boyandığı resim 70'te, sağdaki iki figür dışında kontrast renklerin yan yana kullanılmadığı görülmekte fakat elbiselerin boyanmasında yeşil, kırmızı, mor rengin uyumu resmi yer yer canlandırmaktadır.

12 yaş grubu öğrencilerin resimlerine genel olarak baktığımızda; fonda, renkleri üst üste kullanarak denemeler yapıldığı gözlenmiştir.

4.3. 4-12 Yaş Grubu Öğrencilerinin Resimlerinde Figür Kullanımı, Figürlerin Mekan ve Elemanlar İçindeki Özellikleri, Leke Değerleri Kullanımı Bakımından “Dışarıda Oyun Oynayan Çocuklar” Konulu Resimlerin Değerlendirilmesi:

Resim:71

(4 Yaş)

Resim:72

(4 Yaş)

Resim:73

(4 Yaş)

Resim:74

(4 Yaş)

Resim:75

(4 Yaş)

Resim:76

(4 Yaş)

Resim:77

(4 Yaş)

Resim:78

(4 Yaş)

Resim:79

(4 Yaş)

Resim:80

(4 Yaş)

Resim:81

(4 Yaş)

Resim:82

(4 Yaş)

4.3.1. Leke Değerleri Kullanımı Bakımından (4-5-6 Yaş Arası)

Resim 71’de çizgilerde ton değerleri görülmektedir. Saçların karalamalar şeklinde koyu leke değerleri oluşturduğu gözlenmektedir. Resim 72’de mavi ve yeşilin açık koyu tonları, açık koyu leke değerleri oluşturduğu gözlenmektedir. Resim 73’de sarı renkle boyanan yerler ve kağıdın boş bırakılan alanları açık değerleri, yeşil renk orta değerleri, mavinin koyu tonları kahverengi ve siyah resimde koyu ton değerleri verdiği gözlenmektedir. Resim kağıdının büyük bir bölümü boş bırakıldığı gözlenmektedir. Açık orta ve koyu tonların görüldüğü resim 74’de kağıdın 5/3 nün boş bırakıldığı gözlenmektedir. Resim 75’de kağıdın boş bırakılan alanların beyazlığı ve sarı renk açık tonları vermekte, gri, kırmızı ve yeşil rengin ara değerleri, siyah ve mor ise koyu ton değerlerini vermektedir. Açık, orta, koyu leke değerleri rahatlıkla gözlenmektedir. Resim 76’da figürlerin boyanmasında açık koyulu leke değerleri gözlenirken aynı zamanda figürlerin belirginleştirilmesinde renkli kontur çizgileri de leke değerlerini belirgin hale getirdiği görülmektedir. Resim 77’de sarı renk ve kağıdın beyazlığı açık tonları, mavi rengin koyu tonları ve siyah renk orta ve koyu leke değerlerini verdiğini kağıdın yüzeyinde beyaz bırakılan yerlerin çokluğu gözlenmektedir. Resim 78’de arka planda kırmızı rengin üzerine yer yer kahverengi boyanması açık koyulu grileri vermekte, mavi rengin açık koyu değerlerde uygulanması ile açık grileri, leke değerleri oluşturduğu görülmektedir. Kağıdın beyazlığı da açık tonları oluşturduğu görülmektedir. Mavinin açık tonları ve griler karalama şeklindeki lekeler, renklerin üst üste geldiği yerlerde koyu lekeler, az karalanan yerlerde açık lekeler görülmektedir. Resim 79’da figürlerin

belirlenmesinde kullanılan çizgiler kahverengi ve siyah kullanıldığı ve çizgide leke değerleri görülmektedir. Ayrıca kahverengi pastel boya enine tutularak kağıt üzerine geniş lekeler bırakıldığı gözlenmektedir. Kağıdın beyazlığı bırakılarak resme adeta ışık verilmiş gibi hissettirmektedir. Resim 80’de sırasıyla soldaki figür açık leke değerlerinde ortadaki figür orta leke değerleri sağdaki figürde ise koyu leke değerleri görülmektedir. Karalamaların sıklığı ile koyu leke değerleri verildiği gözlenmektedir. Resim 81’de de soldan sağa doğru figürler açık, orta, koyu tonda lekeleri oluşturduğu görülmekte. Resim 82’de sarı, kırmızı ve bu renklerin ara tonlarının oluşturduğu leke değerleri açık ve orta değerlerde leke değerlerini vermekte, siyah konturlar ise koyu leke değerlerini oluşturduğu gözlenmektedir.

4-5-6 yaş arası grubu öğrencilerin resimlerine genel olarak baktığımızda; renklerin açık-koyu tonları, açık-koyu leke değerlerini oluşturmakta, karalama şeklindeki boyamaların, koyu leke değerlerini verdiği gözlenmektedir. Resim kağıdının büyük bir bölümünün boş bırakıldığı görülmektedir. Bu yaş grubu çocuk resimlerinde dikkati çeken özellik, figürlerin veya objelerin kendi içinde açık-koyu leke değerleri oluşturduğu, ayrıca konu elemanlarının kendi aralarında da açık-koyu leke değerleri görülmektedir.

Resim:83

(7 Yaş)

Resim:84

(7 Yaş)

Resim:85

(7 Yaş)

Resim:86

(7 Yaş)

Resim:87

(7 Yaş)

Resim:88

(7 Yaş)

4.3.2. Leke Değerleri Kullanımı Bakımından (7 Yaş)

Resim 83'de konu elemanları kağıdın çok küçük alanında uygulandığı için leke değerleri anlaşılmamaktadır. Koyu tonların ağırlıklı olduğu resim 84'de orta ve açık ton değerleri de görülmektedir. Rengin üst üste sürüldüğü yerlerde koyu leke değerleri oluştuğu yatay ve dik şeklindeki çizgilerin çizilmesiyle oluşturulan leke değerleri yanı sıra renklerin oluşturduğu leke değerleri de görülmektedir. Resim 85'de kullanılan yeşil mavi ve kırmızı renklerinin açığa doğru kullanılması bize açık koyu etkisi vermekte olup, renk farklılıkları da gözde leke etkisi bıraktığı gözlenmektedir. Resim 86'da kağıdın yüzeyinin tamamı doldurulduğu görülmekte, sağdan ikinci çiçeği boyamakta kullandığı sarı renk açık, turuncu, kırmızı ve mavi renk farklı koyu gri tonlarını, leke değerlerini oluşturmakta ayrıca soldaki figürün eteğinde uygulandığı gibi renklerin üst üste kullanılmasıyla koyu leke değerlerini de görmekteyiz. Resim 87'de kağıdın beyazlığı bırakılmış olup, kağıdın beyazlığı ve sarıya boyanan yüzeyler açık tonları; yeşil, turuncu orta leke değerlerini;

mor ve siyah koyu leke değerlerini verdiği gözlenmiştir. Ayrıca fonu boyamada kullanıldığı mor rengin açığa doğru kullanılması bize farklı leke değerlerini vermekte, boya kalemi yüzeyde çizgi etkisi oluşturarak boyandığı ve çizgilerin sıklığı seyrekliği gözde açık koyu leke değerleri oluşturduğu gözlenmektedir. Kağıdın beyazlığı, güneşin sarısı açık leke değerlerini oluşturduğu resim 88'de turuncu, yeşil, mavi açık tonu orta derecede leke değerleri oluşturmaktadır. Kırmızı, mavi ve siyah koyu leke değerlerini verdiği görülmüştür. Dolayısıyla bu resimde açık-orta-koyu leke değerleri görülebilmektedir.

7 yaş grubu öğrencilerin resimlerine genel olarak baktığımızda; renklerin üst üste geldiği yerlerde leke değerleri oluşmaktadır. Renklerin açık tonları ve renk farklılıkları da gözde açık-koyu etkisi vermektedir.

Resim:89

(8 Yaş)

Resim:90

(8 Yaş)

Resim:91

(8 Yaş)

Resim:92

(8 Yaş)

4.3.3. Leke Değerleri Kullanımı Bakımından (8 Yaş)

Resim 89'da figürlerin saçları kırmızı ve turuncu renklerle boyanmış, kırmızı renk koyu leke değerlerini, turuncu renk ise orta leke değerlerini vermektedir. Dolayısıyla saçlarda açık-koyu leke değerleri gözde hoş bir etki bırakmaktadır. Yüzlerin ve kolların sarı rengi, açık leke değerlerini oluşturduğu gözlenmektedir. Resim 90'da kahverenginin açık koyu değerleri ile birlikte kullanıldığı görülmektedir. Kahverenginin koyu tonları ve siyah renk koyu leke değerlerini oluşturmakta, yeşil ve turuncu orta leke değerlerini, sarı ve kağıdın beyazlığı açık ton değerlerini vermektedir. Dolayısıyla bu resimde açık, orta, koyu leke değerleri görülmektedir. Resim 91'de kullanılan renk farklılıkları gözde leke etkisi bırakmaktadır. Resim 92'de açık-koyu leke değerleri rahatlıkla gözlenmekte, ayrıca fonda kullanılan mavi renk çizgiler oluşturarak boyanmış, üst üste gelen çizgiler koyu leke değerleri, seyrek uygulanan yerlerde açık leke değerleri oluşturduğu gözlenmektedir.

8 yaş grubu öğrencilerin resimlerine genel olarak baktığımızda; renklerin açık ton değerleri, kullanılan renk farklılıkları ayrıca kağıdın beyaz bırakılan yerleri açık-koyu leke değerleri oluşturduğu gözlenmektedir.

Resim:93

(9 Yaş)

Resim:94

(9 Yaş)

Resim:95

(9 Yaş)

Resim:96

(9 Yaş)

4.3.4. Leke Değerleri Kullanımı Bakımından (9 Yaş)

Resim 93'de kol, bacaklar ve güneşte açık leke değerleri, fonda ve elbiselerin renkleri orta tonda leke değerleri, dağlar gökyüzü ve en alttaki kuşun renkleri ise koyu leke değerlerini verdiği görülmektedir. Turuncu rengin açık koyu değerleri ile birlikte kullanıldığı görülen resim 94'de, kırmızı, mor, kahverengi ve siyah koyu leke değerleri oluşturmaktadır. Kağıdın beyazlığı ve sarı renk açık ton değerlerini; yeşil ve turuncu renk ise orta derecede leke değerleri verdiği görülmektedir. Resim 95 ve 96'da kullanılan farklı renkler leke hissini vermektedir.

9 yaş grubu öğrencilerin resimlerine genel olarak baktığımızda; farklı renklerin kullanılmasıyla açık-koyu leke değerleri oluştuğu gözlenmektedir.

Resim:97

(10 Yaş)

Resim:98

(10 Yaş)

Resim:99

(10 Yaş)

Resim:100

(10 Yaş)

Resim:101

(10 Yaş)

Resim:102

(10 Yaş)

Resim:103

(10 Yaş)

4.3.5. Leke Değerleri Kullanımı Bakımından (10 Yaş)

Resim 97’de genellikle açık leke değerleri görülmektedir. Resim 98’de sarı renk ve fon açık değerleri oluşturmaktadır. Ağaç, çalı, bulutların mavisi leke değerlerini verirken, kırmızı ve kahverengi de koyu leke değerlerini oluşturmaktadır. Resim 99’da boyanın değişik yönlerde kullanılmasıyla fon da lekeler oluşturmuştur. Dağlarda kahverenginin açık koyu değerleri ile birlikte kullanıldığı gözlenmektedir. Resim 100’de açık koyu leke değerlerini görmekteyiz. Resim 101’de sarı renkli saçlar ve güneş açık leke değerleri, ağaçtaki ve bulutlardaki yeşil ve maviler gri değerleri vermekte; siyah, kahverengi, mor, mavi gibi renkler de koyu leke değerini oluşturduğu gözlenmektedir. Resim 102’de mor, mavi, kırmızı, kahverengi koyu leke değerleri vermekte, figürlerin kenarlarında fon boyanırken kağıdın beyazlığı bırakılmış, kullanılan diğer renkler de gözde leke hissi yaratmaktadır. Resim 103’de sağdaki figür açık leke değerlerin de, soldaki figür ara ton değerlerinde, ortadaki figür de ise koyu leke değerlerinin oluşturulduğu gözlenmektedir. Ayrıca resimdeki kahverengi de koyu leke değerlerini vermektedir.

Resim:104

(11 Yaş)

Resim:105

(11 Yaş)

Resim:106

(11 Yaş)

Resim:107

(11 Yaş)

Resim:108

(11 Yaş)

Resim:109

(11 Yaş)

4.3.6. Leke Değerleri Kullanımı Bakımından (11 Yaş)

Resim 104'de önde yer alan çiçeklerde kullanılan yeşil, mavi, turuncu, kırmızı ve kahverengi gibi renkler gözde açıklı-koyulu leke hissi bırakmakta, sağ alt köşedeki yeşillikler orta derecede leke değerleri oluşturarak bu etkiyi devam ettirmektedir. Dağların yeşili gri leke değerleri, dağların eteklerindeki yeşilin üzerine kırmızı renkte fırça darbeleriyle oluşturulan küçük çalılar ise koyu ton değerleri vererek resimde derinlik sağlamaktadır. Ayrıca dağların etekleri leke değerleri oluştururken, üzerine koyu leke değerlerindeki çalılar, gözde hoş bir etki bırakmakta. Zeminde ise kahverenginin açık ve koyu değerlerinin birlikte kullanıldığı görülmektedir. Figürlerin kıyafetlerinde ve objelerde açık koyu leke değerleri görülmektedir. Resim 105'de renk farklılıkları gözde leke etkisi bırakmakta, açık-orta-koyu leke değerleri evlerde kullanılan renklerle sırasıyla, sarı-turuncu-kırmızı ve kahverengi ile oluştuğu gözlenmektedir. Resim 106'da kağıdın yüzeyinde beyaz yer bırakılmamış, fakat fon aynı değerde boyanmış; sadece objelerin çiziminde ve yer çizgisinde koyu leke değerleri görülmektedir. Resim 107'de önde koyu leke değerleri, arkaya doğru açık leke değerleri kapladığı görülmektedir. Resim 108'de kullanılan renkler gözde açık koyu leke değerleri yarattığı gözlenmektedir. Resim 109'da dağlar kahverenginin açıklı-koyulu değerleri ile birlikte kullandığı görülür. Yer çizgisinde ve öndeki figürlerde açık-koyu leke değerleri verdiği gözlenmektedir.

Resim:110

(12 Yaş)

Resim:111

(12 Yaş)

Resim:112

(12 Yaş)

Resim:113

(12 Yaş)

Resim:114

(12 Yaş)

Resim:115

(12 Yaş)

4.3.7. Leke Değerleri Kullanımı Bakımından (12 Yaş)

Fonda kırmızı rengin açık- koyu değerleri ile birlikte kullanıldığı görülen Resim 110'da siyah, kahverengi, kırmızı, yeşil renkle açık- koyu leke değerleri oluşturulduğu gözlenmektedir. Resim 111'de mavi, kırmızı ve kahverenginin gözde koyu leke değerleri hissi verdiği, ayrıca kırmızı rengin açık- koyu değerleri ile birlikte kullanıldığı görülür. Sarı, yeşil, kırmızı ve mavi rengin açık değerleri resim 112'de açık leke değerleri verirken; kırmızı, turuncu, kahverengi koyu leke değerlerini oluşturduğu gözlenmektedir. Ayrıca tavşan ve taşın çizgi değerlerinde de açık-koyu değerler görülmektedir. Resim 113'de fonda kullanılan kahverenginin kendi içinde açık koyu değerleri gözlenmekte, kullanılan mavi, koyu ton değerini etkili bir şekilde verdiği görülmektedir. Resim 114'de figürlerde açık koyu leke değerleri gözlenirken, gökyüzünü süsleyen bulutlarda da renk farklılıkları gözde açık- koyu leke etkisi bıraktığı gözlenmektedir. Sağdaki ağaçta bile kendi içinde açık-orta-koyu leke değerleri oluşturduğu gözlenir. Resim 115'de ise gözün biraz kısılması ile kullanılan renklerin gözde açık koyu leke hissi yaratmakta, ayrıca mavi ve mavinin açık değerlerinin kullanılmasıyla farklı leke değerleri oluşturduğu gözlenmektedir. Resmin üst kısmında, elbisenin boyanmasında kullanılan kırmızı ve turuncu renklerin yan yana kullanılmasıyla oluşan açık- koyu leke değerleri gözü etkilemektedir.

4.4. 4 -12 Yaş Çocuk Resimlerinde Görülen Figürlerin Yaşlar Arası Gösterdikleri Oran İlişkisi

4-5-6 yaş arası grubu 28 adet çocuk resmi olup, bunlardan 5 tanesi 4 yaş grubu resmidir. Baş, gözler, saçlar, bacaklar ve kollar tüm resimlerinde görülmekte. 2 resimde eller, 2 resimde ağız çizilmiş, kollar çizgi ile bırakılmış, eller daire parmaklar ise çizgi şeklinde çizildiği görülmektedir. Yüzler hepsinde önden görünümlü, gözler boş daire şeklinde, baş gövdeye oranla hepsinde çok büyük çizildiği gözlenmektedir. Dolayısıyla vücut oranları gerçek dışıdır.

4-5-6 yaş arası grubu çocukların resimlerinde figürlere genel olarak baktığımızda; 6 resimde kollar gövdeden çıkmakta, 3 resimde kafadan çıkmakta, 2 resimde gövde

oluşmuş ve gövdenin tam ortasından kolların çıktığı görülmektedir. 5 Yaş grubu çocukların resimlerinde baş, yaşça daha büyük bir çocuğun çizdiği baş çizimine oranla genelde daha büyük olduğu gözlenmektedir.

7 yaş grubu öğrencilerinin yaptığı toplam 13 resimde baş, gövde, kollar ve bacaklar hepsinde iki boyutlu çizilmeye çalışılmış, 9 resimde eller, 10 resimde de ayakların çizildiği görülmektedir. 13 resimde de yüz üzerinde göz, ağız, burun gösterilmektedir. Figürler hepsinde önden görünümlü betimlenmektedir. 3 resimde kollar gövdenin hala ortasından çıkmakta, diğer resimlerde omuzdan çıktığı görülmektedir. Baş vücuda göre tüm resimlerde büyük ve elbisenin gövde yerine çizildiği gözlenmektedir. Üçgenler, kareler, daireler ya da düzensiz şekillerin vücut şeması içinde kullanıldığı gözlenmektedir.

8 yaş grubu öğrencilerinin resimlerinin sayısı 13'tür. Başın gövdeye oranı 2 resimde çok büyük. Gövde elbise ile ifade edilmekte. Tüm resimlerde figürler üçgen, dikdörtgen, daire, silindir gibi geometrik şekillerle inşaa edildiği görülmektedir. 10 resimde kollar omuzdan, 3 resimde ise kollar hala gövdenin ortasından çıkartılarak çizildiği gözlenmektedir.

9 yaş grubu öğrencilerinin resim sayısı 18 olup, figürleri geometrik şekillerle oluşturma özelliği devam etmekte, baş hepsinde gövdeye oranla daha büyük görülmektedir. 9 resimde kollar, olduğundan daha uzun çizilmiş, bu resimlerde kollar yukarıda ip tutuyor ya da top atarken canlandırılmıştır. Dolayısıyla figürlerde hangi eleman işlevsel ise o elemanın büyük olarak çizildiği görülmektedir.

10 yaş çocuklarının 15 adet resminde de gövde ve bacaklar önden görünümlü çizilmiş, yandan betimlenen figürlerde de sadece kollar ve baş çevrilmiş mısır sanatı duvar resimlerinde görmeye alışık olduğumuz figür betimlemesi gözlenmektedir.

Baş yine gövdeye oranla büyük 8 resimde figürlerde geometrik biçimleme, diğer resimlerde ise hatların çiziminde yumuşama görülmektedir.

11 yaş grubu öğrencilerinin resim sayısı 15 olup, 8 resimde figürlerin başları hala büyük çizildiği görülmektedir. Vücut betimlemesinde daha yumuşak hatlar oluşturulmasına rağmen yine de köşeli hatlar görülmektedir.

12 yaş grubu öğrencilerinin resim sayısı 16 olup, bu resimlerden 7'sinde hala başın gövdeye oranla büyük çizildiği gözlenmektedir. Bu yaş grubu öğrenci resimlerinde vücut hatları daha yumuşak, gerçeğe yakın çizmek için çabalamakta, yine de figürlerde katı görünüm kendini hissettirmektedir.

4.5. 4 -12 Yaş Gurubu Çocuk Resimlerinde Görülen Figürlerin Yaşlar Arası Gösterdikleri Hareket Özellikleri

4-5-6 yaş arası grubu çocukların resim sayısı toplam 28 adet idi. Evin bacasından çıkan dumanın çizgilerinde, güneşten çıkan ışın çizgilerinde, "M" harfi şeklinde basitçe çizilen kuşlarla, gülen ağız ifadelerinde kullandığı yay çizgi ile hareket sınırlı ölçüde görülmektedir. Araştırmamız için yapılan bu yaş grubu çocukların resimlerinde gözlenen ip atlayan çocuklar çizimlerinde, ipin havada çizilmesi ile kollar ve parmaklar, saçları betimlemek için kullandığı sağa sola doğru kaçışlar yapan çizgiler orta düzeyde hareket betimlemeleri görülür.

7 yaş grubu öğrencilerin toplam 13 resimden 3 tanesinde kollar havada, diğer resimlerde kollar yatay veya aşağı doğru betimlenmesiyle hareket verilmiş fakat ayaklarda az da olsa hareket gözlenmemektedir. Genel olarak baktığımızda figürlerin hareketsiz olduğunu söyleyebiliriz. Sadece 8 resimde ağız çizimlerinde hareket görülmektedir. Figürlerde hareket kolların yukarı doğru çizilmesi ve ağız çizimleriyle sınırlı kalmakta, öyleyse orta düzey hareket betimlemeleri görülmektedir.

8 yaş grubu öğrencilerinin 18 resimden hepsinde yüzler önden görünümlü, 4 resimde baş, gövde ve bacaklar önden görünümlü fakat kolların ikisi de aynı yönde çizilerek figürü yan görünümlü çizme girişimleri, figürlerdeki hareketi azda olsa sağlanmaktadır. 8 resimde de kollar yukarı doğru kaldırılmış, 10 resimde yüze ifade vermek ağız

çizimlerinde için yay şeklindeki ağız çizimleri ile kullanılmış hareketin sınırlı olduğu gözlenmektedir.

9 yaş grubu 18 öğrenci resimden 14 tanesinde kollar yukarı doğru çizilmiş olup, 6 resimde bacaklarda hareket gözlenmiştir. Bu 6 resimden dördünde bacaklar dizlerden bükülmüş, 2 resimde de oturulmaya çalışılan figürler görülmekte, fakat çizimlerin başarısız olduğu gözlenmektedir. Yürüyen çocuğun betimlenmesinde dizler bükülmeden hareket eden, figür çizimleri, yerine dizler bükülerek gösterilmekte; başarısız da olsa oturan figürler betimlenmeye çalışıldığı görülmektedir Dolayısıyla bu yaşlarda çocuk hareketi betimlemede biraz daha iyidir.

10 yaş grubu çocukların resimleri sayısı 15 tir.1 resimde arkadan görünümlü bir figür görülmekte, 3 resimde bacaklar dizlerden bükülerek çizilmesiyle figürlere hareket verildiği gözlenmektedir. 6 resimde atlama ipi aşağıda çizilmiş, 5 resimde atlama ipi yukarıda betimlenmekte. Resimde ipi betimleyen yay çizgiler resimleri biraz hareketlendirmektedir.

11 yaş grubu çocukların resimlerinin sayısı 15 idi. Bunlardan 11 tanesinde kollar yukarı çizilmiş, 3 resimde figürler hareketli görülmekte, hatta bir figür yere düşmüş şekilde çizilmiş, 6 resimde de oturan figürler görülmektedir. 1 resimde ip yere doğru ve dalgalı şekilde çizilerek resimde hareketin güçlendirildiği gözlenmekte. Ayrıca uçurtma iplerinde dalgalı çizgi kullanılmakta ve çizgide farklı ton değerleri ile hareket güçlendirildiği görülmektedir. 10 resimde bacaklar dizlerden bükülerek yürüyen figür çizimleri, 8 resimde vücudun yandan ya da arkadan çizilmesi şeklinde hareket betimlemesi gelişim göstermektedir.

12 yaş grubu resimlerine baktığımızda, koşan, topa vuran, topu karşılayan, ip atlayan, sek sek oynayan, bisiklet binen, oturan, düşen, saklambaç, misket, körebe oynayan figürler görülmektedir. Bu yaş grubu öğrencilerinin resimlerinde hareket, 10 resimde yürüyen, koşan çocuğun betimlemesinde dizlerin bükülerek gösterilmesi, 4 resimde oturan figürler, yandan ve arkasını dönmüş figürler, 10 resimde kollar dirsekten bükülmüş şekilde betimlenerek verildiği gözlenmektedir. 3 resimde kıyafetlerin dalgalı halleriyle çizilmesi

resimde iyi düzeyde hareketin sağladığı görülmektedir. Bedensel ve zihinsel gelişimiyle birlikte iyi bir sanat eğitimi verildiğinde resimsel gelişim sürekli ilerleyerek son derece güzel hareket betimlemeleri oluşacaktır. Örneğin başın, boynun hareketli betimlemesi, vücudun hareketleriyle birlikte ayakların, kolların ve omuzların hareketi yakalaması, hatta bilek ve parmak hareketlerinin, başın öne arkaya ya da yukarı doğru bakması ileri düzey betimlemelerini, vücut kıvrımları birbirini tamamlar şekilde çizilebilecektir.

4.6. 4 -12 Yaş Grubu Çocuk Resimlerinde Görülen Figürlerin Yaşlar Arası Gösterdikleri Mekan İlişkisi

4-5-6 yaş arası grubu çocuk resimleri sayısı toplam 28 idi. Bunlardan 7 resimde yer çizgisi görülmekte. 5 resimde yer çizgisi olarak kağıdın alt kenarlarını kullandığı gözlenmektedir. Resimlerde yer çizgisi görülmesiyle çocuğun boşluktaki tüm varlık ve nesnelerin birbiriyle bağlantı içinde olduğu sonucuna vardığını düşünmekteyiz. 6 resimde ev, 3 resimde ağaç, 13 resimde güneş, 2 resimde kuş, 6 resimde bulutlar, 11 resimde top çizildiği görülmekte. Nitekim çevresindeki objeleri de betimlemeye başladığı görülmekte. 4 resimde ev, ağaçlar ve figür arasında orantı ilişkisi biraz daha iyi vurgulandığı görülmekte. Gökyüzünde kuş, güneş, bulutları çizerek gökyüzü anlatımını geliştirerek kompozisyon kavramına başlangıç yaptığı gözlenmektedir. 4 yaş çocukların resimlerinde nesnelerin, figürlerin birbirine oranı ve mekanla olan bağlantılarının zayıf olduğu, 6 yaş çocuklarının resimlerinde oranlar daha gerçekçi, mekan içinde nesnelere yerleştirilmesinde ilerleme kaydettiği gözlenmektedir. 6 yaş grubu öğrencilerin resimlerinde ayrıntıların arttığı görülmekte; önceleri sayfaya geliş güzel dağılan figür ya da objeler bir merkez çevresinde toplanmaya başlamış, yer çizgisi üzerine daha anlamlı biçimde yerleştirildiği gözlenmektedir.

7 yaş grubu öğrencilerinden toplam 13 resimden 5 tanesinde kağıdın tamamı boyanmış, yeryüzü ve gökyüzü 13 resimde de birbirinden ayrılmış, yer çizgisi hepsinde görülmektedir. Gökyüzünün yeryüzünden 3 resimde dağlarla ayrıldığı, gökyüzünü 6 resimde kuşlar ve kelebekler çizerek zenginleştirdiği gözlenmektedir. 3 resimde figürlerle, ağaçlar ve evler arasında orantı gözlenirken, 5 resimde konu elemanları arasında oran görülmemektedir. Bu 5 resimde figürler ev ve ağaçlardan daha büyük ya da

aynı uzunlukta çizildiği görülmekte. 1 resimde bank ve salıncak çizimi görülmektedir. 3 resimde konu elemanları çok küçük çizildiğinden kağıtta boşluk oranı çok fazladır. 3 resimde konu elemanları yer çizgisinden kopup, kağıdın ortalarına doğru çizildiği gözlenmektedir. Dolayısıyla kompozisyon zenginleşmekte fakat resimlerde perspektif ve derinlik betimlemeleri yeterli olmadığı gözlenmektedir.

8 yaş grubu öğrenci resimlerinin 13'ünden sadece 2 resimde dalar çizilerek gökyüzü ayrılmış, diğer 11 resimde ise gökyüzü bulutlar, kuşlar ve güneşle betimlendiği gözlenmektedir.

9 yaş grubunda 18 öğrenci resminde konu elemanları 4 resimde yer çizgisi üzerine yerleştirilirken, diğer resimlerde kağıdın ortalarına çıktığı, figür ve diğer öğeler arasında düzenleme bakımından daha kurallı çizmeye başladığı görülmekte. Dolayısıyla mekan ve perspektif atık kendini göstermektedir. 8 öğrenci resminde ufuk çizgisi görülmektedir. 3 öğrenci resminde kağıdın sadece 5/2'si doldurulmuş, diğer 15 öğrenci resminde ise doluluk oranı yüksek görülmektedir. 3 öğrenci resminde ev çizimlerinde üçüncü boyutu betimleme denemeleri görülmekte fakat bu betimlemeler oldukça çelişkili denemelerdir. 2 öğrenci resminde evin duvarları saydamlaştırılarak, evin içini görüyormuş gibi çizdiği gözlenmektedir.

10 yaş grubu öğrenci resimleri sayısı 15 idi. Bunlardan 5 tanesinde öndeki figürler arkadaki figürlere oranla büyük çizilerek perspektif ve derinlik verildiği gözlenmekte. 5 öğrenci resminde figürler ve nesnelere arasındaki oran iyi betimlenmiş fakat, 6 resimde oran hiç gözetilmemiştir. 7 öğrenci resminde konu elemanları kağıdın alt kenarına çizilen yer çizgisi üzerine yerleştirilmiş, diğer resimlerde figür ve objeler kağıdın yukarılarına taşındığı görülmektedir. Özellikle 1 öğrenci resminde yer çizgisi sayısı birden fazla, hatta her figürün ve objenin altına yer çizgisi çizilmiş. Öğrencinin derinliği ifade etme çabası gözlenmekte, aslında öğrencinin yüzeyi anlatmaya çalıştığı düşünülebilir. Gökyüzü mavi, dalar kahverengi boyanmış, nitekim soğuk renklerin oluşturduğu bir derinlik söz konusu, özetlemek gerekirse perspektif ve derinlik bu yaş grubu öğrenci resimlerinde iyileştiği gözlenmektedir.

11 yaş grubu öğrenci resimleri 15 idi. 9 öğrenci resminde figürler çevresindeki objelerle orantılı şekilde betimlenmiş aynı zamanda figürler ve objeler önde büyük arkada küçük betimlendiği görülmekte. Öyleyse bu grup çocuklar yakın çevresinde gördüğü objelerin oranı, boyut, derinliklerini resimlerine yansıtmaktadır. Eşyaların yakınlık uzaklığını, boşluktaki yerlerini ve biçimlerini düşünerek resimlerine yansıtmakta olduğu gözlenmektedir. 2 öğrenci resminde çizimlerinde üçüncü boyutu betimleme çabası gözlenmekte. Örneğin dondurma dolabında ve masada üçüncü boyutu betimlemede başarılı olduğu gözlenmekte, fakat başka bir öğrenci resminde evin duvarlarının üç yüzeyinin de gösterilerek çelişkili çizimler yapıldığı gözlenmektedir.

12 yaş grubu 16 öğrenci resminden 5 tanesinde yer çizgisi görülmekte fakat objeler ve figürler üzerine yerleştirilmemiştir. 14 resimde figürler ve objeler önde büyük, arkaya doğru küçük çizildiği, figürlerin çevresindeki objeler ile gerçeğe yakın bir oran-orantı içinde olduğu gözlenmektedir. Objelerin 4 öğrenci resminin ev çizimlerinde üç boyutlu çizim betimlemeleri görülmekte fakat yalnızca bir resimde başarı görülmekte. Bu resimlerde bahçe duvarlarını, çöp kutusunun yan yüzeylerini gerçeğe uygun çizebildiği gözlenmektedir.

4.7. 4 -12 Yaş Grubu Çocuk Resimlerinde Figür Mekan Gelişimi ile Zihinsel Gelişim Arasındaki İlişki

4-5 yaş arası grubu çocukların resimlerinde resimleri ve düşünceleri arasında ilişki kurma çabasında olduğu gözlenmekte. Bedensel ve zihinsel gelişim süreci içinde sürekli deneme ve araştırmalar sonucu simge biçimleri durmaksızın değişikliğe uğradığı gözlenmekte. Bu dönem çocuk resimlerine baktığımızda duygusallık görülmekte, hiçbir mekan anlayışı görülmemektedir. Örneğin, çocuğun kendi ifadesiyle “bu bir ev”, “bu benim annem”, “bu benim oyuncağım” gibi yalnız coşkuya dayanan bir ilişki kurduğu gözlenmektedir. Çocuklar 6-7 yaşlarında resimlerinde boşluktaki tüm varlık ve nesnelerin birbiriyle bağlantı içinde olduğu sonucuna vardığını resimlerine yer çizgisini çizmesiyle göstermektedir. Boşluktaki tüm varlıkları yer çizgisi üzerine yerleştirdiği görülmekte. Öğrenci resimlerinde önceleri tüm figürler ve objeler yer çizgisi üzerine yerleştirilirken zihinsel gelişme ile birlikte yer çizgisi üzerine bağlamak çocuğu sınırlamaktaki

resimlerinde ikinci, üçüncü yer çizgisi olduğu görülmektedir. Bu durum mekanı anlatmak kaygısından doğmaktadır. Zihinsel gelişme ile birlikte figürler ve objeler yer çizgisinden kurtulup, kağıdın yukarılarına doğru çizildiği gözlenmektedir. Çocuk, resimlerinde önceki yaşlarında figür ve objelerin arasındaki orana dikkat etmediği, zihinsel gelişimle birlikte figür ve objeler arasında oran kurulabildiği gözlenmekte, hatta sonraki aşamalarda ise figürleri ve objeleri önde büyük, arkaya doğru küçük çizerek perspektif kurallarına uygun çizimler yaptığı görülmektedir.

8 yaş grubu 13 öğrenci resminden sadece 2 resimde yeryüzü ve gökyüzü birbirinden dağlar çizilerek ayrılmış, diğer 11 resimde ise gökyüzü bulutlar, kuşlar ve güneşle betimlendiği gözlenmektedir.

9 yaş grubunda 18 öğrenci resminde konu elemanları 4 tanesinde yer çizgisi üzerine yerleştirilirken, diğer resimlerde konu elemanlarının kağıdın ortalarına çizildiği; figür ve diğer öğeler arasındaki oran-orantı bakımından kurallara uymaya başladığı görülmekte, dolayısıyla artık mekan ve perspektif kendini göstermektedir. 8 öğrenci resminde ise ufuk çizgisi görülmektedir. 3 öğrenci resminde kağıdın sadece 5/2 doldurulmuş, diğer öğrenci resimlerinde ise doluluk oranı yüksektir. 3 resimde ev çizimlerinde üçüncü boyutu betimleme denemeleri görülmekte fakat betimlemelerin çelişkili olduğu gözlenmiştir. 2 resimde evin duvarları saydamlaştırılarak evin içini görünüyormuş gibi çizildiği görülmektedir.

10 yaş grubu öğrenci resimleri sayısı 15 idi. Bunlardan 5 resimde öndeki figürler arkadaki figürlere oranla büyük çizilerek perspektif ve derinlik verildiği gözlenmekte. 5 resimde figürlerle çevresindeki nesnelere arasındaki oran daha iyi betimlenmiş, altı resimde ise orana hiç dikkat edilmemiştir. 7 resimde konu elemanları yer çizgisi üzerine yerleştirilmiş, diğer resimlerde figür ve objeler kağıdın yukarılarına taşındığı görülmekte. 1 resimde yer çizgisi sayısı fazla, hatta her figürün ve objenin altına yer çizgisi çizildiği görülmektedir. Çocuk derinliği oluşturmada, aslında çocuğun yüzeyi anlatmaya çalıştığı düşünülebilir. Resimlerde gökyüzü mavi, dağlar kahverengi boyanmasıyla yani soğuk renklerin oluşturduğu derinlik sözkonusudur. Özetlemek

gerekirse, bu yaş grubu öğrencilerinin resimlerinde perspektif ve derinlik iyileştiği gözlenmektedir.

11 yaş grubu öğrencilerin resimleri 15 adet idi. 9 resimde figürler çevresindeki objelerle orantılı şekilde betimlenmiş aynı zamanda konu elemanları önde büyük, arkada küçük betimlendiği görülmekte. Öyleyse bu grup çocuklar yakın çevresinde gördüğü objelerin orantılarını, boyutlarını, derinliklerini resimlerine yansıtmaktadır. Eşyaların yakınlık ve uzaklığını, boşluktaki yerlerini ve biçimlerini düşünerek resimlerine yansıtmakta olduğu gözlenmektedir.

Henüz zihinsel açıdan figür-mekan ilişkisi fikri oluşmadığı görülen 4-5 yaş grubu çocukların resimleri uzakta duran bir objenin resminin daha küçük çizilmesi gerektiğinin farkında olan çocukların resimleri kadar gelişmemiştir. Zihinsel gelişimle birlikte, uzakta duran bir objenin daha küçük çizilmesi gerektiğinin farkına varmakta, resimlerinde figür mekan ilişkisi kurabildiği gözlenmektedir.

9-11 yaşlarında çocuklar resimlerinde zihinsel gelişimleri ile birlikte gerçeklerle ilgilenmeye başladığı gözlenmekte. Aynı cinsten arkadaşlarla gruplaşmaları resimlerine yansıdığı gözlenmektedir. Bu çağlarda çocuklar resimlerinde yüzeyler, biçimler üst üste gelerek kesişmeler oluşturmakta; figür ve mekan arasında düzenleme bakımından kurallara uygun çizildiği gözlenmektedir. Böylece mekan ve perspektif kendini göstermektedir.

12 yaş grubu çocuklar resimlerinde yakın çevresinde gördüğü objelerin orantılarını, boyutlarını, derinliklerini çizgilerine yansıtmaya çalıştıkları gözlenmekte. Yine de bu yaş grubu çocukların resimlerinde tam olarak derinlik ve perspektif tam anlamıyla betimlenmediği gözlenmektedir.

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde, amaç bölümünde yer alan soruların çözümlenmesi amacıyla, bulgulardan varılan sonuçlara dayalı olarak araştırmanın konusuyla ilgili önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç

4 -5 yaşlarında çocuklar resimlerinde renk tercihlerini oldukça özgür kullandıkları görülmektedir. Okul çağı çocuklarının yanlış yönlendirmeler sonucunda, doğal gerçekliğe benzetme çabasına girdikleri açık bir biçimde görülmektedir. Bunun en önemli nedeni, okullarda verilen resim eğitiminde doğal gerçekliğe benzetebilme becerisinin başarı ölçütü sayılmasıdır. Örneğin çocuğa boyama kitapları verilmekte, böylece renk tercihleri şabloncu bir anlayışla önceden belirlenmektedir. Bu yönlendirmeler ile ağacın üst tarafı yeşil, gövdesi kahverengi, yerler yeşilin açık tonu, su ve gökyüzü mavi, evin çatısı kırmızı boyanmaktadır. Bu durum, ayrıca çocukta bir korkaklık oluşturmakta, dolayısıyla çocukların farklı, özgün düzenlemeler oluşturma çabasına girişemediği gözlenmektedir.

4 -5-6 yaş arası grubu çocukların resimlerinde bazen yer çizgisi çizilmekte ya da kağıdın alt kenarı yer çizgisi olarak kullanılmaktadır. Resimlerinde kullandıkları renk sayısı çok fazla olmasa da renklilik gözlenmektedir. Bu renklilik çok sayıda renk ile değil, birkaç çeşit rengin tekrarlı kullanımıyla elde edilmektedir. 4 -5-6 yaş arası grubu çocuklar resimlerinde çizgi ile biçimi oluşturur, ana renkleri bir arada kullanır, kontrast, sıcak, soğuk renkleri rahatlıkla kullanır, renklerin açık-koyu leke değerleri görülür. 6 yaş çocuğu resimlerinde renkler, hem biçimi renklendirirken hem de kontur çizimlerinde kullanabilmektedir.

Bu yaş grubu öğrencilerin resimlerine baktığımızda resim kağıdının büyük bir bölümünün boş bırakıldığı görülmektedir. Figürlerin veya objelerin kendi içinde ve kendi aralarında açık-koyu leke değerleri oluşturduğu görülmektedir.

7 yaşlarında kullanılan renk sayısı artmaktadır. Ancak bu artışın nedeni ise renk çeşitliliğinden çok renklerin ara değerlerinin resme yansıtılmasından kaynaklanmaktadır. Ancak bu yaş grubu öğrencilerinin çalışmalarında renkli resimler çok az sayıdadır. 7 yaş grubu çocuklarının resimlerinde malzeme bakımından genellikle kurşun kalemle sınırlı kaldıkları görülmektedir. Özellikle okul öncesindeki çocuklara genelde çok az malzeme sunulmakta, farklı anlatım yollarının kazandırılması yerine, çocuğa hazırda olan malzeme zorunlu olarak seçtirilmektedir. Böylece çocuğun çok az malzeme çeşidiyle tanışması onun yaratıcılığını sınırlayacaktır. Ayrıca, öğretmenin birinci sınıfta yazı çalışmalarına ağırlık vermesi ve çocuğun düzgün yazı yazma kaygısının resimlerine yansıdığı görülmektedir. Böylece çocuk resim kağıdı üzerinde bile yazı alıştırmaları yapmaktadır. Çizgi ile biçim oluşturabilmekte fakat resim kağıdının genellikle boşluklarının çok fazla olduğu görülmektedir.

8 yaş grubu çocukların resimlerinde yer çizgisinin kalınlaştığı görülür. Çizgide ton değerleri kullanılır. Bu yaş grubu öğrenci resimlerinin en önemli özelliği ise, figürlerde vücudu oluşturan parçaların yapısının köşeli çizilmesi; vücudun geometrik şekillerde inşa edilmesidir. Resimlerde resim kağıdının genellikle tamamının boyandığı ve tüm çizgi çeşitlerinin kullanıldığı gözlenmektedir. Sekiz yaş gurubu öğrenci resimlerinde kontrast renkler rahatlıkla yan yana kullanılabilen, sıcak-soğuk renkler kullanılmakta, renklerin açık ton değerleri kullanılarak renk farklılıklarıyla açık-koyu leke değerleri oluşturulabilmektedir.

9 yaş gurubu çocuk resimlerinde ikinci bir yer çizgisi kullanılmaktadır. Resimlerde saydamlık özelliği görülür. Vücut geometrik şekillerle oluşturulmaktadır. Tüm yüzey değerlendirilmekte, toprak, kendi rengine boyanmaktadır. Resimlerde genellikle 5 renk kullanılmış ayrıca renklerin açık ton değerleri kullanılarak renk sayısı artırılmaya çalışılmıştır.

10 yaş grubu öğrencilerinin resimlerinde figürlerin inşasında geometriden yavaş yavaş uzaklaşıp daha yumuşak hatlarda çizimler yapıldığı gözlenmektedir. Yer çizgisi üçe, dörde hatta her objenin ve figürün altına çizilebilmektedir. Farklı ağaç türleri çizilmekte, dağların boyanmasında pastel boyayı yan tutarak gölgelendirme yapıldığı dolayısıyla

öğrencinin, elindeki malzemeyle denemeler yaparak yeni yorumlara gittiği görülmektedir. Ufuk çizgisi ile yeryüzü ve gökyüzünün birbirinden ayrıldığı görülmektedir. Toprak, dağlar, gökyüzü kendi rengine boyanarak realist bir yaklaşım izlenmektedir.

11 yaş grubu çocukların resimlerinde üç boyutlu çizim çabaları, denemeleri görülür.

12 yaş grubu öğrencileri resimlerinde çizgide üç boyutlu betimlemeler yapabildiği, simetrik çizimleri kullanabildiği, çizgide ton değerlerini oluşturabildiği görülmektedir. Resimlerde objelerin ve figürlerin kendi içinde açık-koyu leke değerleri oluşturduğu göze çarpmaktadır. Bu yaş grubu öğrenci resimlerinde renkleri üst üste kullanarak denemeler yaptığı fakat bu denemeleri sadece fon boyamasında yaptığı gözlenmektedir.

Öğrenci resimlerinde, figür çizimlerindeki gelişime baktığımızda; 4 yaş grubu çocuklarının resimlerinde figür çizimi baş, gözler, saçlar, bacaklar ve kollardan oluşur. Baş gövdeye oranla çok büyüktür. Kollar ve bacaklar kafadan çıkar, bacaklar uzundur. Çünkü bacaklar gövde görevini de üstlenmektedir. Yüz ifadesiz ve önden görünümlü betimlenmektedir. Çocuğun bedensel ve zihinsel gelişimi ile birlikte figür oluşumunda tüm elemanlar tamamlamaktadır. 7 yaşına gelen çocuklar, figürleri iki boyutlu çizilemekte, önceleri kollar gövdeden çıkarken artık omuzdan çıktığı görülebilmektedir. Elbiseler gövde yerine çizilmekte, vücut geometrik şekillerle inşa edilmektedir. Resimlerde üçgenler, kareler, daire ya da düzensiz şekillerin vücut şeması içinde kullanıldığı görülür. 10 yaş öğrencileri resimlerinde baş gövdeye oranla daha büyük çizilmektedir. Bazı resimlerde vücudu betimlerken hatların çiziminde yumuşama görülür. Vücut betimlemesinde daha yumuşak hatlar oluşturulmasına rağmen yine de köşeli hatlar görülmektedir.

12 yaş grubu çocukların resimlerinin bir kısmında baş hala büyük çizilebilmektedir. Vücut hatları daha yumuşak çizilmiştir. Vücut oranlarının da gerçeğe uygun çizmek için çabalamakta fakat figürlerde katı görünüm hala kendini göstermektedir.

Öğrenci resimlerinde figürlerde hareket; 4 yaş grubu öğrencilerin resimlerinde hareket gülen ağız ifadelerinde kullanılan yay çizgisi ile sınırlıdır. Bazı resimlerde kollar ve parmakların sağa sola doğru kaçışlar yaparak orta düzeyde bir hareketlilik görülmektedir. Zamanla ip atlayan çocukları betimlerken kolları havada çizilmektedir. Fakat kollar, genelde yatay veya aşağı doğru hareketsizdir. Ayaklarda hiç hareket görülmez. Çocuğun, 8 yaşlarında yaptığı resimlerde yüz, gövde ve bacaklar hala önden görünümüldür. Fakat kolların ikisi de aynı yöne doğru çizilerek yana dönmüş figür elde edilmektedir. 9 yaş grubu çocuklarının resimlerinde bacaklar dizlerden bükülerek yürüyen figürler görülebilmektedir. Arkadan görünümlü figürler çizilmekte, bu özellik hareketin arttığını gösterir. 10 yaş grubu çocuk resimlerinde de atlama ipinin yere doğru ve dalgalı çizilmesi hareketin güçlendiğini göstermektedir. 12 yaşlarında ise çocuklar resimlerinde, topa vuran, koşan, oturan, düşen, bisiklet binen, saklambaç, misket oynayan figürlerde hareketi betimleyebilmektedir. Kollar dirsekten bükülmüş, kıyafetler dalgalarla çizilmesiyle iyi düzeyde hareket betimlemesi görülmektedir. Bedensel ve zihinsel gelişimle birlikte figürlerde hareketin sürekli ilerlemekte olduğu gözlenmektedir.

Öğrenci resimlerinde yaş gruplarına göre figür-mekan ilişkisine baktığımızda; sürekli bir değişim, bir gelişme izlenmektedir. 4 yaş çocuk resimlerinde figürler ve objeler kağıda rastgele yerleştirilmekte iken yer çizgisi kullanılmasıyla çocuk boşluktaki tüm varlık ve nesnelerin birbirleriyle bağlantı içinde olduğu sonucuna vardığı gözlenmektedir. Önceleri figürler ve objeler arasında oran kurulamazken, daha sonra oran-orantı ilişkisine daha çok dikkat edildiği gözlenmektedir. 6 yaşlarına doğru çocuklar resimlerinde gökyüzünde kuş, güneş, bulutları çizerek gökyüzü kavramaya başladığı gözlenmektedir. 4 yaş çocuklarının resimlerinde çizimlerin büyüklükleri ve mekanla olan bağlantılarının zayıf olduğu, 6 yaşlarında oranlar daha gerçekçi ve mekan içinde nesnelerin yerleştirilmesinde ilerleme kaydedildiği gözlenmektedir. Konu elemanları bir merkez çevresinde toplanmaya başlamış, yer çizgisi üzerine daha anlamlı biçimde yerleştirildiği gözlenmektedir. Nitekim daha önce yapılan birçok araştırmacının elde ettiği sonuçlarla doğru orantı gösterdiği söylenebilir.

“Çocuğun ilk kez çevresinin bir parçası olduğundan haberdar oluşu, resimlerinde yer çizgisi adı verilen sembolün kullanılmasıyla başlar. Nesnelerin yerleştirilmesinde çocuk belli bir plan geliştirmektedir. Genellikle kağıdın alt tarafında yer çizgisi bulunur. Figürler buna göre

yerleştirilir. Altı yaşındaki çocuk için bu yer çizgisi insanları ilgilendiren bütün etkinlikleri ve tüm nesnelere üzerinde taşır. ‘5000 tane resim üzerinde yapılan çalışmada, üç yaş çocuklarının sadece % 1’inin resimlerinde ‘yer çizgisi’ görülmüştür. 6 yaş çocuklarında, yer çizgisi çizenlerin sayısı çizmeyenlerden fazladır. 8 yaşındaki çocukların da %96’sının resminde yer çizgisi mevcuttur (Wall; 1959)’. Yer çizgisi, çocuğun kendisi ve çevresi arasındaki ilişkiyi andığının bir belirtisi olarak ortaya çıkar. Çocuk her şeyi bu çizgi üzerine yerleştirir; bu çizgi sadece objelerin üzerinde durduğu zemini temsil etmekle kalmaz, aynı zamanda evin tabanını, bir caddeyi veya çocuğun üzerinde bulunduğu döşemeyi de temsil eder” (Yavuzer; 1992, sf:57-58).

Bedensel ve zihinsel gelişimle birlikte konu elemanları yer çizgisinden kopup, kağıdın ortalarına doğru çizilmesiyle kompozisyon zenginleşmekte fakat perspektif ve derinlik betimlemelerinin yeterli olmadığı görülmektedir. 11 yaş çocuk resimlerinde üçüncü boyutu betimlemede başarı gözlenmektedir. 12 yaş civarı çocuklar resimlerinde üç boyutlu çizimlerde başarı arttığı, öndeki figür ve objeler büyük, arkaya doğru küçük çizildiği; konu elemanları arasındaki oranın gerçeğe yakın olduğu gözlenmektedir.

4 -12 yaş grubu öğrencilerinin resimlerinde resimsel gelişimin bedensel ve zihinsel gelişimle ilerlediği görülmüştür. Daha önce yapılan araştırmalar da bu araştırmanın sonucundaki verilerle birliktelik göstermektedir.

Okul öncesi dönemde çocukların resim çalışmalarında boyama kitapları tercih edilmektedir. Çocuğun gelişimini boyama kitapları ve ders araç gereçleri olumsuz yönde etkilemektedir.

“ 7 yaşa doğru çocuk yön değiştirip okulda öğrendiği diğer becerilere yönelebilir. Bu da çocuğun resim faaliyetini olumsuz açıdan etkileyebilir. Eğer çocuk kendisini yazıyla, resimden daha iyi ifade ettiği düşüncesine kapılır, çevresi de bunu desteklerse hiçbir gereksimi kalmadığı için resim çizmekten vazgeçebilir.

Bu durum ancak yetişkinlerin ve okulun aşırı baskısı sonucunda oluşur. Bu yaşta resimle başarı öylesine derin ve sübjektiftir ki, bu başarı çocuk için uzun süre bir numaralı eylem ifade yolu olarak kalır. Yazılı ifadenin buradaki işlevi sadece tanımlayıcı olmaktan ibarettir.

Yön değiştirmede yetişkinlerin ve okulun etkisi önemlidir. Bir çok kişi resim yapmayı zevkli bir uğraş olarak benimsemişse, birçok çocukta daha 7-8 yaşında resim yeteneği körelmişse, bunun ardında çocukları okul tekniğine uydurma çabasının yattığı düşünülmelidir. Bu süreçte resim

daha karmaşık, beceriklilik isteyen, kişisel bir uğraş olarak kalır. Zamanla sanatsal bir karaktere bürünerek kültürü harekete geçiren bir yöne kanalize olur” (Yavuzer;1992, sf:63).

Sınıf öğretmenleri, ana sınıfı öğretmenleri ve kreş öğretmenleri sanat eğitimi programının uygulanmasında en önemli görevliler olmasına karşın, bu kişiler gerektiği şekilde yetiştirilememektedir ve gerekli bilgi ve deneyimden yoksundur.

Okullarımızın fiziki yapıları sanat eğitimi uygulamaları için yeterli donanıma sahip değildir. Birçok okulda sanat eğitimi dersleri atelye ortamında değil, kalabalık olan sınıflarda işlenmektedir.

Resim derslerinde, çocuğun heyecanını harekete geçirerek, motivasyonunu yükseltecek ve itici bir gücün öğretmen tarafından oluşturulması önemli olacaktır. Bu konuda, bazı öğretmenler yanlış tutum ve davranışlar sergileyebilmektedir. Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu çocuğun bedensel, zihinsel ve resimsel gelişimini tanımamakta ve çocuğa gereğinden fazla yüklenmektedir. Resim dersleri genellikle yaratıcı etkinlik dersi olarak algılanmamakta, böylece öğrenciler resim dersini sınıf geçmek için yapması gereken bir ödev gibi düşünmektedir. Başarı notu ölçütünün çocuğun betimlemelerindeki nesnel benzerlik doğrultusunda olduğu güdülenmekte, hatta zorlanmaktadır. Eğer çocuk çizimlerini gerçeğe benzetebilme yetisine sahip değilse “başaramıyorum” kaygısı yaşayacaktır. Böylece iyi çizdiğine inandığı arkadaşlarının, büyüklerin resimlerine bakarak şabloncu olacaktır.

5.2. Öneriler

1. Sınıf öğretmenleri, ana sınıfı ve kreş öğretmenlerine sanat eğitimi programının uygulamasında gerekli bilgi ve deneyim kazandırılmalıdır.
2. Öğretmen öncelikle, çocuğun resimsel gelişim aşamalarını çok iyi tanımalıdır.
3. Sanat çalışmalarında çocuğun gösterebileceği potansiyelin bilinmesi gerekir. Bu nedenle öğretmen öğrencilerle bireysel ilişkilere önem vermelidir. Öğretmen çocuğun

gelişiminde görülen her aşamayı zenginleştirmeli, bir sonraki basamakta çocuğu cesaretlendirmelidir.

4. Öğretmen yaratıcı düşüncelerle çocukları yeni teknik ve malzemelerle tanıştırmalı, çocuklara araştırma ve deneme olanağı vermelidir. Okul öncesi dönemde kullanılan boyama kitaplarını bazı şablon formları oluşturacağı için kullanmamalı ya da kitap seçimi daha bilinçli yapılmalıdır.

5. Çocukların resimlerini yaparken karşılaştıkları problemleri denemeler yaparak kendilerinin çözümler üretebilmesine fırsat verilmelidir. Asla hazır çözümler gösterilmemelidir.

6. Öğretmenler, çocuğun çizimlerini, başarının ölçütü olarak doğal gerçekliğe uygunluğu oranına göre değerlendirmemelidir.

7. Çocuk, resimlerini kendine özgü yapmaktadır. Bu resimler büyüklere hatalı gelebilir. Böyle durumlarda çocuğa kesinlikle karışılmamalıdır.

8. Öğrencilerin kendine güveninin gelişmesi için öğrenci çalışmalarının sergilenmesine önem verilmelidir.

9. Okullarda öğretmenlere rehberlik yapacak ve onları denetleyen müfettişler, sanat eğitimi alanında bilgi ve deneyim açısından daha iyi yetiştirilmelidir.

KAYNAKÇA

Alakuş, Ali. **Dünden Bu Güne Sanat Eğitimi**. İstanbul: Bilimin Ve Aklın Aydınlığında Dergisi, Sayı:27,2002

Arat,N.**Etik Ve Estetik Değerler**.İstanbul: İnkılap Yayınları,1996

Artut , Kasım. **Sanat Eğitimi Kuram ve Yöntemleri**. İkinci basım. Ankara: Anı Yayıncılık, ,2002.

Atalayer, Faruk. **Temel Sanat Öğeleri**. Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları, 1994.

Aydın, Ramis. **Orta Dereceli Okullarda Plastik Sanat Eğitimi**. İstanbul. Marmara Üniversitesi, T.C. Kültür Ve Turizm Bakanlığı, Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğü, 1985

Başaran, İ.E. **Eğitime Giriş**. 3.Baskı. Bimaş Matbağacılık,1978.

Bayraktar, R.**Çocuk Resimlerine İlişkin Kurumsal Görüşler Ve Derinlik Çizimi**. Ankara: Psikoloji Dergisi,1989

Çağlarca, Saadettin. **Kolay Çizim Yolları, Görsel Eğitim**..İstanbul:İnkılap Kitapevi.

Çakır ilhan, Ayşe. **Çocukta Yaratıcılık Ve Drama**. İkinci Basım. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları,2004

Erbay, Mutlu.**Plastik Sanat Eğitiminin Gelişimi İstanbul**: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları,1997

Erdentuğ, Nermin. **Türkiye’de Çağdaşlaşma, Eğitim ve Kültür Münasebetleri**. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Ersoy, Ayla **Sanat Kavramlarına Giriş**.İkinci basım. İstanbul: Yorum Sanat Yayıncılık,1995

Eyüboğlu , Sabahattin.**Sanatta Çocuk, Çocukta Sanat**. İstanbul: Tıpta Yenilikler Çocuk Sayısı, Sayı:7,1962

Genç, Adem. **Görsel Algılama, Sanatta Yaratıcı Süreç**. İzmir: Sergi Yayınevi, 1970.

Gençaydın, Zafer. **Temel Sanat Eğitiminin Düşünsel Temelleri**. Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Dergisi, Ankara: Güzel Sanatlar Fakültesi Yayınları,Sayı:10,1989.

_____.**Sanat Eğitimi**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, No:582,1993

Gökaydın, Nevide. **Eğitimde Tasarım Ve Görsel Algı**. İstanbul: Sedir Yayınları, 1990.

_____. **Temel Sanat Eğitimi** . İstanbul: M.E.B.Yayınları, 2002.

_____.**Sanatla Eğitimi**. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları, 1990.

Güngör, Hulusi. **Temel tasar**. İstanbul: Çeltül Matbaacılık, Sayı7,1972.

Gürtuna, Sevgi. **Çocuk ve Sanat Eğitimi**. Morpa Kültür Yayınları, İstanbul, 2003.

Karayağmurlar, Bedri. **Görsel Sanatlar Eğitimi**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Yayınları, 2005

Kavcar, Cahit. **Edebiyat ve Eğitim**. Ankara: Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları, 1982.

Kehnemuyi, Zerrin. **Çocuğun Görsel Sanat Eğitimi**. Yapı Kredi Yayınları, No:582,1993

_____. **Çocuğun Görsel Sanat Eğitimi**.Yapı Kredi Yayınları,2003

Kırışoğlu, Olcay. **Sanatta Eğitim, Görmek, ğretmek, Yaratmak.**Ankara Pepam Yayıncılık,1991.

_____. **Sanatta eğitim, Ankara:**Demirci Oğlu Maatbacılık, 1991.

Kırışoğlu, Olcay Ve Mary Stockrocki. **İlköğretim sanat eğitimi. Ankara: YK yayınları,2000**

Kırışoğlu, Olcay. **Sanatta Eğitim, Görmek, ğrenmek, Yaratmak.** Pepam Yayıncılık, 1991.

Mili Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı. 1991.

Okan, Kenan. Birinci basım. Ankara: ankaya Matbaacılık Ltd.şti., 1990

ncl, R. **Eğitim Ve Eğitim Bilimleri Szlg.** İstanbul: M.E.B. Yayınları, Sözlük Dizisi:4, 2000.

zer, Dinçer. **Okul ncesi Resim ğretimi.** Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açık ğretim Yayınları, 2005.

Özsoy, Vedat. **Görsel Sanatlar Eğitimi.** Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, 2003.

_____.**Türkiye’de Resim-İş Eğitimi (Sanat Eğitimi) Tarihine Kısa Bir Bakış.** Ankara: Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 16,1996.

_____.**Yetmiş Beşinci Yılda Sanat Eğitimi Ve ğretimi (Resim-iş Eğitimi). Milli Eğitim Dergisi. Sayı: Sayı:139, Ankara: Eğitim Bakanlığı Yayınevi 1998.**

_____.**resim-iş eğitimi bölümlerinde yeniden yapılanma ve isim değişikliği.** Ankara : Milli Eğitim. Sayı:130 Milli Eğitim Bakanlığı Yayınevi,1996.

İpşiroğlu, Mazhar. **Sanatta Devrim.** İstanbul: Ada Yayınları,1979.

Read, herbert. **Sanat Ve Toplum.** Ankara: Umman Yayınları, 1981.

San, İnci. **Sanatsal Yaratma ve Çocukta Yaratıcılık**. 2.Basım. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1975.

. _____ **Sanatsal Yaratma Ve Çocukta Yaratıcılık**. Ankara: Krali Ofset, 1977.

_____. **Sanat ve eğitim**. Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 1985.

Serter, N. **21. Yüzyıla Doğru İnsan Merkezli Eğitim**. İstanbul: Sarmal Yayıncılık, 1997.

Sezer, Hulusi. **İlköğretiminde Etkili Öğretme Ve Öğrenme, Öğretmen El Kitabı. İlköğretimde Resim-İş Eğitimi**. Ankara: milli eğitim bakanlığı yayınları,2001.

Sönmez, Veysel. **Eğitim Felsefesi**. Ankara: Pegam Yayınları, 1994.

Telli, Hidayet. **Türkiye’de Resim-İş Öğretimine Genel Bir Bakış**. Ankara T.E.D. Yayınları, 1990.

Tunalı, İsmail. **Estetik**. istanbul: cem yayınları,1975.

Yalçın, Osman. **Çocuk Resminin Dili Dersinin Eğitim Ve Önemi**. İkinci Basım. İstanbul: Bir Yayınevi,1973.

Yavuzer, Haluk. **Resimleriyle Çocuk**. 11. Basım. İstanbul: Remzi Kitapevi, 1992.

Yayınlanmamış Tezler

Ayşe. Demir. **3-7 Yaş Eğitimi Alan Normal Öğrencilerle, Zeka Yaşı 3-7 Yaş Eğitilebilir Öğrencilerin Resimlerinin Renk, Leke; Çizgi Kullanımı Bakımından Karşılaştırılması**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, 2005.

Aydın, Derya. **7-12 Yaş Grubu Arası Çocuklarının Resimlerinde Kullandıkları Benzer Çizimler**. Ankara: Ankara Üniversitesi,2004

Dönmez, Nesrin. **Resimsel Gelişim Aşamalarına Göre Anasınıfı Çocuk Resimlerinin Fon- figür Özelliklerinin Yorumlanması**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi E.B.E , 2002.

Kılıç, Nazlı. **Çocuğun Sosyal Gelişimime Sanat Eğitiminin Katkısı**. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi E.B.E. , 2002.

M.Burçin, Kermen. **4-12 Yaş Grubu Çocuklarının Basit Figür Çizim Gelişimindeki Bilişsel Karşılaştırmalar**. İstanbul: Marmara Üniversitesi, E.B.E. 2000